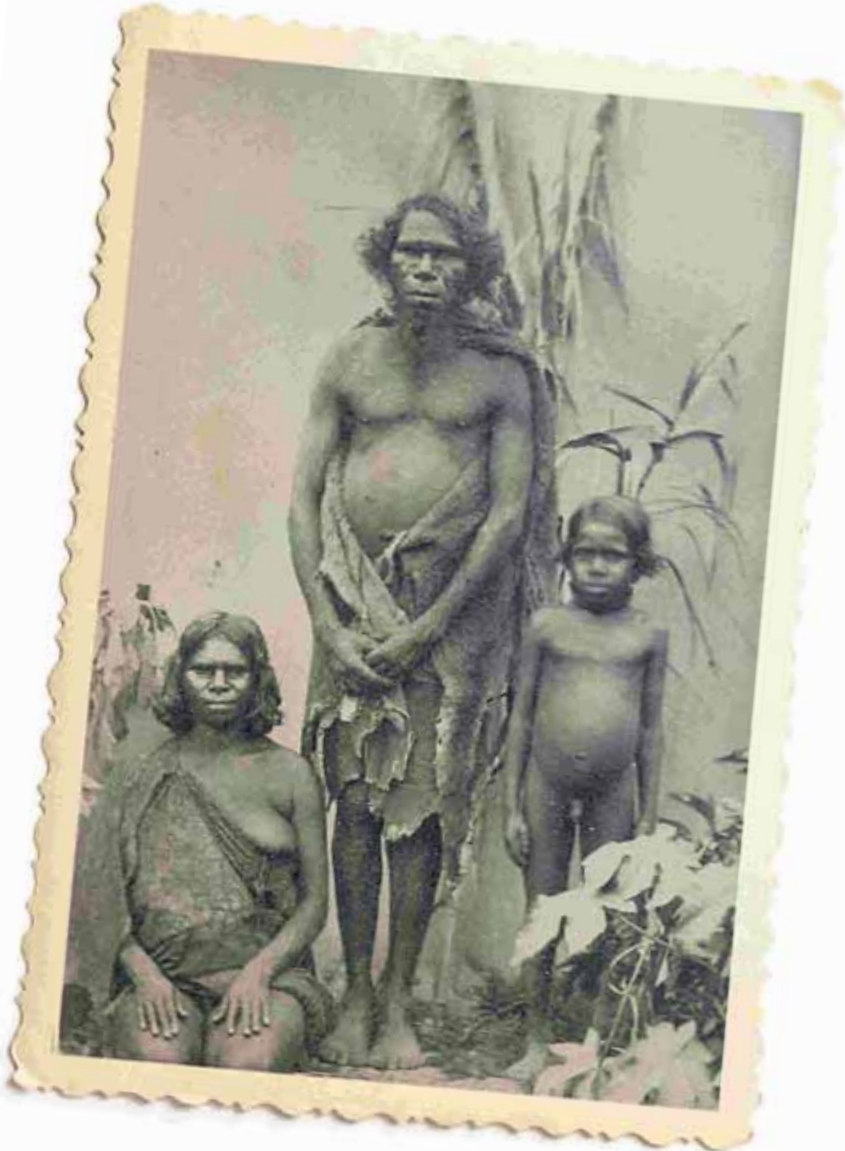

O país dos sen alma

Rosendo Salvado en Australia (1846-1899)

Autor
Albino Prada Blanco

Albino Prada Blanco

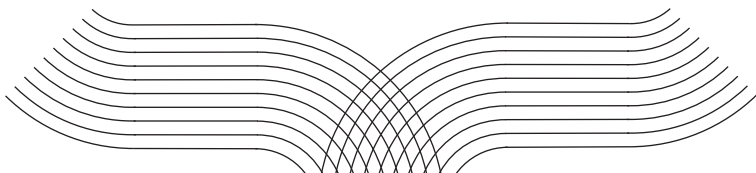
Albino Prada é doutor en Ciencias Económicas pola USC, profesor de Economía Aplicada na Universidade de Vigo, membro de Ecobas e do Consello Científico de Attac España. É autor de *Caminos de incertidumbre* (Catarata, 2020), ensaio co que pechou a triloxía iniciada con *El despilfarro de las naciones* (Clave intelectual, 2017) e *Crítica del hipercapitalismo digital* (Catarata, 2019). No ano 2021 publicou *El regreso de China. ¿Chimérica o Telón Digital?* (Mundiediciones) e *Riqueza nacional y bienestar social. Más desarrollo con menos crecimiento* (Universidade de Vigo). É colaborador habitual en xornais e revistas de información periódica, tanto en papel como dixitais. O seu eido de traballo abrangue a análise crítica do crecemento

e do desenvolvemento rexional, e os seus aspectos ambientais e sociais. Sobre esta temática ten publicado un bo número de artigos académicos en revistas internacionais, monografías e informes técnicos.

Servizo de Publicacións

Universidade de Vigo

O país dos sen alma

Rosendo Salvado en Australia (1846-1899)

Edición

Universidade de Vigo
Servizo de Publicacións
Rúa de Leonardo da Vinci, s/n
36310 Vigo

Deseño gráfico

Tania Sueiro
Área de Imaxe
Vicerreitoría de Comunicacións e Relacións Institucionais

Maquetación e impresión

Tórculo Comunicación Gráfica, S. A.

Fotografía da portada

"Familia Aborixe", fotografía de Santos Salvado
(década dos 1870), Archivo Histórico da Catedral de Tui
escaneada polo autor.

ISBN (Libro impreso)

978-84-8158-939-9

Depósito legal

VG 351-2022

© Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, 2022

© O autor, dos seus textos

© Da tradución ao galego, Manuel M. Veiga

Sen o permiso escrito do Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, queda prohibida a reprodución ou a transmisión total e parcial deste libro a través de ningún procedemento electrónico ou mecánico, incluídos a fotocopia, a gravación magnética ou calquera almacenamento de información e sistema de recuperación.

Ao ser esta editorial membro da **une**, garántense a difusión e a comercialización das súas publicacións no ámbito nacional e internacional.

Servizo de Publicacións

Universidade de Vigo

O país dos sen alma

Rosendo Salvado en Australia (1846-1899)

Autor

Albino Prada Blanco

AGRADECEMENTOS

O autor agradece a colaboración,
estímulo e aprecio recibidos para esta
tarefa de Pablo Rodríguez Alba,
Francisco Díaz-Fierros, Pedro Bouso
Avelino Bouzón, Isabel Vicente
Xenaro García e Juancho Martínez;
así como ao Arquivo Histórico
da Catedral de Tui e ao Arquivo do
mosteiro de Trasmañó.

XUSTIFICACIÓN DESTA PRIMEIRA EDICIÓN EN GALEGO

Case dez anos despois da primeira edición* en castelán desta crónica, varios motivos aconsellan pór á disposición dos potenciais lectores unha primeira edición en galego.

En primeiro lugar, que aquela edición non estivo á venda nas librarías, nin en formato e-book, nin para a súa descarga en Internet.

Non menos importante é que na primeira en castelán, pola súa orientación a un público máis amplo, non se incluía un longo epílogo (máis ensaístico e menos biográfico) que nesta ocasión se recuperou ampliado.

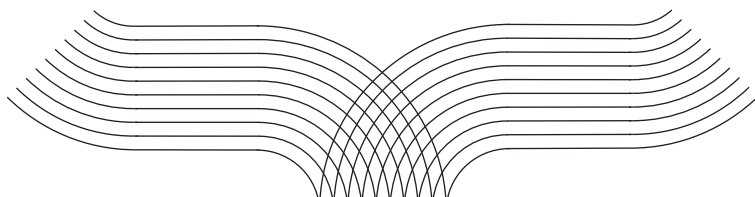
Paga a pena destacarmos que esta primeira edición galega nace co obxectivo final de chegar a calquera parte do mundo en formato dixital e, non menos importante, nun futuro acceso aberto grazas á acollida que lle dá o Servizo de Publicacións dunha institución pública como a Universidade de Vigo.

Todas as imaxes fotográficas dos aborixes e da misión de Nueva Nursia foron feitas polo irmán de Rosendo Salvado (Santos Salvado, morto en 1894) e foron escaneadas por mín no arquivo da Catedral de Tui e no convento de Transmañó. Para o resto das imaxes, sinalase sempre a fonte.

Albino Prada
Marzo de 2022

(*) "*Crónica desde el país de los sin alma. Rosendo Salvado en Australia (1846-1899)*"
Biblioteca Gallega, La Voz de Galicia, A Coruña (ISBN 978-84-9757-282-8), 2014

00	Introdución	15
01	O país dos sen alma	19
02	Chegada ao país dos sen alma	31
03	Un mosteiro para os sen alma	43
04	Regreso a Europa desde o país dos sen alma	57
05	Conclusión da misión	65
06	Epílogo: país dos sen alma, pobos sen historia	89
07	Tres retratos conmemorativos	113
	Bibliografía	119

Preliminar

Hai algúns anos recompilei un material biográfico básico que me permitiu elaborar un guión para un filme documental sobre a peripecia vital de Rosendo Salvado, que considero irrepetible e universal. Coido que ese filme e esa historia non terían nada que envexar a outras moi recoñecidas sobre aventureiros, exploradores ou predicadores de diversas nacionalidades.

Aquel tratamento biográfico chegou a ser obxecto dun contrato de produción asinado por certa empresa do sector audiovisual, mais a crise que máis tarde asolou a economía española tornouno papel mollado. Dado que se achegaba o segundo centenario do nacemento de Rosendo, considerei que talvez aquel material podería ser reescrito como unha crónica útil para aquelas persoas que tivesen, como eu tiña daquela, un coñecemento moi limitado de Rosendo Salvado. Alén disto, sería tamén unha crónica na que o lector se beneficiase do singular material fotográfico de que dispomos sobre uns feitos que decorren na segunda metade do século XIX, e que fora creado polo seu propio irmán, Santos Salvado.

Coa intención de divulgar uns feitos e unhas imaxes que até o presente só estaban dispoñibles en edicións voluminosas de difícil acceso (ben polo ano de edición, ou ben, no caso das máis recentes, por non estaren dispoñibles no ámbito do idioma castelán), construí este relato que achega, alén da súa vontade de síntese, unha elaboración cunha visión non confesional, laica.

O lector non achará aquí a maior parte da crónica do seu afán evanxelizador, un asunto sen dúbida substancial para o propio Rosendo e sobradamente reiterado na súa bibliografía. Isto non significa ignoral a nin escamoteala, mais pareceume que para moitos lectores contemporáneos podería ter tamén interese coñecer os aspectos humanos, culturais e sociais da súa vida en Australia.

Albino Prada

Xaneiro de 2014

Introdución

15

“Non hai credulidade tan ávida e cega como a credulidade da cobiza, que, coa súa extensión universal, dá a medida da miseria moral e a indixencia intelectual da humanidade”

J. Conrad en *Nostromo*, 1904

“Non podo convencerme da teoría de que estes homes non sexan quen de mellorar, e que a súa extinción, segundo vaia penetrando no seu país a raza branca, sexa una necesidade insuperable”

Rosendo Salvado (Australia, 1850)

“A xente fala deles como se non tivesen historia. Só porque non teñen libros ou van espidos. O branco crese máis listo porque vai con pantalón e camisa”

Sydney Possuelo (Brasil, 2022)

Os acontecementos históricos que se relatan nesta crónica ocorreron entre 1814 e 1903, e sitúanse entre Occidente (Santiago de Compostela, Roma, París, Londres ...) e uns territorios do Extremo Oriente aos que chegaran moi recentemente cidadáns daquel chamado primeiro mundo: Australia.

Para entendermos cabalmente a importancia e empeño do protagonista desta historia (e se cadra tamén o seu fugaz éxito e inexorable fracaso) é oportuno deixarmos constancia, xa neste punto, das palabras que escribiron algúns dos seus contemporáneos, considerados membros das elites científicas do momento, sobre as poboacións aborixes daqueles e doutros afastados territorios¹:

"Existen na superficie da nosa terra homes, pobos enteiros e formas de ser caracterizados por unha ausencia completa de todo aquilo que o europeo instruído considera como atributos eternos e necesarios da humanidade" (Buchner, 1872)

"... esta raza, de feito, presenta poucos trazos do que habitualmente se entende por fenómenos do intelecto" (Wake, 1872)

"Cada pobo que desaparece é un obstáculo menos na marcha da civilización. As razas superiores son as destinadas a estendérense sobre a terra. Do mesmo xeito que os animais foxen diante do home e lle deixan o terreo expedito, así os salvaxes desaparecen ante o europeo sen deixaren que a civilización os modifique" (Ariza, 1874)

"... criaturas que do home só tiñan a forma e a natureza física; individuos que mostraban, na case absoluta privación dunha lingua modulativa capaz de expresar o pensamento, nos xestos bastos e nos costumes simiescos, boa parte do carácter dos animais con que convivían e facían vida en promiscua ferocidade" (Netto, 1882)

"... as razas humanas que xorden, crecen, son sometidas, florecen ou caen en decadencia. Sen ningunha dúbida, a máis enérxica de todas as razas, a máis enxeñosa, a máis progresiva é a raza branca" (Wilser, 1900)

"... entre tales salvaxes unha misión cristiá é completamente inútil. Estes salvaxes están moi por baixo dos animais privados de razón" (Morlang e Haeckel, 1908)

O empeño do protagonista da nosa historia contradí tales argumentos e pon en evidencia o profundo erro tanto do misioneiro austríaco Morlang como de moitos dos sabios daquela época.

Nese ambiente, non sorprende que a irrupción no mundo occidental da teoría da evolución de Darwin, paradoxalmente, dificultase a aceptación da proximidade entre o humano (europeo) e os pobos aborixes. O propio Darwin en 1871 (en *The descent of man*) subscribía esa perspectiva ao preguntar se o australiano estaba máis preto do caucásico actual ou do gorila. Colonizadores e funcionarios do goberno de Australia compartían esta opinión. A cobiza de que falaba J. Conrad sería traducida aquí

1 As citas foron tomadas de Sánchez, J. 2007: 28 e ss.

como² un “predominio dos intereses materiais e egoistas sobre a dignidade humana dos aborixes”.

Foron moitos (sabios, políticos, comerciantes...) os que optaron por animalizar todo o non eurocéntrico para, de inmediato, xustificaren o dominio e a supervivencia do máis forte, do máis evolucionado. Estamos xa a un paso dunha aceleración xenocida do imperialismo oitocentista occidental, por activa ou por pasiva, e da inexorable destrución dos inferiores e menos aptos. Estes feitos até estarían xustificados, no seu delirio, por unha vertixinosa e interesada aplicación da teoría da evolución. Os colonos arrogaríanse o monopolio da civilización e os aborixes serían para eles unha presenza incómoda condenada á extinción³.

Convén lembrar que, nas Exposicións de París de 1867 e 1878, era arrasador o éxito popular que tiña a exhibición de esqueletos tasmanianos como de razas extinguidas, e que no Congreso Antropolóxico de Estocolmo de 1889 foron defendidos relatorios sobre as semellanzas dos aborixes australianos (segundo o seu xuízo, desgraciadamente próximos á extinción) cos neandertais.

Neste escenario de expansión xenocida, de exterminio e extinción, os ingleses chegaran a Australia na década de 1800, e Rosendo Salvado arribará ás súas costas occidentais en 1846.

Aqueles estaban convencidos, en opinión de Mircea Eliade, da inferioridade mental e espiritual destes pobos, para así xustificaren a conquista emprendida polo home branco no continente negro⁴. Rosendo, pola contra, sorprenderase ao comprobar como chegan⁵ *“alguns a asegurar que non existe a menor diferenza entre un australiano e un orangután; até houbo non só un, senón moitos, que negaron que o indíxena de Australia estea dotado dunha alma racional”*.

Esta é a singular percepción dun monxe beneditino e misioneiro que se tornou, ao mesmo tempo, agrónomo, zootécnico, enxeñeiro e albanel, músico experimentado, auxiliar médico e enfermeiro, experto mecánico, agrimensor e cartógrafo, escritor e antropólogo. Todo isto para axudar a aqueles que el chamou indistintamente nativos, indíxenas, australianos ou, sempre con respecto e non con desprezo, salvaxes⁶ (homes da selva, do bosque).

Dun frade galego que chegara a Australia desde os terreos campesiños do fin de Europa, case xa na desembocadura do Miño no Atlántico, e que respondería a aquela

2 George Russo, M.A. 2001: 152-153 e 230

3 George Russo, M.A. 2001: 211; Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 205

4 Cita a autores dos anos 1833-1847, Eliade, M. 1975: 29

5 Salvado, R. 1850: 345

6 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 161 e 211

pregunta coa opinión contraria: defendendo que aqueles aborixes estaban máis preto dos humanos. Pouco importa aquí que para chegar a pensalo fose determinante unha certa lóxica católica da orixe da humanidade, porque outros moitos misioneiros e descubridores non chegaran a tal conclusión.

A partir de aí, Salvado pasará a formar parte dos moi contados católicos de espírito filantrópico que, desde Bartolomeu de las Casas, percibiron o valor e sentido de culturas construídas durante milenios por aborixes de todas as latitudes. Foi avanzado no respecto á dignidade de todas as persoas, do que hoxe chamariamos sensibilidade e inclusión planetaria, mais, alén disto, tamén foi un pioneiro en pasar das palabras aos feitos.

Sobre esa percepción asumirá o destino da súa vida. Un destino que, con luces e sombras, debería brillar nas antípodas do racismo e do exterminio. Empezará un proxecto de liberación e saída para os aborixes cunha experiencia económica, social e cultural que porá en evidencia o futuro que as xerarquías políticas e eclesiásticas da época ofrecían aos aborixes australianos⁷.

Haberá que esperar ao ano 2008 para que un primeiro ministro australiano presente oficialmente escusas aos aborixes polas inxustizas históricas que denunciara e enfrontara, un século e medio antes, Rosendo Salvado.

7 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 86, 209, 447-448

Capítulo 01

O país dos sen alma

*“Observaron vostedes como, trescentas millas
alén do fin dos cabos do telégrafo
e das liñas de vapores de correos, murchan
e morren as monstruosas mentiras utilitarias da nosa civilización,
para seren substituídas por puros exercicios da imaxinación
que ofrecen a futilidade, con frecuencia o encanto,
e ás veces a profunda e escondida verdade das obras de arte?”*

J. Conrad en *Lord Jim*, 1900

Por máis paradoxal que poida parecer, o sexto país-continente máis extenso do mundo foi considerado até hai moi pouco tempo un país sen historia. Australia entrará na historia escrita da civilización occidental no ano 1770 cando o navegante, explorador e cartógrafo inglés James Cook desembarque no continente e cartografe toda a súa costa sur, baixo o nome de Nova Gales do Sur.

De forma esporádica durante os dous séculos anteriores, outros navegantes (sobre todo portugueses, mais tamén holandeses, franceses ou ingleses) avistaran o continente australiano e tocaran algúns dos seus cabos, estreitos e golfos. Un dos últimos en facelo, antes da chegada de Cook, foi un navegante neerlandés que explorou a costa occidental no ano 1696 e deu nome ao actual río Swan, onde hoxe se asenta a cidade de Perth.

20

Fig 1.1. Mapamundi de Jean Rotz (1542) (Biblioteca Británica)
https://pt.wikipedia.org/wiki/Johne_Rotz#/media/Ficheiro:Jean_rotz.jpg

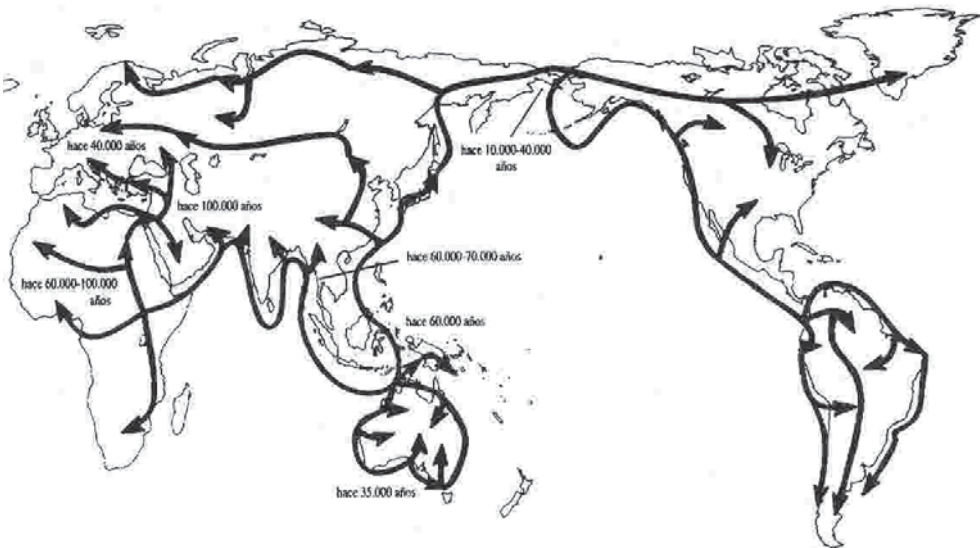

Fig 1.2. Mapa tomado de Cavalli-Sforza, 2010: 97

Quizais sexa boa proba da existencia deses navegantes o feito de que, xa no ano 1542, o cartógrafo francés Jean Rotz, que máis tarde sería hidrógrafo real de Enrique VIII, esbozara as costas desta illa-continente nun mapamundi hoxe conservado na Biblioteca Británica. Como escribirá o que vai ser protagonista central desta crónica, no mapa que se reproduce¹ na figura 1.1. “... *co nome de Grande Xava, foi delineada cara á parte meridional das Molucas unha considerable extensión de terreo, que sen dúbida era o país que vou describir*”.

Rosendo Salvado titulará “Australia” a primeira parte das súas memorias (publicadas en Nápoles en 1852), en que nos presenta desde o seu descubrimento ou colonización até a aurora austral, pasando pola súa xeografía ou a súa historia natural. Xa nesta primeira parte é patente o seu aprecio e coñecemento da cultura indíxena.

A partir do ano 1787 comezan as expedicións masivas de cidadáns ingleses a esas novas terras, en boa medida como solución para o asentamento da superpoboación dos cárceres británicos da época. Cando desembarcaron e se asentaron no territorio que máis tarde sería a actual Sydney, estimábase que no continente australiano habitaban un trescentos mil aborixes².

A pesar de que para a crónica oficial (e eurocéntrica) Australia non tería unha historia até os séculos XVI-XVII da nosa era, aquelas poucas decenas de miles de aborixes eran descendentes de poboacións ancestrais de humanos que habitaron o continente desde hai, como mínimo, entre corenta e sesenta mil anos³.

Paradoxalmente, estes chamados pobos sen historia (enténdase, sen historia escrita segundo os europeos da época), colonizaron Australia milleiros de anos antes de que os actuais humanos chegasen aos límites de Europa e Norteamérica (ver figura 1.2.).

Esa poboación ancestral aborixe sobreviviría durante milleiros de anos no continente australiano, un éxito de adaptación e sustentabilidade ben seguro máis duradeiro e estable que a nosa paralela e turbulenta sucesión de civilizacións occidentais. Como moi ben sinalou Mircea Eliade en relación a estes aborixes australianos⁴: “*Os pobos primitivos non son nin “salvaxes” nin “prelóricos”, o seu pensamento é tan coherente como o do home occidental, e as súas estruturas sociais e sistemas económicos dan proba fidedigna da súa madurez teórica e a súa intelixencia empírica*”. Trátase de pobos que evolucionaran e floreceran na súa creatividade social, cultural, institucional e relixiosa (pouco importa que non o fixesen na súa tecnoloxía) até o momento do seu contacto directo e masivo cos europeos.

1 Salvado, R. 1850: 108, 107-200

2 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 91

3 Ver mapa anterior, Cavalli-Sforza, L. 2010: 96, Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 101-102.

4 Eliade, M. 1975: 15-16, 18

22

Con todo, a chegada destes últimos provoca un impacto que os pon en risco dunha extinción case total. Así, entre 1835-1841 chegan á colonia de Nova Gales do Sur polo menos dezaoitto mil deportados. Para o que será protagonista central desta crónica⁵ *“... a medida que crecía a poboación [de colonos] e prosperaban até tal punto os intereses materiais, aquela sociedade, composta na súa case totalidade de homes cargados de delitos e de condenas, precipitábase de día en día na máis abominable e escandalosa inmoralidade”*.

No entanto, Australia Occidental, onde se localiza esta crónica, estaba relativamente illada das colonias de convictos que se concentraban no leste do país. A colonia europea estaba formada nesta parte de Australia sobre todo por oficiais do exército, nobres e burgueses. Deste xeito, os primeiros deportados non chegaron até o ano 1850, uns continxentes de convictos que eran unha verdadeira peste, xa que contaxiaban aos aborixes todos os vicios dos europeos, e ningunha das virtudes⁶.

Fig 1.3. Mapa de Australia Occidental

5 Salvado, R. 1850: 203-204, 208.

6 George Russo, M.A. 2001: 149; Salvado, R. 1883: 342, 350; Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 108

Estimábase que a tribo de aborixes que habitaba o territorio de Sydney estaba composta por unhas catrocentas persoas por volta de 1788, época da fundación desta cidade como colonia penal de Inglaterra⁷. En 1845, un ano antes da chegada de Rosendo Salvado a este novo mundo, non restaba xa máis que un “salvaxe” coa súa nai, a súa filla e a súa esposa, segundo un cronista da época⁸. A mesma fonte indica que as numerosas tribos que habitaban nos arredores do actual Melbourne xa desapareceran.

Ese mesmo ano publicouse en Londres o diario da célebre viaxe de Darwin ao redor do mundo, un libro que dedica o capítulo XIX a Australia. Nel, con data de 12 de xaneiro de 1836, relátanse as súas primeiras impresións de chegada⁹:

“Ao fin ancoramos no porto de Sydney. Alí encontramos moitos e fermosos buques; todo o porto está rodeado de almacéns. Pola tarde dou o primeiro paseo pola vila e volvo admiradísimo do que vin. É, sen dúbida, unha das probas máis admirables do poder da nación inglesa. En poucos anos, e nun país que ofrecía menos recursos que a América do Sur, fíxose aquí mil veces máis do que alí fixeron en séculos. O meu primeiro sentimento é felicitar-me por ser inglés. Algo diminuíu a miña admiración uns poucos días despois, cando coñecín mellor a poboación... O que máis sorprende son as cadeas de deportados ou forzados que cometeron crimes na colonia: traballan encadeados baixo a vixilancia de sentinelas que teñen o fusil cargado. Creo que unha das causas da rápida prosperidade desta colonia é que, ao ter o Goberno á súa disposición os presos condenados a traballos forzados, puido facer bos camiños inmediatamente en todas as rexións do país.”

A súa sorpresa e admiración iniciais logo toman un cariz que, aínda que prudente, non deixa de ser suficientemente clarificador:

“En resumo, polo que ouvín dicir, moito máis que polo que vin, o estado da sociedade foi un desengano para min... Os que pola súa posición deberían ter a conduta máis digna, fan unha vida tal que case non poden tratalos as persoas honradas ... Toda a poboación, tanto ricos como pobres, teñen un obxecto: gañar diñeiro. Entre as clases máis elevadas fálese só dunha cousa: a la e a cría dos carneiros.”

Para a nosa crónica faise imprescindible reproducir integramente a súa única referencia á poboación aborixe. No contexto daquela magnífica obra civilizadora á que

7 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 105

8 Bérengier, T. 1878: 172

9 Darwin, Ch. (1839), *“Viaje de un naturalista alrededor del mundo”* p. 390 e ss. (aquí cito pola edición de 2009 de Miraguano Ediciones, Madrid)

acaba de referirse, do desengano da sociedade que atopou, ou daquel sentimento de felicitarse por ser inglés, escribe o que segue¹⁰:

24 *“Á tardiña atopamos uns vinte indíxenas; todos levan, segundo o costume, o seu paquete de frechas e outras armas. Dou un xilin a un daqueles mozos, que me parece que o pide, e detéñense inmediatamente para lanzaren as súas frechas e festexalo. Levan algunha roupa e a maioría saben varias palabras inglesas. As súas caras respiran bo humor; non teñen as faccións desagradables e parecen moito menos degradados do que supuña. Saben utilizar moi ben as armas: colocan un casquete a 30 metros de distancia e traspásano cun dos seus dardos, que disparan co pau de tiro; parecen frechas disparadas polo mellor arqueiro. Teñen unha gran sagacidade cando se trata de perseguiren ao home ou aos animais; ouvin facer observacións que demostran moita agudeza. Porén, non toman a decisión por nada do mundo de cultivaren a terra, de edificaren casas, nin de se estableceren nun punto fixo en ningures; nin sequera queren pasar o traballo de coidaren o gando que lles dan. En suma, están un pouco por riba dos fueguinos na escala da civilización.*

É moi curioso ver, no medio dun pobo civilizado, un certo número de salvaxes inofensivos que vagan por todas as partes sen saberen onde pasarán a noite e que buscan o alimento a cazaren polos bosques.

A medida que avanza o home branco cara ao interior, invade territorios pertencentes a varias tribos... O número dos indíxenas diminúe con rapidez. Durante a miña viaxe, non atopei, alén da partida de que acabo de falar, máis que algúns raparigos educados polos ingleses. Esta desaparición procede, sen dúbida, do uso de bebidas alcohólicas, das doenzas europeas (as máis sinxelas de Europa, como a roséola, provocan nos salvaxes os estragos máis horrorosos), e a extinción gradual dos animais silvestres. Din que a vida errante dos salvaxes fai morrer moitos nenos durante os primeiros meses da vida; máis a medida que se fai máis difícil fornecer alimentos, tamén se torna máis necesario vagar moito. En suma, que, sen que a mortalidade poida ser atribuída á fame, decrece dun modo rapidísimo a poboación, a respecto dos países civilizados...

Alén destas causas evidentes de destrución, parece que funciona aquí algún axente misterioso. Alí onde o europeo endereita os seus pasos, parece que a morte persegue os indíxenas. Consideremos, por exemplo, as dúas Américas, a Polinesia, o Cabo de Boa Esperanza e Australia: en todas as partes observamos o mesmo resultado... As variedades humanas parecen reaccionar sobre outras da mesma maneira que as diferentes especies animais, destruindo sempre o máis forte ao máis débil.”

10 Op. cit. p. 393-394

Figs 1.4. e 1.5. Aborixes australianos (Salvado, R. 1850: 380 e 338)

Un historiador francés da época infórmanos de como parte daqueles deportados non se conformaban co seu destino case servil e fuxían cara aos bosques ou o *bush* (superficie con arboredo pouco denso e terras de pasto), onde explicaban aos aborixes que eran os seus devanceiros que regresaran baixo a forma de homes brancos. Os aborixes, na súa inxenuidade, dábanlles unha boa acollida e os seus mellores alimentos. Porén, non tardaban en recoñecer o seu erro ao observaren a insolencia e desmandos con que os trataban a eles e ás súas mulleres. Moitos destes convictos acabarían masacrados¹¹.

Sobre a inxenuidade, e ao tempo desconfianza, destes pobos aborixes escribiu Malaspina xa en 1793 nos seus *Apuntes sobre los negritos de la Nueva Holanda*:

«[nación] tímida por carácter, resistiu aos primeiros europeos sen sorpresa, aínda que si con algunha admiración. No entanto, nin a estrañeza da cor, nin os traxes, nin as armas, nin cantos medios inventou o capitán Cook para facer que cobizasen os esforzos das artes europeas, excitaron xamais a súa imaxinación e a súa cobiza; e ao cabo de moitos días viu con moita sorpresa abandonados os mesmos efectos que lles doara».

Naqueles lugares en que fracasou en ocasións o afán de espertar a imaxinación e a cobiza dos aborixes, non o fixo o adestramento de cans por parte dos colonos brancos para perseguilos como se fosen feras salvaxes. Con este sistema provocaron reiteradas masacres.

Un cronista australiano máis recente, nunha biografía académica sobre Rosendo Salvado, describe a xigantesca colisión entre dous mundos sociais que parecen proceder de planetas diferentes. Na súa reconstrución daqueles feitos, conclúe que os habitantes aborixes da colonia tiveran un destino desgraciado. Referímonos á obra *Lord Abbot of the Wilderness. The Life and Times of Bishop Salvado*, publicada en Australia en 1980 e posteriormente en galego como *O señor abade do ermo* (citamos por esta edición¹²). Así, nun principio os aborixes recibiron cos brazos abertos aos que chegaran recentemente e non ofreceron resistencia á ocupación das súas terras. Deste xeito, os colonizadores instaláronse cos seus rabaños e mandas de gando, o que obrigou os indíxenas a mudaren de territorios. Rachouse desa maneira a vida tribal normal e, dado que moi poucos indíxenas foron contratados polos colonos, moitos deambularían polas nacentes cidades, xa sen territorio nin fogar.

Os colonizadores e os aborixes terán posicións moi afastadas nun asunto capital: a terra. En Australia Occidental os indíxenas eran nómades que non tiñan un sentido

11 Bérengier, T. 1878: 7-8

12 George Russo, M.A. 2001: 29-31

da propiedade vinculada a zonas determinadas e que vivían da caza e a recolección de plantas e froitos. Tratábase dunha cultura neolítica de colleiteiros de alimentos e de cazadores, que evolucionara de forma illada e que era excepcionalmente arcaica e unitaria¹³.

Sobra dicir que o Goberno colonial nunca considerou o pacto dun tratado para establecer e respectar eses dereitos tribais. Aínda que formalmente os aborixes eran considerados súbditos británicos, nas convencións constitucionais e federais dos anos 1890 e seguintes *“omitiron totalmente no cálculo os habitantes aborixes que vivían alí desde había séculos”*; nin se mencionan, foron ignorados¹⁴.

Ben ao contrario, asumíuse o principio de *“terra nullius”*, é dicir, que a terra que atoparon estaba vacante, desocupada¹⁵. Así, supúñase que era unha terra xigantesca e baleira que só esperaba ser poboada, por iso os aborixes eran considerados unha ameaza para a expansión económica dos gandeiros. Foron ignorados os seus dereitos, herdados ao longo de xeracións, sobre aqueles amplos territorios, unhas terras en que outra tribo podía ser convidada a cazar ou ben ser repelida por un conflito.

A integración de individuos e tribos, que foran nómades durante milenios, en labores de pastoreo e labranza, ou de man de obra nas cidades, vai ser extremadamente difícil. Cómpre pensar que a cultura aborixe se baseaba nunha economía de caza e colleita, con leis derivadas de espíritos ancestrais, cunha constante mobilidade á procura de comida, xunto a unha vida social e cerimonial moi complexa. É así como conseguían que os membros das tribos estivesen sempre activos e con obxectivos plenos de sentido para eles.

Non se trataba en absoluto de nómades irresponsables e vagabundos como supuña a imaxinación interesada de brancos competitivos e ambiciosos. Polo contrario, tratábase de individuos educados física e psicolóxicamente para a supervivencia nun proceloso e dilatado proceso de iniciación e formación.

Para o xa citado cronista australiano, a probable boa vontade inicial de ambas as partes foi derrubada rapidamente por causa da ignorancia, a avaricia e a falta de entendemento mutuo. Os indíxenas, na súa concepción das cousas, así que viron ocupadas as súas terras polos brancos, non imaxinaban que existise razón ningunha para non aproveitaren, pola súa parte, os alimentos que estes tiñan ou producían. Para eles, tratábase dunha difusa comunidade de bens. Como ben observou Rosen-

13 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 93; Eliade, M. 1975: 166

14 George Russo, M.A. 2001: 217, 315; Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 84

15 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 104-105

do, estes aborixes ignoraban o que eran o roubo, o perxurio ou o adulterio... até que viñemos nós a ensinarllelo¹⁶.

28 Neste punto, os colonos farán valer a defensa do dereito de propiedade privada e abrirán unha espiral de represalias. Non é difícil imaxinar que o balance das matanzas acabaría por se inclinar a favor dos que tiñan armas máis poderosas. Así, o que fora gobernador de Australia Occidental en 1872, F.A. Weld, escribía a Rosendo¹⁷: *“É moi doloroso observar como pouca xente considera a morte dun indíxena como un asasinato”*. Este gobernador foi castigado e considerado un louco até que abandonou a colonia en 1874.

Tal dereito de propiedade emanaba dunha curiosa pretensión, segundo a cal o Goberno colonial, na época da fundación, podía outorgar terras a todo colono que as solicitase coa única condición de que as cultivase. Os indíxenas neste asunto non tiveron ningún peso. Supúñase así que as autoridades inglesas as conseguiran de forma gratuíta: *“terra nullius”*.

Será deste xeito como os rabaños de ovellas deses novos colonos expulsarán das chairas os canguros salvaxes, que eran unha das fontes de alimentación dos aborixes. Nese sentido, o pastoreo debe ser considerado unha das causas da destrución masiva da sociedade aborixe.

En tales circunstancias, a maquinaria económica e militar do imperialismo inglés, ao utilizar no seu proveito unha teoría correcta (a evolución humana desde os primates defendida por Darwin), considerará que estes pobos están máis preto do animal ou do mono que do humano moderno, de modo que estaría xustificada a súa extinción e desaparición en favor dunha especie “superior”. Moitos colonizadores e funcionarios do Goberno (por exemplo entre 1854-1859) manifestaban dúbidas sobre a humanidade dos aborixes¹⁸.

Desencadearase un letal darwinismo social (contrario ao propio Darwin, que coloca o pretendido home superior á altura das especies animais), que provocará a morte e extinción dos indíxenas. Rosendo distanciábase escandalizado daqueles que razoaban¹⁹ *“que un salvaxe antropófago está proscrito por lei natural, e que, por conseguinte, matalo non podía ser considerado como delito”*.

Pola contra, e como veremos reiteradamente nesta crónica, para Rosendo Salvado, que partía dunha teoría irreal (o creacionismo), foi posible recoñecer nos aborixes signos incontestables de humanidade e de distancia do mono, o que lles permitiría o

16 Salvado, R. 1850: 153

17 George Russo, M.A. 2001: 224, 240

18 George Russo, M.A. 2010: 152

19 Salvado, R. 1850: 351

acceso á cultura e ás técnicas occidentais. Moi en particular reparou na súa singular e racional forma de propiedade da terra:²⁰ *"cada familia forma como un distrito, que é seu propio e exclusivo, e que usan en común as familias veciñas que viven en boa harmonía"*. Unha valoración e aprecio que alcanza todo o seu valor cando comprobamos que Rosendo non ignoraba que aqueles aborixes, en circunstancias de extrema necesidade, non descartaban alimentarse do corpo dos seus semellantes²¹. 29

Este era, en resumo, o ambiente intelectual e social do momento. Fronte a el, a posición de Rosendo Salvado será inequívoca²²: *"... non podo convencerme da teoría de que estes homes son incapaces de mellorar, e que a súa extinción, a medida que vaia penetrando no país a raza branca, é unha necesidade insuperable"*.

20 Salvado, R. 1850: 363

21 Bérengier, T. 1878: 239

22 Salvado, R. 1850: 352.

Capítulo 02

Chegada ao país dos sen alma

31

*... eran ignorantes e noutros aspectos non diferían
apreciabilmente do resto da humanidade
que pon unha confianza infinita
nas súas propias creacións"*

J. Conrad en *Nostramo*, 1904

Dous anos despois da publicación do diario de Darwin sobre a súa viaxe ao redor do mundo, que incluía aquela breve escala nas costas australianas, en setembro do ano 1845 Rosendo Salvado partirá de Londres na fragata *Isabella* con destino a Australia.

Con trinta e un anos (nacera na cidade de Tui no ano 1814), é xa nese momento sacerdote e monxe beneditino. Foi nun barrio popular desa cidade da Galicia do século XIX que Rosendo pasou os seus primeiros quince anos de vida. Cando rememore o seu país natal, despois de viaxar por moitos outros, opinará que no mundo enteiro non hai unha terra que iguale ao deleitoso e fermoso cadro que ofrece a vista de Tui co seu ameno, fértil e dilatado val sobre o río Miño e a veciña terra de Portugal.

A este cadro habería que engadir que non achou en ningunha parte corazóns máis sinxelos e bondadosos que os dos seus paisanos. Case ao final dos seus días escribirá en Roma: *"Galicia está moi lonxe, e a pesar de ser un dos mellores países que vin nas miñas numerosas viaxes por Europa e outras non poucas partes do mundo, encóntrao pobre, e o porqué, deixareino no tinteiro"*. Esas eran as súas raíces: un fértil val poboado por bondadosos e moi humildes campesiños.

Sabemos que cantou, xunto ao seu pai, no coro da catedral de Tui e que desde entón a súa formación e a súa paixón musical non o abandonarán. Aos catorce anos

ingresou no mosteiro de San Martiño Pinario de Santiago de Compostela, onde o precedeu o seu irmán Santos Salvado. Comeza tamén alí a súa aprendizaxe como organista.

- 32 Debido aos graves conflitos entre o Goberno e a Igrexa que teñen lugar na España da época (en Tui clausuraránse os conventos de San Francisco e Santo Domingo), partirá desde Vigo cara a Nápoles para poder continuar a súa preparación como monxe beneditino no mosteiro de Cava.

O bispo Brady realizaba unha visita a ese mosteiro nese momento, xa que chegara de Australia con intención de recrutar misioneiros para a súa inmensa diocese, unha coincidencia que vai ser decisiva na vida de Rosendo. Brady fora nomeado bispo da colonia occidental de Australia (Perth, Fremantle e Guilford) no ano 1843 polo arcebispo de Sydney M. Polding.

Este arcebispo fora nomeado en 1834. Era un beneditino inglés que contaba co apoio económico da Sociedade para a Propagación da Fe fundada no ano 1819 para socorrer ás misións de todo o mundo. O bispo Brady viaxaba a Europa á procura de homes e recursos, á vez que Salvado ofrecía a súa dispoñibilidade sen que lle importase o destino¹.

Á idade de vinte e cinco anos, Rosendo fora ordenado sacerdote en Roma, onde destacaba cos seus dotes naturais, a súa determinación e a súa formación. Desde ese momento e durante cinco anos, el e o seu amigo José Benito Serra perfilarán o seu afán e farán as xestións necesarias para cumprir a súa intención de seren misioneiros entre os salvaxes². Por fin, despois de seren recibidos polo Papa Gregorio XVI, viaxarán de Roma a Lyon, e despois a París, para finalmente chegaren a Londres, co obxectivo de embarcaren cara ao seu destino misioneiro.

É conveniente anotarmos que o entón Papa fora previamente prefecto da Congregación Propaganda Fide (entre 1816-1831) e, por tanto, era bo coñecedor da obra misioneira. Aquel organismo nacera no ano 1622 a iniciativa do Papa Gregorio XV e servía á Santa Sé para controlar e organizar as misións. Rosendo Salvado dirixirá máis adiante a esta congregación os seus detallados informes sobre os progresos da súa misión en Australia. O propio Gregorio XVI, xa como Papa, ocupárase das cuestións indíxenas en dúas encíclicas (dos anos 1839 e 1845), cunha especial énfase na condena ao comercio de escravos³.

A expedición misioneira que partirá de Inglaterra cara a Australia está formada por un grupo dunhas trinta persoas de diversas nacionalidades europeas, encabezadas

1 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 107, 132, 146

2 Salvado, R. 1850: 212; Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 117

3 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 127, 133

polo bispo irlandés J. Brady. Nese grupo só figuran dous españois: José Serra e Rosendo Salvado. Como se poderá comprobar nesta crónica, Serra non demostrará unha determinación idéntica á de Salvado. De feito, para este os posteriores desacordos con Serra serán un os maiores desgustos e desilusións da súa vida⁴.

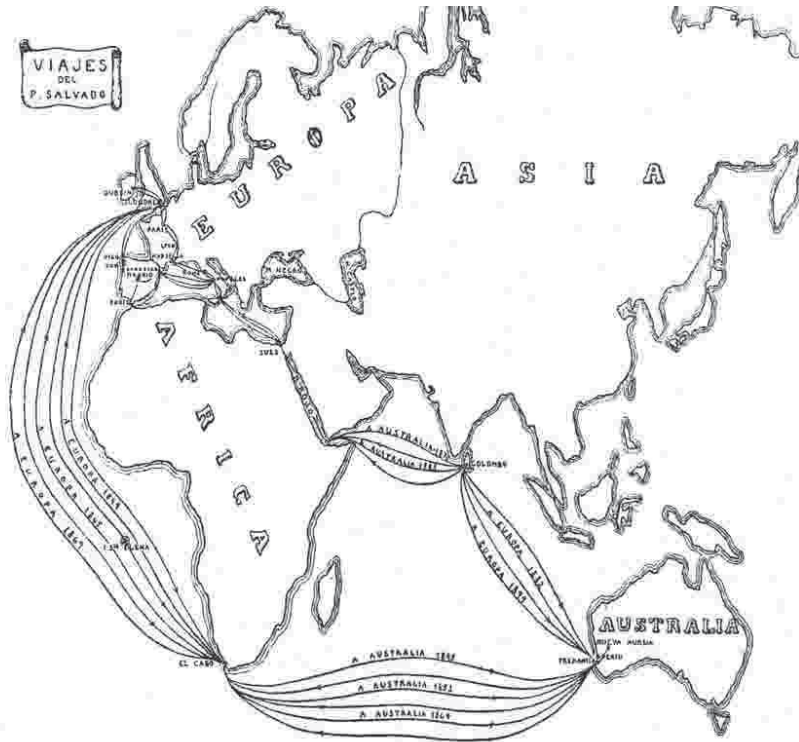

Fig 2.1. Mapa das viaxes de Rosendo Salvado cara a Australia

Non sabemos se Rosendo levaba entre a súa equipaxe o libro-crónica de Darwin sobre a viaxe do tan célebre naturalista ao redor do mundo, que fora publicado en inglés dous anos antes. Porén, a obra con que Darwin revolucionará o mundo científico, *A orixe das especies*, non verá a luz até 1859. Faltaban aínda catorce anos.

Nunha espléndida mañá de setembro, a fragata *Isabella* despregou as súas velas e deu inicio a unha travesía que durou máis de tres meses (cento trece días). Esa

4 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 139, 156

mesma viaxe faise hoxe en vinte e catro horas, en condicións de gran comodidade. En ocasións, conta Rosendo no seu diario, os pasaxeiros poden mesmo ler e escribir con normalidade, pero en bastantes aciagas xornadas vense sacudidos e fisicamente descompostos. Cómpre lembrarmos aquí que nestes anos o canal de Suez aínda era un proxecto (que finalizaría en 1869), o que obrigaba a custear África. Neste momento, a navegación a vapor só comezaba a emerxer. Bastantes anos máis tarde, na súa viaxe a Europa realizada en 1882, Rosendo xa poderá utilizar o canal de Suez (ver figura 2.2.). Esta é a descrición da rexión australiana en que desembarcan (Perth era a capital de Australia Occidental desde o ano 1829), transcrita das memorias do noso protagonista⁵:

“Fremantle, que é a segunda cidade da colonia, dista de Perth unhas nove millas ao oeste. Edificada a beiras do mar e á embocadura do Swan, ten unha baía (Gage Road) moi segura durante o verán; pero no inverno teñen que ancorar os buques ao oeste da illa Graden, a poucas millas de distancia da baía cara ao sur, para os protexeren dos ventos do noroeste. Aínda que está a nacer, non deixa de ser Fremantle unha cidade bastante elegante. Posúe xa un convento de monxas da Nosa Señora das Mercés, dous templos protestantes e un fermoso cárcere; e como abundan moito no país as pedras calcarias e se traballan con bastante facilidade, case todos os edificios son desta pedra. Á distancia de cerca de 20 millas ao oeste desta cidade fica a illa chamada Rotte-Nest, que serve de presidio temporal ou por toda a vida aos salvaxes que cometeron algún delito; nela abundan o sal e os coellos, que segundo se cree foron traídos alí polos europeos. É tradición entre os salvaxes que esta illa, unida antes ao continente, foi separada del por unha erupción volcánica”.

Este será o escenario en que Rosendo Salvado e o seu compañeiro misioneiro José Serra se atoparán por primeira vez cos aborixes daquelas terras. Aborixes que, desposuídos do seu territorio natal, vagaban pola cidade de Fremantle. O noso protagonista relata que se dirixiron a dous deles que de inmediato lles repetiron a palabra «*Maraña*», e que un colono os informou do que significaba aquela palabra, que con ela pedían para comer.

Rosendo partiu un anaco de pan que deu aos dous nativos e anotou aquela palabra no caderno. Esta anécdota xa deixa ver claramente un pobo en risco de gran fame e extinción. Este primeiro contacto non ensombrecerá, con todo, a imaxe máis auténtica dos aborixes que Rosendo vai encontrar lonxe das cidades e dos colonos europeos. Distinguirá tal estado do de degradación dos aborixes que se achan no medio da poboación branca, un estado que non dá conta dos seus auténticos méritos.

5 Salvado, R. 1850: 198; Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 93

A diferenza daqueles, os aborixes que atopará no medio das selvas parécenlle homes de boa presenza, que viven alegres e felices dentro do recinto dos seus bosques; xentes cunha perspicacia e penetración tales que regulan as súas respostas segundo a vontade do que fai a pregunta, e que teñen a habilidade de ler no rostro do outro os seus máis recónditos pensamentos. Conta Rosendo que⁶ *“entre os nenos, en particular, vin algún de seis ou sete anos que, pola fermosura e elegancia das súas formas, mesmo poderían superar á mellor obra de escultura grega”*; xa que *“o carácter físico dos australianos foi vilmente calumniado e descrito moi ao revés do que é en realidade”*.

Convén salientarmos neste punto que moitas outras misións tentaran a conversión e achegamento aos salvaxes australianos: xesuítas austríacos, trapistas franceses, pasionistas, pais do Espírito Santo... Todas fracasaran, así como fracasarán outras tentativas posteriores⁷.

Con estes precedentes, o bispo Brady formará un grupo de cinco persoas (entre as que estarían Salvado e Serra) para o que denominou misión do centro. Un grupo que o día 16 de febreiro do ano de 1846 parte desde a cidade de Perth cara á facenda dun oficial británico católico chegado no ano 1839 á colonia. Este informara ao bispo de que non moi lonxe das súas posesións habitaba gran número de salvaxes e que alí dispuñan de fértiles terreos para fundar a misión. O Goberno, a petición do bispo Brady, concedéralles naquel lugar vinte acres.

A pé, e portando as súas pertenzas en dous carromatos, percorreren as case setenta millas de distancia existentes até a casa do citado colono, abeirando a cordilleira de Darling e atravesando o leito do río Avon. Conta Rosendo que a suor e o po do camiño desfiguraran os seus rostros de maneira que, se non fose polas súas roupas, moi cedo parecerían xa máis ben salvaxes que europeos. Tamén relata como pasaron as noites ao raso baixo a copa dos eucaliptos. Nunha encrucillada dubidaron da senda a seguir e atopáronse cun salvaxe equipado coas súas armas que levaba un tizón aceso na man esquerda. Preguntáronlle polo camiño a seguir e, como non os entendeu, repetiron o nome da granxa á que se dirixían (Moore). Con este dato si entendeu o que lle pedían e conduciunos entre bosques e innumerables arbustos até a granxa que buscaban.

A partir de aí, o camiño obrigounos a sortear canos e ríos en que a auga lles chegaba por riba da cintura, de modo que tiveron que agarrar algunha vez os bois polos cornos para os conduciren á outra beira. En ocasións, unha rama de árbore salvaraos de seren arrastrados pola forza da corrente e, ás veces, para atravesaren un curso de auga, terán que montar de xeonllos por riba dos animais (figura 2.2.).

6 Salvado, R. 1850: 347-348, 354-355; Bérengier, T. 1878: 174

7 Salvado, R. 1850: 238; George Russo, M.A. 2001: 33 e 39-41; Salvado, R. 1883: 373, 403

Fig- 2.2. Travesía do río Swan

Superados tales obstáculos, e coas forzas recuperadas, concentrarán todas as súas pertenzas nun só carromato e continuarán até un lugar que os salvaxes chamaban *Batgi-Batgi*. Transitaron por unha vexetación e relevo cambiantes, e xa non acharon nin sinal de auga. Ao procuraren un manancial do cal tiñan información, o único que acharon foi un lamazal de auga pantanosa que só foi suficiente para que tanto eles como os seus catro bois humedecesen os abrasados beizos. Rosendo descríbese como area corrompida, unha lama noxenta. Paraxes de antigas chairas, vermellas e áridas, salpicadas de montañas rotas e sen auga. A beleza e o terror do *bush* australiano.

O aborixe que os acompañaba indicoulles que sabía da existencia doutro manancial de auga máis adiante. Dirixíronse cara a el, con idéntica sorte. A partir dese momento, só Rosendo continuaría co salvaxe en busca dunha terceira oportunidade de acharen auga potable. Seguindo ao aborixe, Rosendo relata que por fin encontraron con indicible pracer unha gran balsa de auga en que apagaron a sede e encheron

os recipientes. Retrocederon á procura do grupo que ficara atrás para, finalmente, á noitiña, acamparen a súa pequena caravana á beira de devandita balsa. Ao día seguinte, os criados que os acompañaban desde a facenda Moore comunicaron aos misioneiros que non querían continuar. Así, ficaron sós no medio daqueles bosques e de descoñecidos salvaxes.

Á mañá seguinte, comezaron a construír unha cabana para poder acomodarse e gardar os útiles e as provisións. Para ese efecto, cortaron algunhas árbores e fixeron buracos. Caía a tarde cando repararon en que un grupo de salvaxes estaban a observarlos desde a distancia con signos de alarma. Finalmente, o grupo de nativos foise achegando á balsa de auga, que distaba uns corenta pasos da cabana que estaban a construír, acenderon xunto a ela un gran lume e adormeceron pouco despois.

Os misioneiros continuaron a traballar até caer a noite. Facíanlo con alegría para lles manifestar que non lles tiñan medo. Tamén fixeron a súa fogueira, comeron, cantaron as súas oracións e dispuxéronse a durmir a escasa distancia. Rosendo confesa que non prenderon no sono en toda a noite por medo a aqueles probables antropófagos. Tratábase de aborixes espidos, con cortes e marcas que lles daban un aspecto preocupante, xa que, ademais, a algúns faltábanlles os dentes. Mal imaxinaban os recentemente chegados europeos que para aqueles aborixes os chegados de rexións descoñecidas poden ser perfectamente tanto pantasmas como seres demoníacos, deuses ou monstros. Que para eles, mentres non se demostre o contrario, non pertencen á comunidade dos homes⁸.

Á mañá seguinte, os misioneiros continuaron cos traballos da súa cabana, mentres que os salvaxes desapareceron durante todo o día. Porén, á noitiña regresaron en maior número que o día anterior, e equipados con todas as súas armas.

Acamparon máis preto que a véspera. Por tanto, de novo, temeron ser asaltados e asasinados por aqueles antropófagos para servirlles de alimento. Aínda así, todo o que aconteceu foi que á mañá seguinte volveron desaparecer. Ese día xa finalizaran as paredes da súa cabana e só lles faltaba o teito.

De novo regresaron os salvaxes, agora en maior número e coas súas mulleres e nenos, fortemente armados de lanzas (*guichi* en idioma aborixe) e aínda que Salgado e Serra lles ofreceron té e pan, eles ignoráronos e sentaron ao redor da balsa onde mantiñan o que lles pareceu unha moi animada conversación. Os misioneiros decidiron achegarse e ofrecer pan, té e azucre.

As mulleres e nenos retroceden e os homes empuñan as súas lanzas. Tentan expresarse por xestos (comendo o que lles ofrecían) e rogando que deixasen as armas. Algúns deciden entón probar o azucre que ven comer aos misioneiros. Inicialmente

8 Eliade, M. 1975: 67

cóspeno mais, ao veren que os misioneiros o comen de bo grado, comezan a facer signos de aprobación e a convidar aos demais. En poucos minutos, desapareceron todos os seus presentes.

- 38 Ao regresaren á cabana, acompañáronos algúns salvaxes, aos que mostraron as súas ferramentas e apeiros, obxectos que aqueles admiraron de xeito expresivo. Pasaron a noite en veciñanza e xa sen os temores das xornadas anteriores.

No día seguinte, ao veren traballar aos misioneiros, un grupo de salvaxes achegouse a eles con curiosidade. Convidáronos a que os axudasen na construción da cabana, e fixérono de bo grado, indicándolles onde crecía en abundancia o mellor material para cubrila. En pouco tempo, o traballo ficou finalizado. Mais tamén foron minguando as provisións que compartían cos aborixes, de modo que estes volveron deambular polo territorio.

Os misioneiros acompañarán a partir de entón aos nativos nas súas incursións polo *bush*, compartindo raíces, lagartos, vermes e outros manxares que estes identificaban con asombrosa precisión como comestibles. Anota Rosendo⁹: *“Debo confesar, en nome da verdade, que o bo salvaxe sempre me daba a parte mellor”*.

Do que até aquí foi relatado dedúcese que misioneiros e aborixes chegaran a un singular equilibrio de comunidade de bens, equilibrio moi afastado ás formulacións dun colono que tivese ocupado aquela balsa de auga para establecer ao redor unha granxa de ovellas. No entanto, Rosendo logo reparará en que esa vida errante de nomadismo aínda que era natural para os aborixes, para eles sería imposible de soportar.

Neste punto da nosa crónica, a maior dificultade que enfrontan os misioneiros é a de facerse entender. A completa ignorancia da lingua aborixe atrasa moito o progreso dos seus esforzos e obrígaos a anotaren cada palabra que ouven co seu significado. Prodúcese bastantes malentendidos polo frecuente recurso á mímica, nunhas situacións que só poderán ser superadas cunha enorme dose de paciencia.

Aquela balsa de auga xunto a cal construíran a súa primeira cabana no *bush* australiano resultaría ser un centro de aprovisionamento vital non só para os aborixes, senón para a maior parte da fauna da rexión. Salvado deixou anotado no seu diario que algunhas mañás podían chegar a asentarse millares de aves; unha presenza que os obrigaba a falar a berros para se faceren entender entre eles. Entre tantos usuarios e coas mudanzas de estación, a auga comezou a escasear tamén naquela balsa. Mesmo tentaron facer un pozo, mais non deu o resultado apetecido. Desta maneira, tornouse necesario procuraren outra balsa alternativa na rexión. Porén, mentres indagaban en busca doutros cursos de auga xa se iniciou unha nova estación de choivas que repuxo o nivel de auga en todas as balsas.

9 Salvado, R. 1850: 251

A mediados de abril, cando case nin pasaran dous meses desde a súa saída de Perth e á vista de que as provisións se lles ían esgotando, decidiron que un deles debía regresar para informar o bispo Brady da situación en que se achaban. O escollido para esa tarefa será Rosendo, que regresará acompañado dun aborixe.

Emprendeu unha viaxe a vida ou morte, porque tivo que alimentarse e camiñar da forma que o facían os aborixes. Un lagarto asado era un bocado nocturno exquisito e, en ocasións, chegou a comer o que lle daba o seu compañeiro a medio mascar da súa boca mentres lle dicía: *"Guaba, guaba, nunda nalgo"* (*Bo, bo, cómeo*). Noutras ocasións, trataban de facer un pan basto (*damper*) cun certo tipo de fariña, mais o problema era que non tiñan auga. Salvado preguntou como farían pan sen auga. O indíxena enchía a boca de fariña e conseguía unha masa que logo cuspiá sobre unha pel de canguro e que por último cocía ao lume¹⁰. Era inevitable deixar de lado os usos de hixiene occidental e aceptar a moi singular hospitalidade indíxena.

Nesas e outras ocasións, Salvado vai ser singularmente receptivo ao valorar a sabedoría que demostraban os aborixes para sobreviviren nun medio aparentemente inhóspito. A auga era, como vimos, un recurso crucial¹¹. Os aborixes conseguían pequenas cantidades dos troncos dalgunhas árbores (*yarr-waga*, un tipo de eucalipto), recurso que a un europeo lle sería imposible atopar.

Sobre esta sabedoría dos aborixes no seu territorio, por exemplo a súa habilidade para encontrar a alguén que se perde no *bush* (e a paralela cegueira dos europeos) Salvado anota¹²:

"Moitas veces, os europeos viaxan por aqueles bosques sen ver un só salvaxe, a pesar de que hai moitos deles que, ocultos entre as malezas, están a ollar e a espíar até os seus máis pequenos movementos. E se un pobre europeo se extravía, os indíxenas non o axudan para que volva ao camiño, pois non poden concibir como nós, que sabemos tantas cousas, non sabemos tamén divagar polos bosques á nosa vontade... un europeo perecería de fame no mesmo lugar en que un australiano come até fartar; moitísimas son as plantas de que se alimenta, e pode dicirse que en todas partes atopa caza, raíces ou bulbos de plantas alimenticias".

O seu achegamento traducirase, por exemplo, en deixar crecer a barba¹³: *"Ao principio da misión, como íamos enteiramente rasurados, os salvaxes non nos tiñan nada*

10 Salvado, R. 1850: 293-294

11 Salvado, R. 1850: 280; Bérengier, T. 1878: 240

12 Salvado, R. 1850: 265 e 401; Bérengier, T. 1878: 218-221.

13 Salvado, R. 1850: 381

de respecto, tomándonos por mulleres, e por este motivo tivemos que resolvernos a deixar crecer a barba como fan eles”.

40 Rosendo iniciara este regreso á cidade, en busca de recursos para a misión, cunha vestimenta esnaquizada. As súas roupas nalgunhas partes foran substituídas por peles de canguro atadas con intestinos do mesmo animal. E, aínda que usaban en ocasións calzado feito de madeira cunha pel de canguro, en ocasións camiñaba descalzo.

Antes de chegar á cidade de Perth, e a unha prudente distancia, o seu compañeiro de viaxe abandonarao para non verse incomodado polos aborixes daquela rexión ou, aínda peor, polos que vagaban como lúmpen das cidades.

Ao presentarse ao bispo Brady, este confésalle que non contaba nin sequera con recursos para comprarlle un par de zapatos. O lector neste punto debe saber que as aparentes dificultades e falta de vontade para auxiliar á misión de Nova Nursia por parte do bispo Brady serán permanentes, para ao final desembocar (como aquí se verá) en serios conflitos¹⁴.

Cando o bispo soubo da absoluta miseria en que quedaban os compañeiros na misión, suxeriu que se retirasen todos a Perth, onde non lles faltaría un anaco de pan que levar á boca. Non obstante, Rosendo non tiña en mente empregar as súas enerxías cos europeos daquela cidade, senón cos aborixes con que tan boa relación conseguira iniciar no *bush*.

Á vista desas intencións e desexos, o bispo prometeulle predicar o domingo seguinte a favor da misión, de xeito que Rosendo se situase na porta da igrexa a pedir esmola para tal fin. Aínda así, o conseguido foi escaso.

Pensou entón en visitar os colonos protestantes máis ricos da cidade para pedir esmola, idea que logo mudará pola de ofrecer un concerto de piano co fin de conseguir os recursos necesarios. O bispo aprobou a súa iniciativa e o Gobernador Mr. Clarke cedeulle para tal evento a gran sala do tribunal. Tamén contou coa colaboración dun colono xudeu de nome Samson que despachou os billetes de entrada e convidou as primeiras familias. Na noite do 21 de maio tivo lugar devandito concerto. O pianista Rosendo cubríase cunha saia esfarrapada que case nin lle chegaba aos xeonllos, os seus calzóns estaban remendados con fíos de distintas cores e camiñaba descalzo. Tal era o seu aspecto que, ao saír do concerto, unha velliña irlandesa empeñouse en que aceptase os seus zapatos, mentres ela volvía á súa casa descalza.

Está documentado que o tal concerto foi un completo éxito de público e de recadación. No repertorio soaron cancións populares españolas e mesmo unha imitación dos ritmos aborixes que adoitan acompañar as súas asembleas cerimoniais. Sobre

14 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 15.

a percepción afable e eloxiosa, mais ao mesmo tempo escéptica, da comunidade de colonos europeos é reveladora a nota que pasamos a transcribir, publicada como noticia dous días despois do concerto en *The Perth Gazette*:

“Conforme ao anunciado, don Rosendo Salvado deu o último xoves un concerto de piano na Sala da Audiencia de Perth, co fin de solicitar fondos en beneficio dos salvaxes de Nova Nursia, onde este señor ten a súa residencia e está a traballar, infatigable e activísimamente, na civilización dos nativos daquel territorio. A devoción e celo con que o señor Salvado acometeu esta empresa tórnanlo acreedor á nosa consideración en favor seu e, sexa católico romano ou protestante, os seus esforzos para alcanzar o seu obxecto non deben ser ollados a través do prisma de principios sectarios. O que a nosa negligencia non fixo, promete verificalo míster Salvado. Xa teremos tempo dabondo para cantarmos vitoria se chega a fracasar; mais, entremetres, debemos parar para reflexionar antes de sermos inxustos con el, só porque é católico romano. Este modo de pensar, nada xeneroso, quizá teña cabida na mente dalgúns, mais esperamos que non serán os que predominen en Perth.

Foi unha sorpresa para nós, e cremos que todo o auditorio comparte o noso xuízo, ver como un só individuo puido ser capaz de recrear ao público durante tres longas horas. Poucos poderían conseguir isto, mais entre eses poucos, debemos confesar que un foi o señor Salvado, que fixo falar o seu instrumento cunha elocuencia pouco común. Os seus dedos producían sons que non críamos que fose posible que puidese producir ningún instrumento. É, certamente, de lamentar que o señor Salvado se resigne a unha vida no bosque, onde os seus eminentes talentos se van perder. É unha gran perda para a nosa poboación branca ...”

Nas semanas seguintes mercará, cos fondos recadados, todas as provisións precisas para a continuidade da misión, ademais dun par de bois e un carro. Mais aconteceu que, á vez que na cidade se producían estes favorables progresos, o padre Serra se viu obrigado a ausentarse da misión con outro frade enfermo. Así, restan só dous misioneiros na casa. Nun desgraciado accidente, un deles disparou involuntariamente unha escopeta de caza, causando a morte do seu compañeiro. Como resultado deste acontecemento, o causante da morte toleará.

Deste xeito, só Salvado e Serra estarán en condicións de continuar coa misión. O seu regreso é tan accidentado ou máis que a inicial chegada a aquelas paraxes, coa diferenza de que agora Salvado é o seu propio carromateiro.

Nos primeiros días de setembro viron con satisfacción como verdeaba o gran, que prometía unha abundante colleita. Tamén presentaban un bo aspecto as cepas e outros centos de árbores froiteiras que plantaran: figueiras, limoeiros, albaricoqueiros ou pexegueiros, ademais dun bo número de oliveiras e varios campos de patacas, charouvías, ravos, tomates, remolachas e melóns.

Con todo, conta Salvado, aos poucos apoderouse deles tanta tristura e pesar que comezaron a considerar abandonar unha paraxe que tan funestos recordos lles reportaba dos seus compañeiros ausentes. Pesaba neles todo iso, mais tamén o feito de chegaren a considerar que o terreo inicialmente escollido non era moi produtivo.

Entrementres, Rosendo non cesará no seu afán de estudar a lingua, leis, costumes e crenzas daqueles salvaxes cos que continuaban a ter unhas relacións amigables. Até os chamaron para conseguir a curación dun neno aborixe ferido e xa case exánime no medio do bosque. Pasados algúns anos, este neno será un dos dous primeiros misioneiros aborixes que Salvado levará a Roma para probar que aquelas xentes tiñan alma como o resto dos humanos (europeos ou non). Por causa do seu éxito nesta curación, a fama dos dous misioneiros estenderíase por toda a rexión, e moitos aborixes viñan coñecelos. En non poucas ocasións, portaban outros enfermos.

Salvado salienta a inmensa gratitude que recibían duns nativos que non sabían como corresponder aos seus servizos. É fácil entender que así se tornase posible percorrer, sen perigo ningún, todos aqueles bosques, á vez que os aborixes facían, de bo ánimo e con presteza, todo o que lles pedían.

Así e todo, estes avances tiñan para Salvado un punto débil que periodicamente se facía presente: a fragilidade da misión para garantir, a misioneiros e aborixes que así o desexasen, a cobertura das necesidades básicas. Entre o método inicial de seguir aos nativos alí onde fosen ou acollelos na misión, a segunda opción parecíalle máis prometedora, aínda que fose economicamente moi ambiciosa.

A partir de entón, a idea prioritaria para Salvado, segundo as súas propias palabras, será¹⁵ *"reducir a aqueles nómades e folgazáns salvaxes a establecerse e vivir nun punto fixo"*. A razón última para optar nesta disxuntiva era o feito, ben intuído por Rosendo, de que o avance da colonización iría facendo aos poucos inviable aquela forma de vida nómade e folgada con que os aborixes sobreviviran, de maneira exitosa, durante miles de anos.

Dous feitos, aparentemente casuais, coincidirían no tempo para decidir a mudanza de localización da misión. Unha mudanza que viña madurando para poder recomenzar cun proxecto á altura dunhas posibilidades que agora vía ao seu alcance, sobre todo pola súa boa relación coas tribos aborixes. O primeiro foi a feliz chegada á diocese de Perth de fondos procedentes de Roma para a misión beneditina (case 40.000 reais da época); o segundo foi a destrución de todas as súas plantacións, mentres os misioneiros estaban de viaxe en Perth recollendo fondos e provisións, ao quedar a misión a cargo dun criado do bispo.

15 Salvado, R. 1850: 268.

Capítulo 03

Un mosteiro para os sen alma

43

*"Levei plumas de papagaio
e peles de gato almisceiro.
Acabei coa paciencia
dos misioneiros e insultei os
benfeitores da humanidade"*
Aimé Césaire (1963)

No ano 1847, Rosendo Salvado, con 33 anos de idade, xunto ao seu compañeiro misioneiro José Serra, decidirá asentarse ás beiras dun lago (que chamaron *Mourin*) que forma o torrente *Moore* ou *Maura*. Denominarán esa nova misión co nome da cidade romana onde naceu San Bieito (Nursia), e iniciarán este novo empeño co propósito de construíren un mosteiro mais, sobre todo, para acomodaren na súa contorna unha comunidade rural de aborixes¹. Esta vez, trátase dun terreo e dunha localización notablemente mellores que os de anteriores tentativas. Unha iniciativa e un contacto que pouco teñen que ver coas investigacións antropolóxicas que xa por aquel entón realizaban estudosos europeos sobre aquelas tribos aborixes².

Mentres o seu compañeiro José Serra se dirixe de regreso a Perth para xestionar co Goberno da colonia a propiedade da superficie de terreo que tomaran en nome da misión (eles mesmos delinearán o plano topográfico dos terreos), Rosendo comeza en solitario a construción dunha cabana. No momento en que o seu compañeiro

1 Salvado, R. 1883: 242

2 Eliade, M. 1975: 21 e 26

regresou da cidade, a cabana estaba finalizada. Puña así en práctica unha das súas máximas na vida: prudencia, paciencia e perseveranza. Como ben percibiu o seu biógrafo australiano, reiteradamente citado nestas páxinas, Salvado contaba co afán e a determinación características da súa Galicia natal³. Mesmo cando o novo edificio non estaba cuberto máis que pola súa metade, conta Rosendo, xa imaxinaron que estaban no dormitorio dun auténtico mosteiro.

Fig 3.1. A Misión de Nova Nursia ao redor de 1860

Nesta nova tentativa, beneficiouse da experiencia acumulada desde a súa chegada a Australia. Sobre todo porque se decatara de que aquelas enormes chairas se encherían en pouco tempo de novos colonizadores con rabaños de ovellas. En tales circunstancias, Rosendo, máis que de evanxelizalos, estaba sobre todo preocupado por establecer unhas bases que permitisen dar sustento aos aborixes que se vinculasen á misión. Porén, aínda que contase cunha comunidade agricultora e gandeira viable, en que os aborixes se implicasen voluntariamente, era consciente de que estes, en principio, acharían tal fin pouco atractivo, pois preferirían a liberdade e a vida silvestre no seu *bush*.

3 George Russo, M.A. 2001: 64

Esa era a alternativa que restaba ás tribos que ían abandonando as terras agora ocupadas polos colonos, e por iso se dirixían ao noroeste de Australia.

Desta maneira, Rosendo permitíalles de cando en vez ausencias dunha ou dúas semanas nos bosques, mesmo aos aborixes máis integrados na economía rural do mosteiro. Segundo el, derivábanse así dous beneficios: evitar un choque demasiado duro para a primeira xeración de aborixes e apreciar as vantaxes da vida en Nova Nursia⁴. 45

Fig 3.2. Agricultores en Nova Nursia

Rosendo tamén foi consciente do complicado que sería para aborixes afeitos a unha supervivencia de caza e nomadismo entender as vantaxes dunha actitude agraria.

4 Bérengier, T. 1878: 143

Das enormes dificultades que supuña imbuírlles o sentido da sementeira e a colleita, da multiplicación do sementado, e dos beneficios potenciais para o seu benestar. Este era un asunto crucial nunha contorna en que o seu anterior modo de vida estaba en perigo por causa dos miles de colonos gandeiros que chegaban incesantemente procedentes de Europa.

Creo que é de grande interese recoller textualmente a forma en que reflexiona sobre este asunto nas súas memorias⁵:

"Ao observar que non só lles gustaba a idea da propiedade, senón que traballaban máis ou menos, en función de se era maior ou menor a súa recompensa (cosa común a todos os homes), para animalos máis tiven a idea de darlles algún diñeiro en proporción do que traballaran. Mais ben cedo vin que daquilo non obtiñan ningún beneficio, porque ou llo daban aos que non traballaran, ou o perdían; de modo que pensei valerme doutro medio.

Con paciencia cheguei a facer que comprendesen que se aqueles poucos soldados se ían reunindo, co tempo, poderían bastarlles para comprar unha galiña, unha ovella, un porco, e mesmo unha vaca ou un cabalo. Gustoulles esta idea e abrazárona con pracer; polo que todos os sábados, despois de que cada un deles recibira o prezo dos seus xornais, devolvían o diñeiro a fin de que eu fose o depositario. Para isto, arranxei unha caixiña con tantas divisións como eran os salvaxes a quen pertencía o diñeiro; escribín sobre cada división o nome do propietario e pechei a caixa con chave, conservándoa no meu poder.

O contento que cada salvaxe demostraba na noite do sábado ao recibir a súa cota, contando e volvendo contar repetidas veces o diñeiro, volvendo e removéndoo nas mans para contemplalo mellor, confrontándoo co dos seus compañeiros, dándose certa importancia e gabándose se gañara máis que eles, e facendo, en fin, mil proxectos sobre os animais que co tempo habería de comprar con aquela suma, tornábano o home máis alegre e feliz do mundo; e despois de recrearse por uns minutos coa vista do diñeiro que gañara, alegrándose de aumentar o seu peculio, depositábao voluntariamente, até que lle bastase para a compra dalgún animal ou doutro obxecto calquera".

Razoaba Rosendo que se ao aborixe se lle fan sentir as cargas da civilización pero non as súas vantaxes, e se a pequenez ou insuficiencia do premio lle tiran as ganas de traballar en proveito doutro, entón sempre preferiría a liberdade salvaxe ás incomodidades da vida civilizada, e regresaría ás súas selvas. Xa tiña en conta que as incomodidades da vida civilizada podían ser moi superiores cando se traballaba para outros ou en proveito doutros; tamén que a súa alternativa para os aborixes debería

5 Salvado, R. 1850: 291

tornar posible, aínda que se suprimisen as misións, que aquelas familias xa establecidas nos seus propios terreos fosen respectadas⁶.

Son as formulacións elaboradas por un occidental que tivo que asimilar costumes pouco comúns (para aquel tempo e aínda para hoxe en día. Unha delas era o costume de iren espidos en certas estacións do ano. Tamén sobre este asunto volverá manter un moi ponderado punto de vista⁷:

“Os salvaxes, durante o inverno, ben ao seu pesar, adoitan por razón do frío cubrir as costas cunha pel de kangarú; mais no verán, en cuxa estación estabamos entón, non levaban o máis pequeno taparrabos, sen que na súa extrema degradación ese estado de completa nudez producíse neles ningún efecto impuro; así é que moi a miúdo se nos presentaban espidos tanto os homes como as mulleres, sen pensaren sequera que cometían unha mala acción ou que daban motivo de escándalo.

Para dar comezo á obra da súa civilización e retiralos daquel infeliz estado, demos a orde de que todo salvaxe que viñese ao mosteiro, por calquera motivo que fose, debía presentarse cuberto coa pel do kangarú; pero non lles dixemos por que deramos esa lei, por non facelos entrar en malicia. Pois aínda que aqueles desgraciados non teñen a menor idea do pudor, con todo, en ningunha das infinitas veces que durmín no medio deles, e viaxei na súa compañía, advertín nunca a máis pequena acción deshonesto e impropia. Que diferente é o que se observa entre as hordas que frecuentan as cidades e viven nos distritos habitados polos europeos!

Todos os salvaxes cumpriron exactamente a nosa orde; un día, porén, viñeron buscar a súa dúas mulleres sen o vestido prescrito, e, como non llela quixemos dar, correron inmediatamente ao lugar onde durmían, colleron a súa pel de kangarú, botárona sobre o ombreiro esquerdo e volveron presentarse pedíndonos a ración pensando que cumpriran ao pé da letra a nosa orde, aínda que en realidade ían tan descubertas como antes. Isto acabou de convencernos de que obraban así sen a menor malicia.”

Como ben observou Montaigne, andarmos vestidos (fronte a andaren eles espidos) só supón que⁸ *“extinguimos os nosos propios medios de aguantar o frío cos medios prescitos; e vese facilmente que é o costume o que nos torna imposible aquilo que non o é”*. Neste particular, Rosendo situábase moito máis preto daquel Montaigne que dun A. Vespucci para o que⁹ *“como están espidos faciamos deles grandísima matanza”*.

6 Son expresións textuais en Salvado, R. 1850: 307

7 Salvado, R. 1850: 286

8 Montaigne, M. 1595: 307

9 Vespucci, A. 1500: 59 (edición de 1986)

Fig 3.3. Oficios en Nova Nursia

Situábase en tal sabia posición porque tiña en conta que os nosos costumes e os seus non eran máis que asuntos moi relativos¹⁰: *“Cando un australiano nos parece a nós que está limpo, (se así pode dicirse, só porque non está untado de graxa), el cre que ten a maior sucidade do mundo”*.

Outro tanto ocorre coa práctica ocasional do canibalismo. Rosendo recollea así en en relato do seu amigo aborixe Bigliagoro¹¹:

“Estabamos no inverno —dixome—, chovera a esgalla sen parar durante seis semanas e ía un frío excesivo. Non conseguimos encontrar absolutamente nada que comer. Eramos catro familias que íamos perecer de fame. En tan difícil situación, un da comitiva colleu o seu dáuak ou pedazo de madeira que se tornou

10 Salvado, R. 1850: 383

11 Salvado, R. 1850: 304

moi dura pola acción do lume, e a traizón deu un golpe tan forte na cabeza á miña irmá, que caeu ao chan sen sentido. Inmediatamente agarrárona e, enteira e semiviva aínda, puxérona sobre un gran lume, de onde a retiraron aínda non ben asada, repartíndoa entre todos. Como eu estaba femento, igual que os demais, comín a porción que me tocou; e aínda que o sangue que me corría pola cara e as mans era sangue dunha miña irmá, e ademais orfa, esquecino todo pola fame negra que tiña. Ben é verdade que entón era eu moi pequeno e non sabía o que facía... a fame era extrema e debíamos comer a todo custo”.

49

E, no entanto, terá que aceptar que as ameazas morais máis perigosas para a súa misión non procedían da cultura aborixe senón da subcultura dos colonos europeos. Por este motivo, tornárase necesario neutralizar desde a misión as prácticas de engano e adulacións aos aborixes (por exemplo ao prometerlles que, se abandonaban a misión, terían plena liberdade e gañarían moito diñeiro en pouco tempo) realizadas por colonos que vían no éxito do mosteiro unha ameaza para a súa forma de acaparar o territorio australiano¹².

Fig 3.4. Tres nativos e un misioneiro con pas

12 Salvado, R. 1883: 358-359

E foi así como Rosendo se convenceu rapidamente de que unha casa de misión debía garantir o illamento dos salvaxes das artimañas de persoas tan nocivas. Con estas precaucións, os misioneiros comprobaron que, mesmo cando eles tiñan que estar ausentes da misión, os aborixes mostraban respecto e non se achaba nada en falta, xa que mostraban grande coidado tanto do gran, como dos mobles ou dos utensilios.

Nesta segunda localización, xa con todas as precaucións e consideracións que apuntamos, a construción da misión beneficiouse da activa colaboración dalgúns residentes de Perth (incluído un albanel protestante) e de bastantes nativos ocupados en limpares os terreos de acacias e eucaliptos. En todos estes labores, Rosendo tomaba boa nota dos coñecementos que tiñan os aborixes sobre árbores e arbustos, sobre os solos en que crecían ou sobre os xacementos de auga. Por iso incorporaba no seu vocabulario os nomes en lingua indíxena referentes a certos lugares, e en consecuencia, cada vez que o mosteiro adquiría un terreo, acudía ao nome orixinal, xa se tratase de lindes, pozos, mananciais ou mesmo dalgunha árbore senlleira. Rosendo intuía moi ben¹³ *“...por que mesmo a paisaxe máis lúgubre infunde nos aborixes un respecto reverente: cada roca, manancial ou augada é o vestixio concreto dun drama sacro desenvolvido nos tempos míticos”*.

Aos poucos, disporán dunha nova cabana para albergaren os traballadores de Perth (sobre todo artesáns irlandeses e franceses) que viñan axudalos sen reclamaren xornal ningún. O 1 de marzo de 1847 porán os alicerces do que sería o mosteiro. Co tempo, ampliarán os seus terreos, formarán unha importante cabana de gando, e mesmo rozarán un novo camiño que reducirá a viaxe até Perth de seis ou sete días a tres ou catro xornadas. Xa antes de acabar o ano, contarán cos edificios do colexio e dunha residencia temporal para os visitantes.

Nos seus empeños pedagóxicos, Rosendo tiraba un excelente partido dos seus coñecementos musicais. Observou desde moi cedo que os pobos da Oceanía tiñan unha extraordinaria paixón pola música, e chamáballe a atención que cada vez que os aborixes repetían coñecementos, poesías ou oracións (aínda que fose durante varias horas) mostraban a mesma ou maior satisfacción que ao comezo. Anotou que o que a un europeo lle causaría unha molestia insoportable, para os australianos era causante dunha alegría e un entusiasmo indescribíbles.

Quizais isto fose debido a que, como ben observou G. Bataille, a festa nestes pobos ancestrais consome na súa prodigalidade sen medida os recursos obtidos durante o tempo de traballo e, nese sentido, para eles o tempo sacro é o da festa¹⁴. Rosendo

13 Eliade, M. 1975: 63-64

14 Bataille, G. 1997

estaría de acordo neste punto con A. de Saint-Exupery¹⁵: *"Chamo civilizado ao pobo que compón danzas, aínda que non haxa para elas nin celeiros nin colleita"*.

En non poucas ocasións, Rosendo viaxaba acompañado de nenos da súa escola á cidade de Perth. Para eles era o primeiro contacto cun mundo distinto ao do seu bosque nativo. Todo os enchía de asombro e estupor, cóntanos Rosendo, pero o que máis os sorprendeu foi unha lancha que tomaron por un gran peixe ou outro animal que camiñaba por riba da auga. Non comprendían como aquela besta se podía dirixir pola súa parte posterior, xa que os cabalos, que coñeceran ao chegar á misión, levaban a brida na boca e non na cola. Claro que cando viron, pouco despois, buques de maior porte, tomáronos polos pais da lancha, e preguntaban se co tempo estas serían tan grandes como aqueles. 51

Tamén os asombrou a banda de música dun rexemento militar; todo un despregamento sonoro e visual que ouvían e vían por primeira vez. Conta Rosendo que até moitos días despois non deixaron de imitar os xestos e movementos dos músicos, procurando facer coa súa voz ao mesmo tempo o son dos instrumentos.

No seu afán de achegalos á relixión católica, Salvado era prudente e paciente, pois entendía que antes debía el coñecer moi ben todos os seus costumes e crenzas. No entanto, non era nada fácil indagar sobre estas últimas. Relátanos como tivo que valerse das reunións nocturnas ao redor da fogueira, pois ese era o momento en que os nativos de máis idade falaban e escoitaban os convidados. Como ben observou Mircea Eliade¹⁶: *"A revelación das secretas historias sacras tradicionais constitúe o cerne mesmo de toda cerimonia de iniciación australiana"*.

Fig 3.5. Edifícios da Misión de Nova Nursia en Australia

15 Saint-Exupery, A. 1948: 49 (cito pola edición de Alba Editorial)

16 Eliade, M. 1975: 23

En tales encontros, Rosendo narráballes historias e preguntáballes sobre as súas crenzas. Sirva de exemplo este relato dun daqueles seráns¹⁷:

52 *«Eu —díxenlles— non son un só como a vós vos parece; senón dous nun». Ao ouvir estas palabras, riron ás gargalladas; mais eu continuei seriamente:*

«Ride canto queirades; mais repito que son dous nun: este corpo grande que vós vedes é un; pero dentro del hai outro pequeno que non se ve; o grande morre e entérrase; mais o pequeno foxe cando morre o grande»

«Caía, caía» (si, si), contestáronme algúns deles.

«Tamén nós somos dous; tamén temos o corpo pequeno dentro do grande.»

Pregunteilles entón como se chamaba, e contestáronme “cacín”. Pregunteilles tamén onde ía o corpo pequeno despois de morto o grande, ao que me contestaron uns que divagaba polos bosques, outros que se ía ao mar, e outros, en fin, que non o sabían. Non quixen nese momento facer máis preguntas, pois sabía o coitado que pon os indíxenas en manteren ocultas as súas crenzas; mais despois souben por outros salvaxes, e particularmente polos meus dous maiores amigos, a lenda deste cacín, que é a seguinte: despois de morrer un salvaxe, a súa alma sobe ás árbores, onde permanece cantando tristemente ata que algún outro salvaxe a recolle. Cando se coñece que unha alma vai así, saltando dunha árbore a outra, achéganselle un ou máis salvaxes, un tras o outro, co corpo inclinado, dando con dous pauciños un con outro e facendo continuamente coa voz «ps, ps».

O máis frecuente é que a alma fique na cima das árbores; mais outras veces baixa, e entra na boca do primeiro, ficando dentro do seu corpo se o salvaxe está só. Porén, se son máis dun, sáelle pola parte posterior entrando na boca do segundo, e así sucesivamente até que chega ao último, cuxo corpo escolle para habitar.

Por estraña e ridícula que sexa esta lenda, non quixen pasala en silencio, para manifestar as ideas que teñen os salvaxes a respecto da inmortalidade e transmigración da alma”.

Ben se observa que o paralelismo entre o relato relixioso occidental e a mitoloxía aborixe é moi forte, de modo que era para Salvado digno de anotación e respecto. Outros viaxeiros chegaron a sinalar, moito máis tarde, paralelismos semellantes¹⁸: *“Os aranda cren que todo ser humano posúe dúas almas: a primeira ou alma mortal*

17 Salvado, R. 1850: 276

18 Eliade, M. 1975: 56

é xerada xunto co feto, como resultado da relación sexual mantida entre os pais; a segunda, unha partícula da "vida" do Antepasado, é recibida pola muller grávida".

Da mesma forma, á vez que os introducía na escritura e lectura occidentais, estaba interesado en tomar boa nota do seu preciso e matizado vocabulario oral.

53

A pesar da inxente cultura oral que se observa nese vocabulario, os aborixes manifestáranse fascinados polo que eles denominaban os *papeis que falan*, referíndose aos libros e a escritura. En certa ocasión, uns colonos encargaron a un aborixe levar catro crías dun certo tipo de animais á misión, xunto cunha nota manuscrita. Polo camiño escapárase un daqueles animais. Ao chegar ao destino, o monxe que o recibe dille ao aborixe que a nota fala de catro animais e que só ve tres, e pregunta o que lle pasou ao cuarto. O indíxena non é capaz de entender como o monxe se puido decatar de algo que lle aconteceu a el no bosque e, ademais, cando ninguén o vía... se non fose por aqueles papeis que falaban.

ESTE	NORTE	ESPAÑOL
M		
Matgi	—	Cordoncitos hechos de la lana del oposum (casa)
Maie, maia	Minda	Cabaña; habitación
Mal-le	Mal-la	Raiz de árbol
Malgar	Pindare	Trueno
Mama	—	La clara del huevo
Maman	Mama	Padre
Mánagi	Pinai	Especie de papagayo
Mandi	—	Jovencita (negro)
Mangart	Tabba	Cuchillo
Mapo; mopo	Mandu	Piel
Mar	Plerang	Aire; viento
Mara	Marai	Mano
Mara cobol	—	Palma de la mano
Mara darac	—	El revés de la mano
Maracundan	N-aritico	Yacer; estar echado
Maran; maran-an	Máncuti	Coger; aferrar ó agarrar
Marangani	Maulcu	Sacar (rar)
Maratan-an	Maranacutin	Tocar ó examinar á
Marca	Unai	Brazo (tientas)
Mareiuatcut	Maraiulmana	Abrir
Marical	—	Dedo
Maruchial	Marmaro	Oscuridad; tinieblas
Mata	—	Pierna

Fig 3.6. Fragmento de diccionario en Salvado, R. 1850: 433

Moi cedo, eles mesmos deron utilidade a eses papeis. Conta Rosendo que cando os acusaban inxustamente dalgunha cousa, alegaban: «*Consulte o papel que fala, e verá que teño razón*». É dicir, outorgábanlles un poder pouco menos que máxico para descubrir as cousas ocultas.

Entre os elementos útiles e simbólicos da cultura aborixe australiana que chegaron até os nosos tempos, e con non pouca difusión, cómpre destacarmos o boomerang ou *calé*. É así que na fabulosa Era do Soño, o Ser Supremo, o Gran Pai, o Creador é o¹⁹ *“de todo aquilo que é importante para os homes: é o inventor dos instrumentos máis útiles, como o boomerang”*. Rosendo tomará boa nota da súa singularidade e mesmo de certos usos lúdicos distintos aos máis coñecidos de caza e guerra:

“O calé é un semicírculo de madeira de cerca de dous pés de circunferencia, de dúas polgadas de ancho e un terzo de polgada de espesura. Durante a loita, lánzalo no medio dos inimigos, seguros de que, onde queira que dea, fere gravemente. Úsano moito, en especial cando van á caza de paxaros, que dan voltas e voltas rapidísimas para se libraren de tan estraño inimigo; mais hai poucas veces en que o calé non mate algúns cando van en bandadas.

Tamén o lanzan por mero pasatempo, tanto de día como de noite. Escollen para isto unha chaira en que non haxa árbores, e alí exercítanse a lanzalo con moita forza e soltura, valéndose tan só de tres dedos. Ao saír da man do salvaxe vai case rozando co chan; mais despois, dando voltas e describindo largos círculos, elévase a unha grande altura, e volve caer no mesmo sitio de onde partiu. Deste xeito, moitas veces o salvaxe que o lanzou vese obrigado a apartarse se non se quere expor a quedar mal ferido.

Se o empregan de noite, adoitan acender unha das súas extremidades, e entón é moi fermoso velo como un punto luminoso na atmosfera a virar sobre si mesmo, a facer miles de círculos e a lanzar innumerables faíscas.

Para fabricaren o calé case non empregan outra madeira que a de acacia, árbore que non vexeta nos terreos areentos. Por este motivo, os salvaxes de Perth, e en xeral todos os que teñen o seu asento preto da costa, úsano moi pouco.

O meu amigo Bigliagoro e os demais salvaxes de Nova Nursia, cada vez que ían á capital levaban bo número de calés, que trocaban por certa terra encarnada, chamada por eles uilgui, que aprecian moito e coa cal se pintan”.

As colleitas e produtos gandeiros deste novo asentamento confirmaron logo o acerto da súa escolla. Agora contaban, por vez primeira, con abondosos recursos que os puñan ao abrigo das necesidades e escasezas do pasado. Rosendo alcanzaría

19 Eliade, M. 1975: 37

daquela na súa misión o obxectivo central de achegamento aos pobos aborixes entre os que quería ser misioneiro. Un obxectivo que resumía así nunha das súas cartas²⁰:

“Se exterminamos os canguros do bush, non temos dereito a queixarnos de que os homes que alí vivían maten o noso gando ou as nosas ovellas, xa que eles teñen que vivir co que consideran un dereito tan sólido como o noso. Quitámoslles a terra e agora comezamos a quitarlles a comida. Que será o seguinte? É isto todo o que podemos facer por eles en compensación? É ese o método, a maneira mediante a cal pretendemos civilizalos?” 55

Compréndese entón que, con limitacións e servidumes, a súa estratexia fose unha das escasas saídas posibles para os aborixes australianos ante a hecatombe que os arrasaba. Tratábase dunha estratexia de adaptación a unha economía agraria e gandeira, xa que, segundo Rosendo²¹, *“aínda que a educación intelectual é unha das partes que constitúe a civilización, no caso en que se encontran os salvaxes, debe considerarse secundaria ... antes de máis, convén satisfacer no australiano as necesidades da existencia”*.

Para mellor defender esta particular iniciativa misioneira, solicitará ao gobernador de Perth ser recoñecido como súbdito de Gran Bretaña, pensando nos beneficios que tal condición podería reportar á misión. E é así que, a pesar de non contar co período de residencia necesario, será declarado oficialmente súbdito inglés²² en agosto de 1848.

Neste contexto, en decembro dese ano, cando foi visitar o bispo Brady en Perth, este ordenou, de forma repentina e sen aclarar ben as súas razóns, que o substituíse nunha viaxe que tiña programada cara a Europa. É fácil intuír a intención do bispo de procurar, tras apartar a Rosendo, a utilización de Nova Nursia como unha solvente fonte de recursos para o seu bispado en Perth²³. Rosendo comprobará como dous mercenarios do bispo, segundo as súas propias palabras, pasan a controlar a misión e todos os seus produtos, o que fai que tema polo futuro da súa obra e dos australianos que acollera nela²⁴.

Non obstante, a pesar dos temores a que se repetisen os desastres acontecidos durante a súa ausencia na anterior misión (e que, de novo agora, se repetirán cando regrese catro anos máis tarde) non vai ter máis remedio que obedecer ao seu superior xerárquico. Debemos anotar que nese momento xa non ten como primeiro colaborador ao padre Serra, que fora nomeado primeiro bispo de Port Victoria (para

20 Citado en George Russo, M.A. 2001: 238

21 Salvado, R. 1850: 349-350

22 Outórgaselle a nacionalidade o día 24 de agosto de 1848, Salvado, R. 1883: 244

23 George Russo, M. A. 2001: 79

24 Salvado, R. 1883: 245, 247

desconsolo de Salvado e do futuro do nativos) e, máis tarde, sen tomar posesión nunca daquela diocese, bispo de Perth²⁵.

56 E así, o 8 de xaneiro de 1849, Rosendo parte cara a Europa en compañía de dous nenos aborixes (Conaci e Dirimera) no buque *Emperor of China*, ao mando do capitán Roberto Brown. Nesta estadía europea, trata de dar a coñecer os seus progresos en Nova Nursia, solicitando máis apoios para ela²⁶. Porén, moi lamentablemente para el, nesa viaxe o Papa Pío IX conságrao como bispo de Port Victoria para cubrir a vacante deixada polo seu amigo o padre Serra. A Raíña Sabela II proporalle o bispado de Lugo, que Rosendo rexeitará. E en 1852 terá que esquivar outra proposta do arcebispo de Sydney (Mr. Polding), que quería nomealo abade do cabido beneditino de Santa María daquela cidade.

25 Bérengier, T. 1878: 110; Salvado, R. 1883: 244; Salvado, R. 1850: 302

26 É posible ler unha crónica detallada desta viaxe (1849-1855) ver Ride, A. (2007: 43 e ss.)

Capítulo 04

Regreso a Europa desde o país dos sen alma

57

"... poucas civilizacións parecen posuír, como a australiana, o gusto da erudición, da reflexión intelectual, do que ás veces parece ser «dandismo» intelectual, por máis estraña que poida parecer a expresión cando é aplicada a homes cuxo nivel de vida material é tan rudimentario".

Levi-Strauss, C. 1962

Tras cento nove días de travesía, Rosendo e os seus dous acompañantes chegaron a Inglaterra o día 17 de abril do ano 1849, permanecendo no continente europeo até 1853. Neste capítulo da nosa crónica deterémonos nos feitos máis relevantes deste primeiro regreso de Rosendo desde o país dos sen alma, aínda que é conveniente anotarmos xa aquí que non será o único nin o último. Regresará entre 1865-1869, e tamén entre este último ano e 1870 para asistir ao Concilio Vaticano I. Alén destas viaxes, fará outras dúas máis, unha en 1879 e outra entre 1882 e 1885. A súa última viaxe a Europa realizaraa xa no final dos seus días. El partiu en decembro de 1899 e os seus restos regresaron a Nova Nursia en 1903 despois de que falecese en Roma o 29 de decembro do ano 1900.

Sen dúbida, as dúas viaxes máis importantes para o relato da misión que está a construír no país dos sen alma foron as primeiras, que resumiremos de maneira conxunta. Na iniciada en 1849, regresou con corenta e tres aspirantes a misioneiro, mentres que na iniciada no ano 1865 trouxo trinta e tres misioneiros. Entre eles foi o sacerdote e tamén beneditino Santos Salvado, irmán de Rosendo, que o acompañou durante dez anos e ao que debemos boa parte da valiosísima documentación fotográfica sobre a misión de que hoxe dispomos e que, en parte, reproducimos nesta

edición. Este labor de documentación foi posible grazas á súa formación en Europa, debida ao impulso e a demanda do seu irmán Rosendo¹.

58 Na primeira viaxe, pouco despois de desembarcar en Inglaterra, terá que vacinar os dous raparigos aborixes que o acompañan. Se xa ficaran impresionados polos barcos de vapor que viron na súa partida de Australia, o seu abraio non será menor ao seren transportados a gran velocidade dunha cidade europea a outra por medio do ferrocarril. Interrogarán a Rosendo sobre por que non levar esta especie de lume a Australia, para así, sen bois nin cabalos, poder chegar máis rápido desde a misión a Perth e regresar.

Noutra ocasión, á vista dun desfile militar, os dous aborixes interrogarano polo uso das armas e a guerra entre os occidentais, emprazando a Rosendo a actuar neste asunto tal como o viran facer entre os aborixes. Pois alí, aínda que non era do país nin coñecía os combatentes, Rosendo interpúñase no medio cando se preparaban para baterse dous homes ou o estaban xa a facer. Retiráballes os *guichis* (lanzas), encerrábaos na misión e todo quedaba concluído. Por que non facía aquí o mesmo? Conta Rosendo nas súas memorias que non achou contestación que dar² *“... e abstivenme de dicirlles que en tales casos é máis fácil obter un bo resultado entre os salvaxes que entre os que se gaban de teren chegado ao cume da civilización”*.

Chegan a Europa coas súas poucas pertenzas mal atadas dentro de fundas de almofadas e co obxectivo principal de visitaren, nas cidades de Liverpool, Dublín, París ou Lyon, persoas e institucións que os axuden a enfrontar as moitas débedas e gastos que tiña a misión. As débedas en boa medida estaban motivadas pola conduta pouco austera e depredadora do bispo Brady con respecto a ela, unha conduta que progresivamente conducirá a este prelado, non sen graves conflitos, á súa expulsión do clero católico.

Non era a primeira vez que chegaban ao continente nativos daquelas terras. Xa en 1792 o gobernador de Nova Gales do Sur trouxera un aborixe chamado Benilong e outro, chamado polos ingleses Daniel, chegara cun naturalista. Aínda así, foron mostrados como curiosidades exóticas, como probas da indubidable superioridade evolutiva do home occidental. Eran moitos os que daquela pensaban que non había case diferenzas entre un australiano e un orangután, e que os indíxenas de Australia non estaban dotados dunha alma racional.

As reflexións que fai Rosendo sobre o particular déixannos moi claro que as súas intencións para cos nativos Conaci e Dirimea que o acompañaban non eran en absoluto desa natureza:

1 Díaz Fierros, F. e Bouzón, A. 2001: 57

2 Salvado, R. 1850: 317

"Considérase que foi un gran beneficio para Benilong e a Daniel traelos a Londres para presentalos ás familias máis ilustres. Mais eu pregunto agora: con que obxectivo? Foi, quizais, co de mellorar a súa triste sorte? Non: foron presentados ás primeiras familias, é verdade, mais foi para amosalos como unha cousa rara, e aínda talvez como dúas bestas vestidas de homes. Aínda pregunto máis: en que instituto foron colocados? Ao volveren ao seu país, cantos acres de terra lles adxudicaron? Cantos bois, vacas ou outros animais lles deron? Que apeiros, que sementes e que outras cousas indispensables para a labranza? Sen todo isto, Benilong e Daniel eran moito máis miserables que os seus paisanos, porque creceran as súas necesidades, ao paso que diminuíran os medios de socorrelas".

Ben se deduce que para Salvado antes que as escolas ou as igrexas era necesario pór en mans dos australianos os medios para procuraren por si mesmos as necesidades máis elementais. Tempo habería despois para o que el denominaba as ciencias e os adornos da sociedade.

Tanto en Dublín como en Londres debaterá con estudosos da Real Sociedade Xeográfica sobre estes asuntos³. Cos seus argumentos e a presenza dos seus dous acompañantes, conseguirá modificar a mentalidade de boa parte dos presentes. O seu argumento central non será outro que a propia historia da súa misión, que demostraba que os aborixes eran capaces de adoptaren a cultura occidental e os beneficios da civilización. Ao mesmo tempo, é fácil supormos que aproveitaría a ocasión para facer que visen que, no seu medio natural, os aborixes eran moito máis sabios que os europeos: para non se perderen, para vixiaren os intrusos, para atoparen auga onde un occidental morrería de sede ou para se alimentaren onde un europeo morrería de fame. Que non se debían deixar confundir por algúns dos seus costumes. Porque andar espidos, por exemplo, era para eles algo en que non pensaban que houbese ningunha mala acción ou escándalo. E que peitearse con graxa de canguro, ou de cobra, con terras de cores e plumas é para eles signo de distinción.

Á marxe de tales aparencias exóticas, Rosendo informaba sobre como el atopara individuos de boa presenza, que vivían alegres e felices, que tiñan unha gran perspicacia e penetración psicolóxica (xa que regulaban sempre as súas contestacións segundo a vontade de quen facía a pregunta), e que tiñan a habilidade de leren no rostro os máis recónditos pensamentos do seu interlocutor.

Que, na súa opinión, descoñecían absolutamente o concepto do traballo e non adoraban ningunha divindade, nin verdadeira nin falsa. Que preferían a vida errante e salvaxe ás incomodidades da civilizada, e que fuxían cara ás súas selvas para escaparen do home civilizado como dunha besta. Porén, tampouco era menos certo que algúns dos nosos avances (trens, barcos, libros) lles parecían asuntos máis ben máxicos.

3 Bérengier, T. 1878: 112; Salvado, R. 1850: 316; Linage, A. 1999: 69

É así que continuaron a súa viaxe cara a París, Lyon, Marsella e Nápoles con moi bos resultados para os seus obxectivos misioneiros. Naquela altura, declarouse unha epidemia de cólera e o mozo Dirimera caeu enfermo, para posteriormente recuperarse. Xa o 29 de xullo foron recibidos polo Sumo Pontífice, ao que Rosendo pediu que persoalmente lles entregase a Conaci e Dirimera os hábitos beneditinos que ían profesar, pois tratábase dos primeiros beneditinos oriúndos de Australia. Despois de seren recibidos polo rei de Nápoles, os dous aborixes ficaron como novizos no mosteiro do Cava.

Cando Rosendo se despide deles, pregúntalles se queren regresar con el a Australia, ao que responden que non. E xustificano así:

“Porque aínda non estudamos; ao chegarmos á Australia, os nosos parentes e amigos preguntariannos se entendemos os papeis que falan (os libros e as cartas), se sabemos facelos (ler e escribir), se sabemos facer cabalos e árbores (debuxar) e outras moitas cousas. A todo isto, nós responderiamos que non sabemos facelo, e eles diríannos que somos aínda Jun-ar, homes dos bosques coma eles, polo que vale máis que agora marche vostede só. Entrementres, nós estudaremos moito, e cando entendamos todos os papeis que falan, saibamos cantar, xogar cos dedos (tocar un instrumento), e cando digamos misa, que nos gusta moito, entón faremoslle un papel que fala, e vostede virá encontrarnos á auga (ao porto de Fremantle), e traeranos dous cabalos. Despois, deixaremos a casa que anda (o buque), irémonos polos bosques, un por unha banda e outro por outra, e todos os nenos que achemos traerémolos á misión, á escola. Agora non sabemos nada, e non podemos ensinar aos demais; mais de aquí a pouco tempo saberemos moito, e vostede verao”

Rosendo despedirase deles sen comunicarlles unha noticia moi negativa tanto para el mesmo como para a misión: que fora nomeado bispo de Port Victoria.

Conaci morrerá en outubro de 1853 e Dirimera regresará a Australia en 1855, falecendo pouco despois; serían vítimas das letais consecuencias do contacto dos pobos aborixes coas doenzas dos europeos⁴.

De pouco serviu que, para evitar tal nomeamento, suplicase a todos os seus coñecidos no Vaticano. De nada serviron as numerosas razóns que alegou para que as altas xerarquías da curia mudasen de opinión⁵. Con todo, nunca chegou a tomar posesión do tal bispado, para así poder ocuparse mellor dos aborixes. No seu lugar,

4 Salvado, R. 1883: 250; George Russo, M.A. 2001, 179-180

5 Bérengier, T. 1878: 117

o bispo da diocese de Adelaida fíxose cargo daqueles escasos fregueses. Xa no ano 1875, o Papa aceptará finalmente a súa renuncia⁶.

Á vista de posteriores acontecementos, non é aventurado imaxinarmos que algunha longa man buscara afastar a Rosendo dunha misión que resultaba incómoda, non axustada á norma habitual, tanto para o bispo de Perth como para a cúpula mundial das misións ou dos mosteiros beneditinos da época. E así foi consagrado bispo, para a súa desgraza, polo cardeal Frasoni, coa asistencia dos bispos de Sidonia e de Listri. No entanto, cando aínda está en Europa recibe unha noticia que neste contexto non deixaba de ser positiva. O Goberno inglés decretara a disolución da colonia de Port Victoria, debido á insalubridade da rexión e ás escasas vantaxes comerciais e agrícolas que ofrecía. Deste xeito, non ía atopar na súa diocese moitos europeos⁷.

Nestas primeiras viaxes, terá ocasión de pasar por España, visitando as súas principais cidades co propósito de solicitar apoios para a súa misión. E poderá facer unha escapada a Tui, onde estará cinco días coa súa familia. Na súa localidade natal recibirá unha benvida multitudinaria, oficial e triunfal, entrando pola ponte sobre o Miño procedente de Portugal ao son da canción de baile dos aborixes *Maquieló* interpretada pola banda de música local, cuxa partitura el mesmo enviara como presente aos seus amigos tudenses. Nesta visita, impartirá unha conferencia sobre os aborixes e os seus bosques, e prometerá enviar sementes de eucalipto proximamente⁸.

Tamén é durante esta visita cando a raíña Isabel II fai o ofrecemento da sede episcopal de Lugo, entón vacante, á cal fixemos referencia anteriormente. El rexeita con toda cortesía⁹: "*Grazas, señora, prefiro as almas ás rendas; marchó para Australia*".

Con todo, non será Rosendo o primeiro que regrese a Australia á fronte dos case corenta misioneiros (a maioría españois, algúns napolitanos e un irlandés) e dos recursos conseguidos ese ano. Á fronte irá o seu amigo, entón bispo coadxutor e administrador temporal da diocese de Perth, frei José María Serra, que chegará a Australia o 29 de decembro de 1849. Rosendo non regresará á súa misión até o ano 1853. Será este un obrigado tempo de espera en que, entre outras cousas, preparou para a súa edición as *Memorias* que nesta crónica citamos con profusión¹⁰.

Ao longo deses catro longos anos en Australia (en Perth e en Nova Nursia) teñen lugar escabrosos acontecementos. O bispo Brady parte cara a Roma e dá ordes de que expulsen a Serra e os seus monxes de Nova Nursia, para así controlar o que

6 Salvado, R. 1883: 332-333

7 Salvado, R. 1850: 329

8 George Russo, M.A. 2001: 84; Díaz Fierros, F. e Bouzón, A. 2001: 55

9 Díaz Fierros, F. e Bouzón, A. 2001: 57

10 Salvado, R. 1883: 251, 253

xa era o seu fundamental medio de aprovisionamento. A misión fica en mans dun vigairo xeral sen moitos escrúpulos. Serra, xa en calidade de bispo, excomunga á súa vez este vigairo, mentres Brady é finalmente detido en Roma e privado de todas as súas atribucións. Salvado informa con detalle destes turbulentos acontecementos, e refírese ás débedas de Brady, aos seus depravados subordinados e aos escándalos provocados mentres el estaba en Europa¹¹.

Como resultado de todos estes conflitos, cando Rosendo regresou a Perth o seu amigo Serra xa ocupaba a sede episcopal e Nova Nursia ficara convertida nunha mera granxa para abastecemento da diocese. Facíase moi pouco entón polos indíxenas. Para o seu amigo de outrora, a prioridade era agora a súa propia fundación en Nova Subiaco (moi preto de Perth), onde o obxectivo principal era servir aos colonizadores católicos da colonia¹².

Non obstante, entre a partida de Serra e o seu propio regreso, Rosendo conseguiu en 1851 que o Papa Pío IX accedese á súa petición de regresar a Nova Nursia para se dedicar por completo aos aborixes baixo a obediencia do bispo de Perth¹³. Ficaba así sen efecto o seu destino como bispo de Port Victoria. Porén, aínda xurdirán máis atrasos debido ás súas diverxencias co reorganizador dos mosteiros italianos para as misións estranxeiras. Neste asunto, Rosendo argumenta que os seus monxes tiñan dificultades para viviren nas condicións de clausura en que se vivía nos mosteiros italianos, e que debían pasar a maior parte do tempo entre os aborixes.

Regresou, por fin, a Australia o 15 de agosto de 1853 cun numeroso grupo de trinta e cinco misioneiros, entre os que había unha significativa diversidade de oficios: labradores, carpinteiros, fabricantes de carros, xastres, panadeiros, cerralleiros, ferreiros, pedreiros, organista, cardeiro, tecedor ou zapateiro¹⁴. Alén disto, tamén levou importantes doazóns e recursos económicos para a súa misión de Nova Nursia.

Os seus reiterados desencontros coa cúpula misioneira e coa xerarquía vaticana forzarán a Rosendo a viaxar de novo a Roma (1865-1869) para neutralizar o que el supuña que era unha nova confabulación para afastalo de Nova Nursia¹⁵. Por unha banda, o Papa Pío IX pretendía nomealo bispo de Perth, cousa que el non quería de ningún xeito. Por outro, estaban as presións do abade P. Casaretto (responsable da *Congregazione Cassinese*, á que pertencía Rosendo), nomeado superior de Nova

11 Salvado, R. 1883: 251-255; Linage, A. 1999: 77

12 George Russo, M.A. 2001: 86-91; Salvado, R. 1883: 276; Linage, A. 1999: 81, 97

13 Salvado, R. 1883: 255

14 Salvado, R. 1883: 256

15 George Russo, M.A. 2001: 112 e ss.

Nursia a instancias do bispo Serra. Todo isto obrigarao a viaxar a Europa. Confesa estar estupefacto, e deixa como álter ego en Nova Nursia a Venancio Garrido¹⁶.

63

Fig 4.1. Aborixes cun frade

Felizmente, o asunto resólvese definitivamente cando o Papa decreta en 1867 que Nova Nursia pasa a ser unha prefectura apostólica co seu propio territorio independente da diocese de Perth, e que Salvado é o seu abade para sempre¹⁷ (aínda que nominalmente seguise sendo tamén bispo de Port Victoria).

Nesta viaxe, mantén unha frecuente relación coa raíña Isabel II de España e chega a ser nomeado responsable do Colexio Beneditino de Ultramar en El Escorial. Neste caso, o seu obxectivo era ter unha fonte continua de monxes ben preparados para traballar entre os aborixes. Porén, o cardeal nuncio de Madrid exercerá presión para

16 Salvado, R. 1883: 289, 362.

17 Salvado, R. 1883: 299

apartar a Rosendo e deixar El Escorial en mans dos xesuítas. Pode facerse un balance moi semellante da súa seguinte viaxe e estancia en España (entre 1882-1885), agora da man do rei Alfonso XII, e permutando El Escorial por Montserrat¹⁸.

- 64 Nesta ocasión, regresará o 21 de maio de 1869, despois de ocuparse dos asuntos que relatamos, con outros trinta e tres misioneiros, e cun mandato inequívoco de cales ían ser as súas responsabilidades e labores en Australia: consolidar a misión de Nova Nursia como un singular referente para o mundo da súa época¹⁹.

18 George Russo, M.A. 2001: 272-273; Linage, A. 1999: 168

19 Salvado, R. 1883: 299

Capítulo 05

Conclusión da misión

“Os indíxenas demostraron aos ingleses que non son parvos e moito menos unhas bestas, senón que son capaces de seren civilizados e de asimilaren a cultura intelectual que moitos lles negaron”.

Correspondencia de Rosendo Salvado (7 marzo de 1881)

Cos reforzos humanos, alén dos nomeamentos e atribucións conseguidos nas viaxes a Europa que acabamos de resumir, a misión de Nova Nursia alcanzará agora a súa plenitude. Farao despois de vencer inxentes dificultades materiais e non menores contratemplos burocráticos. Rosendo poderá finalmente facer realidade o seu soño misioneiro entre os sen alma de Australia. Non obstante, aínda terá que soportar unha nova espera.

Nesta altura da nosa crónica, é obvio que o seu protagonista contaba con singulares habilidades para conseguir que lle fose posible avanzar no camiño que trazara, e implicar tanto institucións como persoas que se movían en latitudes mentais moi distantes ás súas. Do Goberno protestante de Australia Occidental como, no seu momento, coas autoridades revolucionarias españolas¹. Por non dicir entre as propias autoridades do Vaticano, ou os nobres e monarcas aos que requiriu apoios para impulsar o seu proxecto.

No entanto, aínda que Rosendo, como dicíamos ao final do capítulo anterior, chegou a Australia en agosto do ano 1853, despois de case cinco anos de ausencia, e a pesar de que encontrou Nova Nursia nun estado lamentable, até febreiro de 1857 non puido pórse de novo á fronte da súa misión. Pasaran case oito anos desde a súa obrigada ausencia!

¹ George Russo, M.A. 2001: 123

Fig 5.1. Rosendo Salvado

Así que chega a Perth, terá que encargarse do bispado, dado que que o seu titular permanecía en Roma. Só cando Serra regrese en marzo de 1855 escribirá Rosendo ao Vaticano para solicitar permiso para regresar a Nova Nursia e así poder traballar cos aborixes².

Con todo, paradoxalmente, o seu bo labor como bispo suplente en Perth actuará en contra dese regreso. O anterior bispo e posteriormente o seu vello amigo Serra deterioraran o prestixio da xerarquía católica na rexión, tanto pola súa incompreensión da contorna social como polos seus comportamentos autoritarios, mesmo para con outros relixiosos. Por non falar da súa actitude escasamente evanxelizadora cos aborixes, nas antípodas do papel que en teoría debía cumprir unha misión como Nova Nursia.

Desta maneira, o abandono dos aborixes e o desinterese por eles, a envexa obsesiva cara a Rosendo, a desolación e expulsión dos membros da misión, ou o secuestro da súa correspondencia e o espolio serán algúns dos duros cualificativos que merece

2 Salvado, R. 1883: 262

Serra de parte do seu vello amigo. Trataríase dunha historia de poder, violencia, abusos físicos e psicolóxicos, segundo estudos máis recentes³.

Tales condutas provocarán unha seria amoestación ao bispo Serra por parte do arcebispo de Sidney, á vez que aquel non deixará pasar a ocasión de queixarse a Roma de que Rosendo estaba a usurparlle o poder na diocese. Mentres que Nova Nursia, na opinión de Serra, se debía converter nunha mera granxa de aprovisionamento para o bispado (mesmo ordenara retornar a boa parte dos misioneiros a Perth), para Rosendo cada vez era máis urxente recuperar unha misión que se estaba a descapitalizar e a ficar sen recursos. Alí pouco se facía xa polos aborixes. No momento en que el regresa non acha nativos na misión, de modo que lle é difícil decidir por onde comezar as reparacións⁴.

Nas súas propias palabras⁵: *“Na miña humilde opinión, empregamos todo o tempo e medios en beneficio da poboación branca, e ao mesmo tempo deixamos de lado os pobres australianos”*. Serra, como bispo, espoliara todos os recursos da misión e Salvado reflexiona así sobre as colleitas conseguidas con tanta suor e traballo:⁶

“Con elas poderíamos manter en Nova Nursia un bo número de mozos indíxenas para instruílos e civilizalos, que era o obxectivo do noso traballo e da nosa suor. Con todo, non era esta a idea de Serra, que non quería o gran para os salvaxes... senón para o seu cabalo”.

No medio de tales enfrontamentos e diverxencias, finalmente chégase a un pacto de non interferencia entre o bispo Serra e o abade Rosendo, segundo o cal a misión entregará anualmente ao bispado duascenas libras esterlinas da época e cinco cabalos. Será nestas condicións que Rosendo regrese a Nova Nursia en 1857, mentres o bispo Serra finalmente será obrigado a dimitir das súas funcións en 1861 para regresar a España⁷.

Neste ano 1857, con 43 anos de idade, Rosendo estará por fin en condicións de impulsar definitivamente o seu proxecto cos aborixes. Naquel momento, a sociedade branca de Australia xa abandonara case toda esperanza de poder conseguir algo positivo dos indíxenas. Non é estraño que por iso, en palabras de Rosendo, a tranquilidade e bo facer da misión espertase neles *“un odio satánico”* e tentasen desacreditala⁸.

3 Salvado, R. 1883: 257 a 259, 264 a 266, 268, 275; Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 446; Linage, A. 1999: 65

4 Salvado, R. 1883: 268

5 George Russo, M.A. 2001: 99

6 Salvado, R. 1883: 272-273

7 Salvado, R. 1883: 278; Linage, A. 1999: 101

8 George Russo, M.A. 2001: 181; Salvado R. 1883: 331

Nesta altura da súa vida, Rosendo tiña bastante claro que non era posible para os seus monxes viviren sempre dentro do mosteiro, xa que en moitas ocasións terían que viaxar cos aborixes e colaborar con eles nas destrezas de agricultores, artesáns ou gandeiros. Tamén tiña moi claro que calquera outro cargo ou responsabilidade persoal na xerarquía católica sería en realidade un obstáculo para o seu proxecto. É así que, aínda que fora nomeado bispo de Port Victoria en 1848, abandonou o cargo en 1889 sen exercer nunca como tal e tras varias tentativas de dimitir en varias ocasións. Anotará respecto diso⁹: *“Corenta anos bispo dun lugar que nunca vin!”*

Tamén tiña moi claro que o núcleo da misión debería estar constituído por unha pequena cidade que fose institucionalmente independente da diocese de Perth, autosuficiente e co obxectivo central do traballo cos aborixes. Para isto, era necesario aumentar ao máximo o autoabastecemento,¹⁰ *“estudar o modo de evitar todos os gastos que fose posible”*.

Sobre a independencia do bispado de Perth xa anotamos no que antecede o máis relevante, mais agora deixaremos noticia da súa concretización nun decreto de abril de 1859 de Roma que proclamaba tal desvinculación. Mentres isto non foi así, o mosteiro e a misión non pasaron de ser unha fonte de financiamento para o bispado, que se ocupaba da poboación europea católica da colonia, abandonando a *“verdadeira e principal tarefa de Nova Nursia”*, que eran os aborixes. Rosendo oporase a que a misión se transforme nunha vila de recreo do bispo de Perth, pois era consciente do *“abandono xeral en que se encontran todos os salvaxes de Australia, en cuxa inmensa extensión non existe máis que a Misión Beneditina de Nova Nursia”*. Unha misión para os europeos ou para os aborixes? Ese era o dilema. Para el, abandonar a misión, e con ela os aborixes, supuña¹¹ *“traizoar a miña vocación e a miña conciencia”*.

Porén, esta independencia tería tamén que concretarse nun trato singular dentro do modelo de mosteiros que preconizaba Casaretto para o conxunto da obra misioneira no mundo. A este propósito, Rosendo denunciará que, camuflado baixo o pretexto da observancia da regra primitiva e do espírito de San Bieito, o que tramaban Casaretto e Serra era a anexión (eles dicían unión) de Nova Nursia para dispor das grandes riquezas daquel mosteiro. Así, en abril de 1864 o P. Casaretto é nomeado superior de Nova Nursia (de acordo co bispo Serra), o que de facto supuña a segregación de Rosendo da misión. Isto forza a súa inmediata partida cara a Europa para tentar solucionar o asunto; chegará a Roma o 17 de novembro, onde acusará a Casaretto de enganar á congregación¹².

9 George Russo, M.A. 2001: 146

10 Salvado, R. 1883: 399

11 Salvado, R. 1883: 293, 296-298

12 Salvado, R. 1883: 289, 294-295, 433

En ambos os casos contaría finalmente, e non sen longas esperas, co respaldo do Papa Pío IX, quen acabaría por considerar que Rosendo era o home indispensable para traballar entre os aborixes e, en consecuencia, que debería ser abade de Nova Nursia para sempre.

Aquela misión tería que ser, ao mesmo tempo, unha pequena cidade, para o que xa contaba en 1855, segundo varios cronistas da época, cun muíño, unha capela, unha presa no río Mooney e sesenta hectáreas de terra de labor que eran cultivadas con arados modernos. Iríase así configurando como unha pequena urbe con todo tipo de servizos: relixiosos, de aprendices, ferreiros, cocíneiros, viticultores, médicos, labradores, carpinteiros, etc.

Pouco máis tarde, iniciárase o edificio do mosteiro¹³ (que se ampliará en 1875), dúas grandes casas para residencia dos nenos aborixes que se acollían na misión, un edificio para o hospital e outro para o xulgado¹⁴ (neste caso a petición do Goberno da colonia). Sen contar as casas para as familias aborixes, os obradoiros ou os celeiros. Alí cultivábase desde gran a tabaco e viño, alén de producir importantes cantidades de la para a súa comercialización.

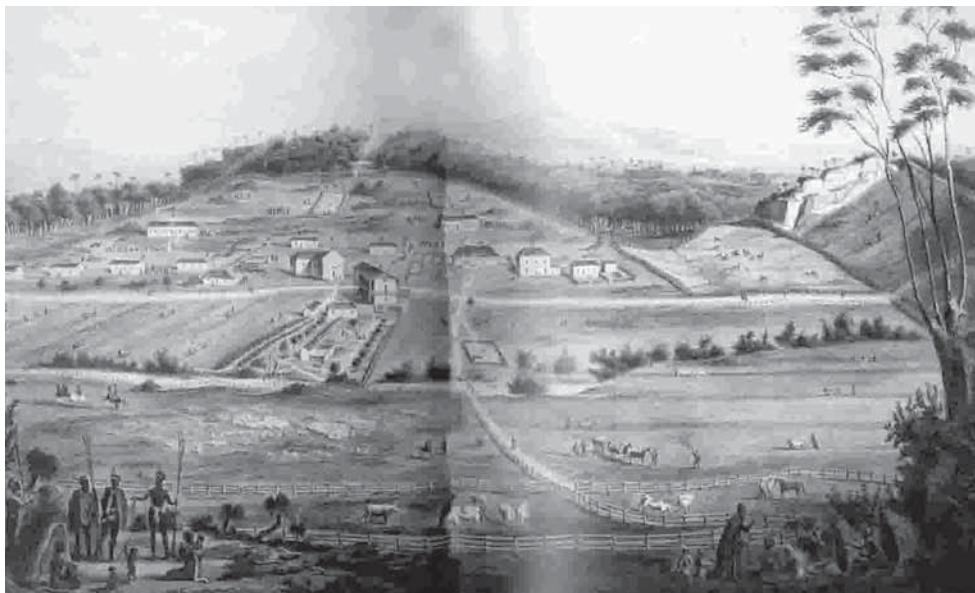

Fig 5.2. Nova Nursia, ao redor de 1864. Imaxe tomada de Díaz-Fierros, F. e Bouzón, A. (2001: 90-91)

13 Salvado, R. 1883: 329

14 Salvado, R. 1883: 353

Os recursos humanos da misión estaban conformados por cerca de cincuenta membros por esa época, que combinaban a súa condición misioneira cos máis diversos oficios. Algunhas habilidades, como as de pastores, tosquiadores de ovellas ou domadores de cabalos, eran especialmente valiosas, pois manexábanse unha quince-
na de arados tirados por uns cincuenta cabalos e dábbase ocupación a máis de trinta pastores indíxenas¹⁵.

Na relación que Rosendo presenta en 1883 sobre as actividades da misión, son moi numerosas as páxinas en que o único relevante é a rutina dos labores agropecuarios¹⁶: *"Ocupados naquelas variadas tarefas, os días e as semanas transcorrían rapidamente e case imperceptiblemente"*. Con algún detalle¹⁷:

"Os carros non se detiñan nunca; levaban pedras, terra, ladrillos, area, madeira, baldosas, tamén vigas de madeira para edificios, árbores serrados para cercas de madeira, ou para queimar no forno, a cociña da comunidade, para as familias dos nenos e nenas indíxenas, así como para cocer ladrillos, tamén fertilizante para os campos e continuamente auga para os que estaban a traballar fóra no bosque e en diferentes lugares. Os carpinteiros xa non sabían o que facer para pasaren polas moitas obras que se acumulaban, desde a construción do teito dunha casa, o chan, despois as divisións e subdivisións, portas e xanelas, e así sucesivamente...".

Serán así referencias recorrentes o cereal, a trilla, a arada, os cabalos, os cordeiros, a la, o feo, a avea, os pastores, as ovellas, a leña, os pozos, o forno, os bosques, as canteiras, a sementeira ou as patacas. Con todo, pola nosa parte, só achamos unha referencia ao eucalipto na súa extensa e minuciosa relación, e nela valora a súa resistencia á podremia. Aínda así, como é de esperar, moitas foron as especies arbóreas que eles levaron de Europa a Australia (por exemplo, a oliveira).

Se houbese que salientar un asunto crucial, entre todos eses labores, sen dúbida sería a construción de pozos e a localización de mananciais de auga. Rosendo documenta a compra dun gran pozo a uns buscadores de ouro que non conseguiran o seu obxectivo¹⁸: *"...eles non atoparon ouro, pero eu atopei un pozo xa feito que nos será de non pouca utilidade"*. E, como contrapunto, entre as ameazas recorrentes para a vida agropecuaria da súa misión, cómpre destacar tres: os incendios, os furacáns e as pragas infecciosas¹⁹.

15 Salvado, R. 1883: 371; Bérengier, T. 1878: 160

16 Salvado, R. 1883: 305-306, 329, 397

17 Salvado, R. 1883: 369-370

18 Salvado, R. 1883: 324, 430

19 Salvado, R. 1883: 304, 326-327, 356, 401

O maior éxito para o proxecto misioneiro de Rosendo só se alcanzaba cando unha familia aborixe conseguía vivir autonomamente nun terreo e nunha vivenda cedidos pola misión²⁰. En 1860 concederáanse seiscentas hectáreas a Bob Nogolot, Benedict Cuper, Tom Yawel e Albert Turgiel. Ao primeiro ofrécesele como presente, nun acto colectivo, un boi e a necesaria extensión de terra para así salientar o valor desa autonomía. Ao mesmo tempo, transitoriamente a misión adoitaba emprestarlles o equipamento que necesitasen, así como as sementes para a primeira colleita, coa condición de que fosen retornadas despois de recollela. Os resultados conseguidos foron tan positivos que ao ano seguinte incorporáronse ao grupo os nativos William Monop, Tom Dobanut e Jack Konel.

Fig 5.3. Foto de grupo dos membros da Misión

Anos despois, Rosendo anotaré no seu diario como os aborixes de nome Charles Ponan e Benedict Cuper xestionaban unha granxa de máis de catrocentas hectáreas cada un, tiñan varias cabezas de gando e un pequeno rabaño de ovellas do que recibiran cincuenta libras esterlinas pola súa produción de la. Tamén escribe que demostraran ser bos aforradores, capaces de compraren equipamentos por si mesmos. Rosendo nestes casos sempre propuña cederlles máis terras²¹.

20 Salvado, R. 1883: 367

21 George Russo, M.A. 2001: 259

Fig 5.4. Serrando: aborixes e misioneiro

Resultados insólitos que chegaron a ser recollidos nun diario australiano da época²²:

“Moitos indíxenas que reciben formación e educación na misión contan con parcelas de terreo en propiedade, despois de casar e establecerse en pequenos bloques producen o seu propio millo e crían o seu propio gando. Neste momento, esta granxa de gando lanar conta cuns setenta residentes entre homes, mulleres e nenos, e todos eles recibiron educación e formación sobre os hábitos do aforro e a dilixencia, o que lles dá oportunidade de se ocuparen de calquera oficio mecánico”. Bastantes anos máis tarde, outro diario australiano apostilou²³: “É habitual que os nosos aborixes nunca fosen coñecidos no seu estado primitivo por facer a máis mínima tentativa de cultivaren a terra... nunca se dedicaron a cultivar ou plantar por si sós ... nin gustaban da agricultura ... a única excepción a esta re-

22 *Inquirer* do 18 de novembro de 1867, citado por George Russo, M.A. 2001: 189

23 *West Australian* de 4 de marzo de 1898, citado por George Russo, M.A. 2001: 293

gra de que eu tiven noticia é o establecemento aborixe dos beneditinos en Nova Nursia (Australia Occidental), onde algúns dos negros tiñan granxas. En cada unha delas reside un home coa súa muller e fillos, cultiva a terra arando ao estilo tradicional e viven dos beneficios, vendendo parte da súa colleita para poderen comprar carne e outros produtos indispensables”.

Rosendo era consciente das dificultades que supuña para unha cultura milenaria de xentes nómades a adopción de hábitos agrícolas e sedentarios. Vagar polo *bush* era unha necesidade psicolóxica para os aborixes. Por esa mesma razón, non podían facer un traballo físico duro durante períodos de tempo prolongados e custáballes moito esforzo aceptar a rutina do labrador. Por tanto, compartiría, e comprendería, esta certa observación de Montaigne²⁴:

“Estas nacións que acabamos de descubrir, tan abundantemente provistas de comida e bebida naturais, sen esforzo e sen labor, acaban de ensinarnos que o pan non é o noso único alimento, e que, sen labranza, a nosa nai natureza nos tería fornecido copiosamente de todo canto precisabamos, mesmo, con toda verosimilitude, máis plena e ricamente do que o fai agora que lle mesturamos o noso artificio”.

Así, ao finalizar determinadas tarefas intensivas dáballes permiso para se ausentaren das súas terras e da misión. Alén disto, todos os xoves tiñan o día libre para ir de caza, abastecerse de forraxes ou simplemente para durmir ao relento se así o desexaban. Sós ou en grupo, Rosendo recoñecía a necesidade de vagaren cos seus tradicionais paus e escarvaren como sempre fixeran.

Ao mesmo tempo que recoñecía a súa forma de vida ancestral, Rosendo non perdía ocasión de revelar ante a sociedade branca de Australia que os aborixes eran perfectamente capaces de realizaren tarefas das que se consideraba que estaban só ao alcance dos europeos. Que *“recoñecesen a capacidade intelectual dos indíxenas... de puro sangue indíxena, salvaxe, australiano... unha cuestión que debía ser aceptada publicamente a favor dos indíxenas”*. De maneira que, se aqueles non se civilizaran, a culpa era dos europeos e non dos salvaxes²⁵.

Ese sería o caso da persoa encargada da oficina de telégrafos que unía Nova Nursia con Perth. Así que Rosendo aprendeu o código morse dun funcionario do Goberno, ensinoullo a unha aborixe de nome Helen que chegara á misión cando era nena²⁶ *“correndo espida e nómade polos bosques tan salvaxe como un canguro”*.

24 Montaigne, M. 1595: 663

25 Salvado, R. 1883: 339; Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 201

26 Salvado, R. 1883: 312-338

74

Helen Cuper desempeñou tan eficazmente as súas tarefas que o asunto sería obxecto dun informe oficial do gobernador de Perth ao ministro inglés das Colonias en xaneiro de 1876 onde, a raíz do falecemento daquela muller, se solicita que poida ser substituída por outra aborixe recomendada por Rosendo, de nome Sarah Caruinngo, que tamén desempeñaría as tarefas do telégrafo de forma satisfactoria²⁷. Segundo anota Rosendo, para o director xeral de Correos²⁸,

"... era a mellor telegrafista de toda a colonia, [telegrafistas] que non eran poucas e todas europeas. Con todo, o enorme e xeral prexuízo que a xente tiña contra os indíxenas por crer que non eran superiores aos animais e que eran incapaces de calquera tipo de educación ou cultura intelectual levábaos a crer que aquel feito era imposible, xa que, aínda que era innegable, destruía por si só todas as súas opinións preconcebidas en sentido oposto".

Fig 5.5. Helen Cuper

Non nos debería estrañar que, en resumo, no diario *West Australian* (de 5 de maio de 1893) o ministro de Agricultura afirmase: *"O termo misión fica moi pequeno para*

27 George Russo, M.A. 2001: 249 e 295-296; Salvado, R. 1883: 334; Linage, A. 1999: 159

28 Salvado, R. 1883: 319

expresar o que significa Nova Nursia, que é realmente unha cidade moito máis atractiva que outras que presumen de ter un alcalde, un concello e contribuintes”.

O corazón económico da misión, con que conseguían liquidez para se forneceren doutras mercadorías necesarias, estaba constituído pola actividade gandeira da cría de ovellas²⁹. Tiña unha produción estimada de nove mil quilos de la ao ano, que se complementaba cunha granxa de porcos, unhas cen vacas leiteiras e non menos cabalos. Producíase tamén tabaco, que se revelou moi útil para tratar a sarna das ovellas, bañándoas nunha infusión.

Ademais dos aborixes vinculados directamente á misión, Rosendo censou no seu diario outros setecentos cos seus nomes e tribos de pertenza na súa área de influencia. Unha listaxe que, polo escaso número de nenos rexistrados que se observa nel, xa puña de manifesto que se trataba dunha poboación en agudo declive.

Se en Nova Nursia houbera que destacar unha tarefa sobre todas as demais, e un edificio para a súa realización, habería que decidirse sen dúbida pola escola e o orfanato en que residían parte dos nenos que a nutrían, verdadeiro centro da misión. En 1893, chegará a haber 51 nenos acollidos no orfanato, aos cales cómpre engadir outros 34 que permanecían coas súas familias na misión. Este labor sería recoñecido xa no ano 1864 como excepcional, xa que moitos outros fracasaran nel, segundo comprobaron destacados expertos da metrópole³⁰.

Para ter éxito neste empeño, terá importancia decisiva a sensibilidade de Rosendo para entender e valorar a psicoloxía do pobo aborixe. Así, ao darse conta de que o comportamento formal e organizado non era do agrado dos nenos aborixes, permitía que se comportasen tal e como o facían nas súas actividades preferidas: o canto, a danza, os xogos ou a mímica. E puña esas preferencias ao servizo da aprendizaxe da lingua, a escritura e o resto de disciplinas. A esta sensibilidade tamén se debe o feito, xa documentado páxinas atrás, de que Rosendo enfocaba a aprendizaxe da cultura occidental partindo dun dicionario persoal das equivalencias entre os conceptos e termos aborixes e os da cultura anglosaxoa da colonia.

Tamén o facía, por certo, nas máis diversas actividades agrícolas, onde os cánticos reiterativos transformaban un labor aborrecido nunha cousa moito máis soportable para os nativos. A respecto disto, Rosendo anota o que segue³¹:

“Cantas veces me valín eu das súas cancións de baile para os animar e alentar nos traballos do campo? Non unha, senón mil veces, cando estaban deitados no chan abatidos ou amolados polo traballo, ao me ouvir cantar Maquietó, Maquieté,

29 Salvado, R. 1883: 324, 354, 422, 431

30 Salvado, R. 1883: 321-322, 351; Linage, A. 1999: 130-132

31 Salvado, R. 1850: 368

que é unha das súas máis comúns e favoritas cancións de baile, obrigados como dunha forza irresistible, non só se levantaban e seguían o meu canto, senón que comezaban a bailar gozosos e pracenteiros, maiormente véndome cantar e danzar a min como se fose outro deles. Isto proporcionábame a vantaxe de que, despois dalgúns minutos de descanso, eu dicía en ton alegre mingo, mingo, que, aínda que propiamente significa o peito, equivale tamén ao noso 'ánimo!', insensiblemente volvían tomar o traballo, facéndoo tan gustosos e con tanto ardor que parecía que o Maquietó lles infundira novos bríos e novo vigor".

Acertará Rosendo ao considerar que o sentimento de satisfacción asociado á aprendizaxe e o do grupo que o exercita eran básicos para alcanzar calquera obxectivo. Por iso é que os coros de voces e as bandas de instrumentos musicais, modalidades dunha arte na que el mesmo era un bo coñecedor e intérprete, pasaron a ser un elemento de referencia da misión de Nova Nursia en todo o territorio daquel inmenso país. Neste aspecto, percibirá que as cancións, os mitos e as danzas teñen para os aborixes máis importancia que o mundo terreal. Isto non era alleo ao seu propio credo relixioso³².

As súas prácticas educativas estaban feitas á medida do pobo aborixe, cun programa diario onde, por exemplo, nunca debían exceder as tres horas seguidas de tarefas.³³ Rosendo marcaba así distancias coas normativas das escolas profesionais e de aprendices do ano 1874 para a colonia, que trataban indistintamente aos descendentes de europeos e aos aborixes.

Se Rosendo xa demostrara que as mulleres aborixes nada tiñan que envexar ás occidentais para as tarefas do telégrafo, o mesmo acontecerá cando seleccione unha das súas mellores alumnas da escola de Nova Nursia para impartir clases ás tres fillas dunha familia inglesa na súa granxa das chairas de Vitoria, e ao comprobar que o facía a plena satisfacción. Estes éxitos quizais en parte compensasen o fracaso que para el supuxo a morte dos dous mozos nativos que o acompañaron a Europa para converterse nos primeiros misioneiros beneditinos oriúndos de Australia, Conaci e Dirimera.

Para a misión no seu conxunto, e para a súa escola en particular, contar cunha boa biblioteca era sen dúbida unha necesidade de primeira orde. Alén do indispensable edificio (que se executará en 1870 nunha época de bonanza económica da misión), Rosendo realizará innumerables xestións nas súas viaxes a Europa co fin de conseguir doazóns para a nutrir de fondos. Estas doazóns chegarán da man tanto de nobres, reis, xerarquía e institucións católicas, como doutros moi diversos colaboradores que lle facían envíos regulares.

³² Eliade, M. 1975: 165

³³ George Russo, M.A. 2001: 221

Neste aspecto non se afastará en nada de certa máxima beneditina ben asentada³⁴: *"Unha comunidade monástica sen libros é como un exército sen armas"*. Hoxe é aínda posible ver o seu nome nos exemplares do fondo actual da biblioteca, en ocasións xunto ao do doador (desde a raíña Isabel II ao papa Pío IX, entre moitos outros). Esta biblioteca contaba cun catálogo moi diverso, desde teoloxía a xeografía, pasando por agronomía ou belas artes, e ademais irase completando co arquivo minucioso de toda a documentación relevante en relación ao día a día da misión.

Fig 5.6. Odón Oltra e o coro de Nova Nursia

Porén, sen dúbida serán os seus éxitos musicais cos aborixes os que xeren un maior impacto aos visitantes da misión, xa sexan representantes do goberno ou das máis diversas profesións. Así, cando a visita o xa citado gobernador Robinson, subliña a harmonía que alí observou entre as dúas razas e o ben que, xuntos, cantaban e tocaban os seus instrumentos musicais. Era este un impacto decisivo para os obxectivos

34 George Russo, M.A. 2001: 275

de Rosendo no seu afán de neutralizar os fortes prexuízos racistas, e así atraer os espectadores daquelas sesións musicais cara ás súas consideracións para cos nativos. Singularmente, os nenos e nenas indíxenas tiñan, na súa opinión, unha bela voz e un excelente oído, aprendían con facilidade as cancións europeas que, acompañadas polo harmonio, producían efectos impactantes naqueles bosques e con aqueles nativos. Os europeos³⁵ *“non podían crer que fosen nativos os que cantaban, e producíame enorme satisfacción causar a mesma impresión en moitos visitantes”*.

Co paso do tempo, a misión contará cunha agrupación de corda formada por un vinte aborixes e cunha banda de vento (ambas supervisadas polo irmán Oltra, de orixe valenciana). Pola súa parte, a banda de música estaba dirixida por un aborixe de nome Paul Piramino que á súa vez colaboraba co coro³⁶. No seu repertorio non só ofrecían música sacra ou clásica, senón tamén pezas do repertorio popular español e até música aborixe adaptada por Rosendo. Ademais das actuacións para os visitantes á misión, en ocasións esas formacións musicais eran requiridas para festividades na cidade de Perth, concertos que con frecuencia tiñan lugar no edificio do propio concello. Así aconteceu nunha ocasión a pedido do gobernador de Australia Occidental F.A. Weld (en activo de 1869 a 1874), que si que tivo un axeitado comportamento cos negros da colonia e foi bo amigo de Rosendo.

A mesma repercusión terá outra actividade lúdico-deportiva en que a misión foi capaz de organizar un equipo de aborixes, capitán incluído, que competiu con éxito con rivais europeos cando corría o ano 1880. Falamos do equipo de crícket de Nova Nursia, que chegará a vencer ao da cidade de Fremantle. Rosendo decatouse logo do enorme prestixio social que entre os europeos da colonia tiña ese deporte, e de como a competición colocaba todos os participantes en igualdade.

Na súa valoración do asunto, decatouse de que para os ingleses calquera que xogase ben ao crícket debía de ser un cabaleiro ou algún tipo de ser superior. Con certeza non tiña ningunha dúbida de que, para os ingleses, os aborixes que soubesen xogar ben ao crícket serían considerados máis civilizados que se demostrasen coñecer de memoria a filosofía de Santo Tomé de Aquino³⁷.

35 Salvado, R. 1883: 396

36 Linage, A. 1999: 187

37 Salvado, R. 1883: 378-380, 387, 415

Fig. 5.7. Equipo de críquet de Nova Nursia co seu adestrador (1879)
Imaxe tomada de George Russo, M.A. (2001: 323)

Fig. 5.8. Wegnola, o capitán do equipo de crícket
Imaxe tomada de George Russo, M.A. (2001: 208)

A afección a este deporte entre os aborixes da misión chegaría a ser tal que o equipo viaxaba a pé a Fremantle ou a Perth para disputar os seus partidos. No ano 1881 gañarían o trofeo Toodyay, e por unha razón semellante chegarían a ser obxecto dunha reportaxe na revista inglesa *The Graphic* (do 17 de maio de 1875). A conclusión de Rosendo é contundente³⁸:

“Os indíxenas demostraron aos ingleses que non son parvos e moito menos unhas bestas, senón que son capaces de seren civilizados e de asimilaren a cultura intelectual que moitos lles negaron”.

Lembremos neste punto que uns dez anos antes de que isto se escribise (corría o ano 1871), un xigante do pensamento occidental como Darwin aínda se interrogaba na súa obra *The descent of man* sobre se o aborixe australiano estaba máis cerca do

38 George Russo, M.A. 2001: 298; tamén Ride, A. 2007: 191

caucásico (europeo) actual ou do gorila, vaticinando que un día non afastado³⁹ *... as razas humanas civilizadas exterminarán e substituirán todas as salvaxes que están espaxadas polo mundo*".

Na época de máximo desenvolvemento e dinamismo da misión, Rosendo terá na 81
persoa de Venancio Garrido un colaborador de máxima confianza; e será durante
unha década decisiva (1860-1870) o prior de Nova Nursia, a súa man dereita e, na
súa ausencia, o seu álter ego⁴⁰.

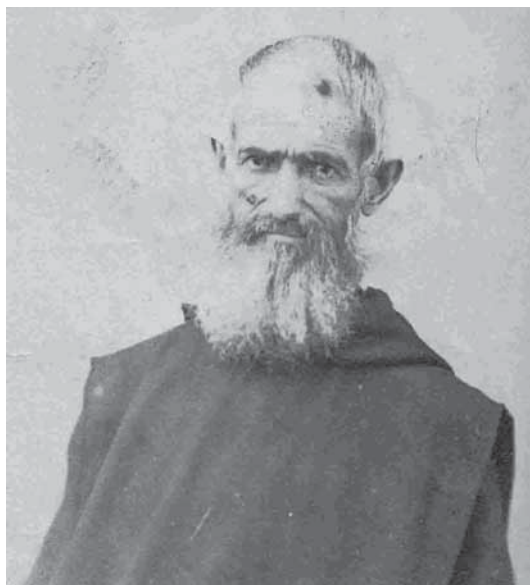

Fig 5.9. O prior de Nova Nursia V. Garrido

As capacidades misioneras de Venancio Garrido foran ignoradas polo bispo Serra, que o destinara como sacerdote parroquial dos europeos da colonia, para despois penalizalo destinándoo a Ceilán. Rosendo conseguirá que en Roma tomen a decisión de o trasladar de alí á misión de Nova Nursia.

E será nesta etapa cando a misión se converta nun complexo produtivo nada pequeno, con máis de cinco mil ovellas e unha produción de la que era crucial para o seu sustento económico. Neste contexto, a caravana de carromatos que transportaba a

39 Darwin, Ch. 1871: 156; Ride, A. (2007: 193)

40 Salvado, R. 1883: 301

produción de la cara a Perth era todo un acontecemento na misión: tres frades e tres aborixes conducían seis carros tirados cada un por tres cabalos.

82 Rosendo tomaba todas as cautelas para que durante as viaxes á cidade os nativos, dada a súa natureza confiada e inocente, non fosen enganados ou explotados polos europeos. Para evitalo, explicáballes o prezo das cousas e a forma de ler, escribir ou sumar cifras.

Ademais, Nova Nursia contaba cunha importante produción de cereais. E desde a chegada dunha moderna malladora coa súa máquina a vapor, no ano 1877, será posible realizar nuns vinte días un labor que antes ocupaba dous meses a moitas máis persoas nun prolongado e penosísimo traballo⁴¹. O seu traslado a Nova Nursia obrigará a mobilizar varios carromatos por un camiño non habitual que garantía a estabilidade e seguridade do transporte. Despois de seis días de probas erradas e de continuos axustes, conseguirían comprobar o *“belísimo traballo que aquelas dúas máquinas executaban... reducindo a duración do traballo de cerca de dous meses a só dezaseis días”*.

Esa mesma máquina posteriormente será axustada a un novo muíño que será traído de Inglaterra para evitar o uso de dez cabalos. O novo muíño chegará á misión en 1880 acompañado dun gran reloxo con dúas campás⁴². Tamén será nesa época cando a Compañía de Ferrocarrís de Midland leve o ferrocarril até as terras de Nova Nursia, a pesar dalgún conflito derivado da afectación de importantes terreos para a obra.

Á vista da dimensión que ía tomando a actividade agrícola e gandeira da misión, e para non perder a perspectiva, paréceme conveniente que sexa Rosendo, coas súas propias palabras, o que profile o fin último dun empeño aparentemente agropecuario⁴³:

“Acusáronme de converter Nova Nursia nunha misión de ovellas e gando. Pois ben, os que así pensen que veñan traballar aquí entre os indíxenas sen teren ao mesmo tempo medios de sustento. Iso podería resultar viable en calquera outro sitio, pero non no caso dos aborixes australianos. Cando cheguei a Australia non tiña nin idea de como traballar a terra ou criar ovellas. O meu ideal era entón ensinar aos salvaxes a relixión cristiá mentres o meu bispo atendía as miñas necesidades materiais. Con todo, este ideal foi destruído moi cedo pola dura realidade que alí se vivía. Esas duras experiencias ensináronme como traballar na miña misión... A esta misión cualificana de granxa de ovellas. Din que non somos pastores de homes, senón máis ben pastores de ovellas. Non sería mellor que

41 Salvado, R. 1883: 366-367; George Russo, M.A. 2001: 262-263, 285-89

42 Salvado, R. 1883: 383-384, 398

43 George Russo, M.A. 2001: 290-291

*eses cabaleiros tan beatos que así falan metesen a man nos petos e nos fornece-
sen os medios para alimentarmos e sustentarmos estes desgraciados indixenas,
para desta maneira conducilos cara a Deus? O que outros fan mediante vendas
benéficas, donativos nas igrexas, poxas de arte ou cousas polo estilo, os meus
pobres irmáns e eu estámolo a facer mediante a suor da nosa fronte”.*

83

E será por este motivo que cando monseñor Capalti, secretario de Propaganda Fide, denomina a Nova Nursia unha “misión de pan”, Rosendo lle replique ⁴⁴: *“Aquí neste colexio de Propaganda teñen uns cen estudantes. Seguramente lles dan de comer todos os días. Deixen de alimentalos e xa me dirán cantos marchan ao día seguinte. De maneira que mesmo o seu ilustre colexio é unha misión de pan”.*

A misión de Salvado en Nova Nursia pode considerarse, se así se quere, un oasis que brilla intensamente nun deserto de estrepitosos fracasos, que abranguen tanto o dos bispos Brady ou Serra, que aquí se relatou, como outras moitas tentativas frustradas, previas ou posteriores, incluída a dos xesuítas no Norte de Australia entre 1882 e 1899. Todos estes fracasos derivarían da incapacidade dos misioneiros para axudaren os aborixes, por consideralos no fondo unha raza en vías de extinción.

O bispo anglicano de Perth, Dr. Perry, manifestaría a Rosendo, xa nunha visita á misión no ano 1878, a intención de seguir os seus métodos. Rosendo replicou que dubidaba que fose capaz de dispor dos homes (traballadores, humildes e a plena dedicación) que eran necesarios para imitar unha empresa semellante á súa.

Sabía moi ben do que falaba, pois ese e non outro era o segredo que lle permitiu alcanzar resultados cos nativos onde outros o vían imposible, segundo observou certeiraamente o primeiro cardeal católico australiano que visitara xa no ano 1887 aquela misión ⁴⁵.

Nova Nursia tamén podería ser cualificada como unha balsa no medio dun xigantesco naufraxio, pois é sen dúbida certo que Rosendo apenas conseguiu que un reducido grupo de aborixes estivesen suficientemente preparados para resistiren o xigantesco choque ao que os estaba a someter a chamada civilización occidental. Así o entendeu unha Comisión Parlamentaria de Investigación sobre a situación dos aborixes⁴⁶ creada en 1887:

“A misión de Nova Nursia que está baixo a dirección do padre Salvado tentou e conseguiu facer máis que calquera outra institución, e ten unha existencia duns corenta anos, mais na actualidade só hai 84 indixenas na misión”.

44 George Russo, M.A. 2001: 291

45 Linage, A. 1999: 205-206

46 George Russo, M.A. 2001: 304

Claro que, desde o momento en que se demostrou en Nova Nursia que aquela balsa era factible, xa sería responsabilidade social colectiva (dos colonos e do Goberno) espallar ou non as boas prácticas da misión ao conxunto da poboación aborixe.

- 84 É moi posible que ao final dos seus días Rosendo reparase na forma inesperadamente veloz en que estaba a ser estragada a sociedade aborixe e a propia supervivencia dos seus membros⁴⁷. Sen dúbida, os aborixes non comprendían o que estaba a suceder co seu mundo, enfrontados a un impacto brutal que os obrigaba a abandonar os seus territorios ancestrais, pois son pobos que temen toda incursión en territorio descoñecido aínda que o fagan en grupos numerosos⁴⁸.

Por iso Rosendo concluíu que o máis urxente era capacitalos para competir cos brancos nos usos que estes ían irremediabilmente impor ás terras que até entón eran súas. Reiteramos as súas palabras⁴⁹:

"... ao permitirmos a destrución do canguro, permitimos que morran de fame os aborixes, simplemente por diñeiro. Se exterminamos os canguros do bush, non teremos dereito a nos queixar de que os homes que alí viven maten o noso gando ou as nosas ovellas, xa que eles teñen que vivir do que consideran un dereito tan válido como o noso. Arrebatámoslles as terras e agora comezamos a arrebatarlles a comida. Que será o seguinte? É iso todo o que podemos facer por eles en compensación? É este o método, a forma mediante a cal pretendemos civilizalos?"

Nesta brutal encrucillada entre dúas civilizacións, mentres moitos outros chegados desde moi lonxe a Australia esperaban poder rexistrar canto antes a desaparición dos últimos aborixes (aos que consideraban pouco menos que parasitos) para alcanzaren rapidamente os seus obxectivos, outros, moi poucos, chegados tamén de moi lonxe, como Rosendo, entenderon que se non se lles concedían dereitos legais aos aborixes sobre as que eran as súas terras, dificilmente se podía esperar que respectasen a civilización dos brancos.

Rosendo asumiu á súa maneira a defensa da causa dun pobo que estaba a ser desprezado e aniquilado; pondo a disposición daqueles excluídos os instrumentos da súa propia cultura. E fíxoo, como se argumentou un século despois⁵⁰, *"despois de admitir que os primitivos non eran salvaxes nin retardados mentais, senón seres humanos normais e sans"*, que tiñan principios, institucións e unha visión do mundo. Porque ante o dilema de dar resposta á pregunta de se aqueles aborixes estaban

47 George Russo, M.A. 2001: 203

48 Eliade, M. 1975: 52

49 George Russo, M.A. 2001: 238

50 Eliade, M. 1975: 17

máis cerca do mono ou do europeo moderno, Rosendo responderá cos seus cincuenta anos de activismo social en Australia que estaban tan lonxe do mono como o estaba o europeo, aínda que por outro vieiro.

É probable que xa desde os seus primeiros contactos cos nativos, que vivían como lúmpen nas cidades dos brancos, Rosendo comprendese que ás ameazas de supervivencia física había que engadir unha dramática enfermidade espiritual derivada da desintegración do milenario mundo aborixe, unha desintegración que provocaba unha profunda depresión e nostalgia en todos os seus membros. Estes sucumbían, simplemente, porque perderan a vontade e a ilusión de viviren nun mundo que lles parecía irrecoñecible. Ao estaren desarraigados dos seus territorios, ao seren descoñecidas as súas cerimonias sacras e ao veren desprezados os seus costumes sociais,⁵¹ *“o mundo dos aborixes foi destruído case por completo debido a un proceso de aculturación, e os sobreviventes arrastran unha existencia estéril e chea de frustracións”*.

Nesa encrucillada entre o caos e a adaptación, Rosendo Salvado procurou unha vía. E por iso é inxusto que tal xigantesca obra de humanismo e sensibilidade social fiquese enterrada e escurecida, no transcurso do tempo, por unha morea de ramas de eucalipto. Pois é apenas iso, o envío dunhas sementes de eucalipto aos seus familiares de Tui, o que hoxe se lembra daquel frade galego que chegou a Australia a mediados do século XIX.

Fig 5.10. Foto de Rosendo en Roma no ano 1900

51 Eliade, M. 1975: 70; Ride, A. 2007: 194

A finais do ano 1899, Rosendo, con case 86 anos de idade, emprenderá o que será a súa última viaxe a Europa. É posible imaxinarmos que en tal ano o capitán dese navío podía ser o mariño Joseph Conrad, naquel momento navegante nas rutas australianas. Rosendo fai a viaxe, como en ocasións anteriores, para abordar asuntos relacionados coa misión de Nova Nursia que non se podían encarrear desde alí. Entre outras cousas, conseguir que o beneditino español Fulgencio Torres (músico como el e licenciado en Ciencias e Filosofía) fose nomeado abade de Nova Nursia; unha necesidade imperiosa ante o falecemento sobrevivido de Venancio Garrido e a xa lonxeva idade do propio Rosendo.

Fulgencio Torres será unha das últimas persoas que visitarán a Rosendo en Roma, no mosteiro de San Paulo Extramuros, antes do seu falecemento no día 29 de decembro do ano 1900. Pouco tempo despois, no mes de xuño do ano 1903, os seus restos mortais chegarían finalmente a Fremantle (Australia), a bordo do *Prinz Regent Liutpold*, para seren depositados no coro da abadía de Nova Nursia. Nese traslado e funeral estará presente o aborixe que no seu día o conduciu ás paraxes que agora ocupaba a misión⁵².

Fig 5.11. Panorámica de Nova Nursia cara a 1968

Rosendo Salvado deixou memoria precisa do sentido e dos detalles da súa tarefa. Para o redactor desta crónica, estas poderían ser, de entre as súas numerosas anotacións, as que mellor a definen⁵³:

52 Linage, A. 1999: 219, 231

53 Salvado, R. 1883: 240, 244, 340, 402, 405-407

"Podo dicir con certeza que bañei aquela terra coa suor da miña fronte e co sangue dos meus pés"; "non abandonaría a misión por todo o ouro do mundo"; "non se pode negar a capacidade dos indíxenas, de puro sangue salvaxe australiano, para a educación intelectual"; "nin o bispo, nin o clero nin os católicos da diocese de Perth axudaron xamais con diñeiro á misión de Nova Nursia"; o feito de que o bispado de Perth se apropiase "de todo o que se producía coa suor dos misióneiros, deixándoos reducidos á última miseria e impedíndolles facer algo a favor dos salvaxes ... esa é a causa principal pola que os salvaxes de Australia foron abandonados por todos e en todas partes".

87

E, con todo, como el mesmo deixou escrito⁵⁴: *"... é máis fácil obter un bo resultado entre os salvaxes que entre os que se gaban de teren chegado ao punto álxido da civilización".*

54 Salvado, R. 1850: 317

Capítulo 06

Epílogo: País dos sen alma, pobo sen historia

89

"...só pode chegar á conclusión de que a gran maioría dos teus compatriotas constitúen a especie máis perniciosa de repugnantos animais que a natureza permitiu arrastrarse sobre a face da terra".

J. Swift (1726) As viaxes de Gulliver

"A humanidade nunca coñeceu unha proba tan arrepiante e xamais coñecerá outra igual, a menos que algunha vez se revele algún planeta, a millóns de quilómetros de distancia, habitado por seres pensantes".

C. Levi-Strauss 1955: 89

Lembrabamos no primeiro capítulo desta crónica as reflexións que Charles Darwin anotou no seu diario cando chegou a Australia en xaneiro de 1836. De felicitarse por ser inglés pasou a declararse desenganado pola situación da sociedade que edificaron os colonos europeos (maioritariamente ingleses) naquel país.

No seu único contacto cos aborixes que deambulaban por aquelas cidades, confesa que está perplexo pola súa forma de conducirse, e cualificounos só un pouco por riba dos habitantes de Tierra de Fuego, moi lonxe do que el considera cume da civilización¹.

Non obstante, non se lle escapou a Darwin que o contacto cos europeos era a orixe de moitas das enfermidades que os estaban a decimar e anotou, eufemisticamente, que na medida en que se torna máis difícil para eles obter alimentos, as súas dificultades para sobrevivir aumentarán. Esas serían para el as causas evidentes da súa destrución.

1 Darwin, Ch. 1839: 393-394 (edición de Miraguano, 2009) e Darwin, Ch. 1871: 142

Ante estas observacións, chega a esta conclusión²: *“as variedades humanas parece que reaccionan sobre outras da mesma maneira que as diferentes especies de animais, destruindo sempre o máis forte ao máis débil”*. Como se observa, este é un xuízo moi pouco positivo sobre a condición racional, non meramente animal, que debería ser atribuída á variedade humana occidental de homo sapiens que no século XIX chegou a Australia, e á que pertencía o mesmo Darwin.

Pola súa banda, o mariñeiro e escritor de orixe polaca pero nacionalizado inglés Joseph Conrad tamén coñeceu de primeira man as reaccións desa variedade humana occidental (por seguir coa expresión de Darwin) no Congo, alá polo ano 1890 cando foi contratado como capitán de navío pola Sociedade Anónima Belga para o Comercio con aquel país. Froito disto, na súa obra *“O corazón do negror”*, plasmou o que denominou a cobiza, miseria moral e indixencia intelectual da variedade humana occidental da súa época. Relatou a destrución doutros pobos, o que aconsellaría catalogar a conduta do home civilizado occidental como non moi superior á dun animal salvaxe.

Agora ben, tanto Darwin como Conrad eran membros singularmente reflexivos e autocríticos da nosa variedade humana. Como anotamos na introdución desta crónica, moitos outros autores (e variados e influentes personaxes) concluírían que outras variedades humanas, para eles próximas ao gorila, debían ser e serían inevitablemente destruídas no nome do progreso. Progreso evidentemente capitaneado pola variedade que situaban no cume da escala da civilización. Xusto aquela a que eles pertencían.

No contexto desta disxuntiva (ser o cume da escala da civilización ou estar por baixo da condición animal a respecto da variedade humana europea) é onde se sitúa a chegada a Australia de Rosendo Salvado. Farao por vez primeira no ano 1845, uns nove anos despois de que o fixese Darwin e, como vimos nesta crónica, cunha conduta e unha posición intelectual moi pouco habituais.

Dado que os seus intereses inmediatos non eran materiais (como os dos ingleses en Australia ou os dos belgas no Congo) senón de orde espiritual, convencerase moi rápido de que a variedade humana dos aborixes australianos que foi coñecendo estaba moi afastada da dos animais ou os simios. E tamén de que, a pesar das aparencias, quizais o estaba en maior grao que a variedade humana europea á que el mesmo pertencía³.

Tal lucidez e respecto cara a unha civilización humana moi afastada da súa permiti-

2 Darwin, Ch. 1839: 257

3 Rosendo Salvado, ao ver o parecido das palabras utilizadas polos aborígenes (desde Nueva Norcia a Perth, desde Adelaida a Sydney) observou que *“parece indubidable que os dialectos australianos parten todos da mesma raíz; así como as súas tribos descenden dun só pobo”* (Salvado, R. 1850: 364-365)

ralle recoñecer a alma espiritual daqueles que estaban a ser destruídos e achegarse a ela. En contraste, gorilas, animais en xeral e, con certeza, moitos europeos parecían non tela. Para termos unha idea da dimensión desta enorme destrución, basta dicirmos que, na actualidade, das duascentas cincuenta linguas aborixes existentes en Australia só sobreviven a metade (e con menos de cen falantes cada unha). Alén disto, só unhas vinte daquelas duascentas linguas continúan a ser transmitidas aos nenos⁴.

Para protexelos do enorme exterminio empeñárase, durante máis de cincuenta anos, en pór en pé unha moderna comunidade rural (o mosteiro de Nova Nursia cuxa crónica se expuxo aquí) que demostrase como aqueles supostos salvaxes eran capaces de alcanzaren, sen dificultade, o cume da nosa civilización. O mesmo aconteceu décadas despois, no ano 1924, en Tierra de Fuego, onde outro misioneiro tentou levar⁵ *"cazadores do Paleolítico Superior por unha transición cultural de quince mil anos á Era Industrial"*.

Aínda que, como alternativa social, a súa misión estaba condenada ao fracaso, o seu empeño humanista brilla aínda hoxe con cegadora luz naquel corazón do negror. Rosendo era consciente de que aquela sociedade aborixe (como todas as que a precederon) ou ben se adaptaba ou ben sería destruída⁶.

A peripecia vital de Rosendo Salvado parécenos moi adiantada para a súa época porque, como resumiremos neste epílogo douscentos anos despois do seu nacemento, o problema de fondo que el enfrontou (a dialéctica entre civilización e evolución, ou entre os autodenominados pobos civilizados e os chamados pobos sen historia) é, aínda na actualidade, un tema non resolto.

Na súa opinión, os aborixes australianos eran propietarios naturais daquelas terras e é por iso que utiliza os sinónimos de indíxenas, aborixes ou simplemente australianos para se referir a eles. Tamén é por iso que chocarán frontalmente cuns colonos gandeiros europeos que ignoran a súa existencia e os seus dereitos sobre aquelas terras⁷. Colonos e gobernos⁸,

"que están ansiosos por apartaren do seu camiño os pobos indíxenas, conquistándoos, desposuíndoos dos seus bens ou permanecendo xordos ante a súa exterminación".

4 Diamond, J. 2013: 460

5 Coon, C.S. 1968: 161-162

6 Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 377

7 Salvado, R. 1883: 298, 402

8 Diamond, J. 2013: 185, 558

Para o noso protagonista, o concepto de salvaxe equivalerá ao de nativo, e non está contaminado en absoluto de connotacións pexorativas, dado que lles recoñece unha inmensa cultura (non escrita), un dilatado pasado histórico e unha incuestionable capacidade de asimilaren a cultura occidental⁹.

Percibirá moi anticipadamente que¹⁰ *“a característica distintiva dos australianos e outros pobos primitivos non é a súa carencia de historia senón a súa particular interpretación da historicidade humana”*. De feito, non asignan ningún valor á cronoloxía real, á serie de feitos irreversibles que teñen lugar no noso tempo histórico e lineal, senón sobre todo aos comezos. Isto encaixa co que hoxe sabemos: que, na secuencia evolutiva das sociedades humanas, o ancestral, o orixinario, o que máis se dilatará no tempo (e nese sentido o máis sustentable cos datos de que dispomos) foron as sociedades humanas nómades de pobos colleiteiros que adoitamos catalogar como pobos sen historia.

E por iso non nos debера estrañar que estes ancestrais pobos nómades, por causa de migracións e exploracións de fortuna (por terra e por mar) en sucesivas vagas se diseminasen polo planeta¹¹. Falamos de pobos nómades que sobreviviron varias glaciacións e durante tantos milenios que, sen dúbida, cómpre afirmar que, durante o noventa e nove por cento da nosa historia, a humanidade viviu da caza e a colleita. Son pobos que chegarían a alcanzar unha boa calidade de vida, e que non son de modo ningún primitivos nin inferiores no plano moral, a menos que así o consideremos por posuíren unha visión das cousas moi distinta da nosa¹².

Deste xeito, desde hai un millón de anos até hai uns cen mil, sucesivas vagas procedentes de África instaláronse en Eurasia. E hai trinta mil anos, polo estreito de Bering (figura 1.2.), tribos asiáticas penetraron en América¹³. Porén, supomos que, antes destas navegacións de fortuna, aínda existían compartimentos xeográficos relativamente estancos. É por iso que supomos que no pasado remoto ao reino Australiano (formado por Australia e Tasmania) xamais chegaron os primates¹⁴.

Ao que parece, os neandertais desapareceron uns quince mil anos despois de que os homes de Cro-Magnon invadisen a zona de Europa que ocupaban. A día de hoxe, non se pode excluír o xenocidio (non tanto activo, como pasivo ou biolóxico, por exemplo

9 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 92

10 Eliade, M. 1975: 170 e 14

11 Arsuaga, J.L. 2001: 306

12 Cavalli-Sforza, L.L. 1993: 16, 34, 67; Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 63; Diamond, J. 2013: 246

13 Ganten, D. et al. 2008: 375; Acot, P. 2003: 88; a súa profundidade actual non supera os 50 metros.

14 Maddox, J. 1999: 320; Arsuaga, J.L. 1999: 113; Arsuaga, J.L. 2001: 276; Crosby, A.W. 1988: 91; Wolf, E.R. 1987: 394, 397

o contaxio dunha doenza) como explicación daquela extinción¹⁵. De maneira que en Europa até fai 40.000 anos só vivían eles, e, por tanto, a colonización e dispersión dos humanos modernos polo globo é máis recente en Europa, e máis antiga en Nova Guinea ou Australia¹⁶.

Pois, como xa anotamos no primeiro capítulo desta crónica, estes humanos alí poderían ter chegado hai 62.000 anos, nada menos que varios millares de anos antes de chegaren a colonizar as terras europeas. E será xustamente Australia o único continente enteiramente ocupado por cazadores-colleiteiros até a chegada dos europeos. Isto explica que só nalgunhas rexións do mundo, como Australia, encontrasen os primeiros exploradores occidentais a cazadores-colleiteiros que vivían plenamente como tales¹⁷.

Coincidir con tal encrucillada histórica será o privilexio de Rosendo Salvado e do seu irmán Santos. Este último é o autor de moitas das fotografías que o documentan e aquí reproducimos¹⁸. Sobre estes pobos¹⁹,

“os testemuños que deixaron os nosos antepasados que viviron en Europa hai 15.000-20.000 anos suxiren unha boa calidade de vida. Grazas á caza, a pesca e a recolección de plantas, froita e raíces, os homes conseguían o necesario para o sustento de comunidades pequenas, e vivían ben. Testemuñano uns instrumentos perfeccionados, uns obxectos ornamentais e unhas obras de arte que aínda hoxe causan admiración”. Naquela Europa remota, do mesmo xeito que na Australia dos aborixes que atopou Rosendo²⁰, *“se hai moitas familias reunidas, toman cada unha a súa dirección, porque, todas xuntas, non atoparían comida suficiente”.*

Só moito tempo despois xurdiría a gandaría e a agricultura, que serán das primeiras tecnoloxías humanas, aínda que non deberían imaxinarse como un simple progreso

15 Mayr, E. 1998: 253 e 262; Arsuaga, J.L. 1999: 94; comezaría así unha interminable serie de cataclismos que serán o resultado do encontro de culturas triunfantes con outras exterminadas ou sen historia, Levi-Strauss, C. 1955: 407.

16 Para o eminente antropólogo C.S. Coon (1968: 96): *“os actuais aborixes australianos son os seres humanos superviventes máis antigos”*; Cela, C.J. e Ayala, F.J. 2001: 447; o *Homo antecessor* sería o antepasado común do neandertal e o sapiens, Carbonell, E. e Bermúdez de Castro, J.M. 2004: 331; os humanos modernos afastan os neandertais hai 30.000 anos, Agustí, J. 2010: 276

17 Diamond, J. 2013: 34, 559

18 C.A. Mountford en 1954 aínda poderá fotografar algúns superviventes. Recollo esta información de Coon, C.S. 1968: 82, que cita os seus filmes *Walk about e Tsurunga*. Pódense consultar moitas das súas fotografías en: <http://www.samemory.sa.gov.au/site/page.cfm?u=949>

19 Cavalli-Sforza, L. 1993: 143

20 Salvado, R. 1850: 405

ou avance nunha secuencia que da caza leve ao pastoreo e deste á agricultura²¹. De feito, alí onde as densidades de poboación son baixas, os cazadores-colleiteiros ben poden ser denominados *“a sociedade opulenta orixinal”*, dado que nesas circunstancias a atracción pola agricultura ou a gandaría se ve diminuída²². Que serán partes da nosa cultura (da ciencia e a técnica que virán máis tarde), suplementos de equipaxe que un bípede omnívoro chamado home sumaría ao longo dos séculos ao seu patrimonio xenético. Tal equipaxe, como outros solucionadores de problemas, permitiríalle non depender dunha soa estratexia para sobrevivir.

Tales habilidades (a diferenza da linguaxe) deben transferirse pola aprendizaxe; de xeración en xeración. Falamos do conxunto de cousas que se aprenden dos demais, ben observando as accións doutra persoa ou ben recibindo dela un ensino directo, oral ou escrito. E toda cultura será, en consecuencia, a forma particular de facer as cousas que caracterizan a unha comunidade, sen que tal opción lles sexa imposta por constitución xenética aos seus integrantes²³. Porque, certamente²⁴,

“Utilizamos a palabra «cultura» nun sentido moi amplo que inclúe as características de comportamento mencionadas máis arriba: os hábitos adquiridos e maneiras de vivir dos individuos, as técnicas de producir e usar utensilios e outros obxectos, a linguaxe, as institucións sociais e políticas, as tradicións estéticas, éticas e relixiosas, os coñecementos científicos e humanísticos. É dicir, a cultura significa neste caso todo o que a humanidade coñece ou fai como resultado de aprendelo doutros seres humanos”

Así, non debemos subestimar que tanto para a caza ou a recolección, como para un cultivo, están en xogo bases profundas do coñecemento humano. Por iso se pode dicir con rigor que todos os pobos nómades e emigrantes transportan consigo cultura. Nas súas orixes, e por si mesmas, son formas de cultura transferibles²⁵. Esta equipaxe podería ser imaxinada para o conxunto da sociedade como unha certa coiraza incorporada ao corpo humano²⁶. E era xusto por tal motivo que os aborixes australianos que documentou Rosendo se trasladaban transportando sempre os seus escasos utensilios e un tizón para poderen facer lume²⁷.

21 Fdez. Armesto, F. 2002: 43; Debray, R. 2001: 79; Bruckman, J. (edit) 2000: 146

22 Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 63

23 Cavalli-Sforza, L. 1996: 169; Gellner, E. 1988: 15; as historias culturais como historias sociais e técnicas (Carbonell, E. e Bermúdez de Castro, J.M. 2004: 35)

24 Ayala, F.J. e Cela, C.J. 2006: 129

25 Simone, R. 2001: 31; Fdez. Armesto, F. 2006:50

26 Arendt, H. 2005: 177

27 Salvado, R. 1850: 395, 401, 405

Estes pobos cazadores-colleiteiros eran enciclopedias andantes no sentido en que coñecían os nomes e as utilidades individuais de centos de especies vexetais e animais. Un agricultor non será neste sentido máis sabio, pois concentrarase só nunhas decenas delas. Deste xeito, os cazadores-colleiteiros que sobrevivían na súa *"idade de pedra"* (tal e como supomos desde a nosa cultura occidental) son uns moi sofisticados botánicos e zoólogos; e sono necesariamente porque, até hai dous millóns e medio de anos, suponse que a dieta dos humanos foi basicamente vexetariana²⁸.

Durante moito tempo acumulouse así un valioso acervo, fixado previamente no longo amencer en que os homínidos ancestrais recollían raíces, asexaban, cazaban e conseguían sobrevivir grazas ao uso progresivo da intelixencia e da linguaxe²⁹. Esa estreita imbricación entre danzas e caza resumíaa así Rosendo³⁰,

"a outra especie de danza é moi parecida á pantomima dos europeos, en cuxo arte os salvaxes son seguramente inimitables. En xeral imitan a caza do kangarú ou do emú, representando (un salvaxe cada vez) todos os movementos e precaucións que concorren na verdadeira caza".

Por tal motivo, creo que *é fácil* imaxinar que compartise a seguinte reflexión³¹,

"Todos os antropólogos que viviron cos cazadores primitivos indican que son deportivos, cabaleirescos e conservadores. As boas maneiras, o sentido da cooperación e respecto para as plantas e animais entre os que viven e dos que obteñen o seu alimento son normas de comportamento fundamentais dos cazadores".

E non nos debe estrañar que un substrato temporal tan parsimonioso os modelase como profundamente conservadores. Serían, nese sentido, exemplos de pobos que nomeamos como sen historia. Segundo Fernández Armesto³²

"é o caso dos bosquimáns que se confunden coas matogueiras para se ocultaren das criaturas que cazan ou daquelas que poderían cazalos a eles. A súa vivenda provisional parécese á maleza do deserto. Constrúen pequenos refuxios de pedra lisa onde os materiais están á man: círculos de pouca altura aos que ruben para durmir con certa seguridade. Pero non van alén disto para modificaren a disposición do terreo ou para levantaren unha auténtica construción. As súas manifestacións artísticas musicais, cancións e danzas vanse co vento no mesmo momento en que son creadas. Os seus ritos sacros —a peregrinación ás augas

28 Diamond, J. 1998:163, 288; Pinker, S. 2001: 464; Watson, P. 2006: 37

29 Cela Conde, C.J. 1985: 172

30 Salvado, R. 1850: 370; sobre o nomadismo dos aborixes Salvado, R. 1883: 431-432

31 Coon, C.S. 1968: 540

32 Fdez. Armesto, F. 2002: 99

permanentes ou a exposición dos mortos para alimentaren ao deus— non deixan sinal duradeiro tras de si”.

A mesma estratexia que Rosendo observou nos aborixes australianos³³,

96 *“cando deixa o lugar en que pasou a noite coa súa familia para trasladarse a outro, o saco de pel do kangarú... é suficiente para conter todo o seu enxoval”.*

Os investigadores destas culturas documentan como os seus nativos podían, polo xeral, obter en tres ou catro horas toda a comida que necesitaban para o día, e iso sen fatigarse nin afanarse. Un deles reproduce esta reflexión dun bosquimán³⁴, *“para que plantar cando hai tantos froitos de mongomongo no mundo?”.*

E será iso o que Rosendo observou en Australia³⁵:

“... andando cun ar arrogante e altivo, ocupado en examinar detidamente canto atopa para obter alimento; e nisto emprega todos os seus sentidos, os que no estado salvaxe posúe o home nun grao do cal nos é moi difícil formarnos idea cabal”.

Isto sitúanos ante uns dos máis arcaicos representantes da especie humana. Sobre eles imaxinou J.J. Rousseau o que segue³⁶,

“Nas beiras do mar, e dos ríos, inventaron a cana e o anzol, e convertéronse en pescadores e ictiófagos. Nas selvas, fixeron arcos e frechas, e convertéronse en cazadores e guerreiros. Nos países fríos, cubríronse coas peles das bestas que mataran. O raio, un volcán, ou algún venturoso azar fixo que coñecesen o lume, novo recurso contra o rigor do inverno; aprenderon a conservar este elemento, despois a reproducilo, e finalmente a preparar con el as carnes que antes devoraban crúas. Cantos séculos transcorreron antes de que os homes estaban en condicións de ver outro lume diferente ao do ceo?. Cantos azares diferentes non necesitaron para aprenderen os usos máis comúns dese elemento? Cantas veces non deixaron que se apagase antes de adquiriren a arte de reproducilo? E cantas veces morrería cada un deses segredos co seu descubridor?”.

Podemos imaxinar que, para esta primeira humanidade, os animais non se diferenciaban dos homes, quizais tamén por iso os deuses máis antigos foron certos animais. Habitantes dun tempo primeiro en que as metamorfoses eran un don universal das criaturas. Por iso³⁷,

33 Salvado, R. 1850: 389

34 Sahlins, M. 1974: 40-41, un agricultor vai necesitar máis tempo de traballo para se alimentar. Sobre as súas habilidades como lanzadores, Coon, C.S. 1968: 83 e 129

35 Salvado, R. 1850: 390

36 Rousseau, J.J. 1754: 223 e 250, cito pola edición de 1996

37 Canetti, E. 1987: 370

“A deusa Sekhmet é unha muller coa cabeza dunha leoa, Anubis un home coa cabeza dun chacal, Thot un home coa dun ibis. A deusa Rathor ten a cabeza dunha vaca, o deus Rorus a dun falcón. Estes personaxes, na súa forma determinada, inmutable, que é unha dupla forma de animal-home, dominaron durante milenios as ideas relixiosas dos exipcios. Nesta forma están retratados por todas as partes, nesta forma foron adorados. A súa constancia é sorprendente; pero xa moito antes de que se desenvolvesen os rixidos sistemas relixiosos desta especie, as duplas configuracións de animais-homes eran comúns e correntes entre incontables pobos da terra sen relación ningunha entre si”.

E por este motivo, como tamén quedou patente nesta crónica, non nos debería extrañar que os aborixes australianos compartisen con Rosendo certa forma particular de negar a morte³⁸

“postulando algún tipo de alén para unha alma supostamente asociada ao corpo; a alma, xunto cunha réplica do noso corpo, pode ir a un lugar sobrenatural chamado ceo”.

Tamén un remoto e plausible vexetarianismo primixenio en que os homes vivimos antes de comermos o pecado orixinal de matar, probablemente despois de vernos obrigados a comer como preeiros un primeiro animal³⁹. Non existiría nisto unha senda inevitable, porque se coñecen pobos gandeiros que viven como nómades (nos cazadores é o habitual)⁴⁰, aínda que sexan sedentarios nunha rexión. De modo que o sedentarismo non debe asociarse só a sociedades agrarias.

Durante esas prolongadas fases cazadoras e colleiteiras formarían grupos casuais que se reúnen e escinden de maneira indeterminada. En tales grupos, no contexto da caza, do combate ou das carreiras xurdiría o xogo⁴¹. Unha actividade (tanto se se realiza con outros compañeiros, como se é con obxectos inanimados) que só se dá nos vertebrados superiores e nos mamíferos.

A aldea será a súa unidade política e ritual: porque é unha unidade de caza⁴². A familia-campamento é tamén característica das sociedades cazadoras-colleiteiras de densidade baixa (con menos dunha persoa por cada vinte quilómetros cadrados). Nestas aldeas e campamentos, o amplo territorio circundante non é exclusivo, e non

38 Diamnon, J. 2013: 409

39 Bataille, G. 1997: 86; Sala, R. 2003: 219; Leroi-Gourhan, A. 1988: 218

40 Fernández-Armesto, F. 2004: 129; Watson, P. 2006: 93; Crosby, A.W. 1988:37

41 A importancia do xogo e a danza para os pobos aborixes que documentou Rosendo Salvado ficou ben demostrada nesta crónica.

42 Wilson, E.O. 1980: 142, 172; Canetti, E. 1987: 127. para os Lele do Congo; ao parecer os arcos evolucionados aparecerán entre o ano 8000 e 3000 a.C. (García Tapia, N. 1994: 10)

se defende de maneira activa⁴³. Trátase dunha territorialidade non baseada en fronteiras senón nun recurso fundamental (por exemplo unha charca de auga).

98 Foi unha moi dilatada etapa da nosa historia, onde existiría un primitivo altruísmo, moi lonxe do egoísmo que xurdirá coa irrupción da agricultura. De feito, compartir de maneira xenerosa é o habitual entre pobos cazadores. Nun tal sistema, todas as familias obteñen unha parte da caza, sen ter en conta o éxito individual dun cazador; xa que a caza crea a necesidade dun grupo de intercambio maior que a familia nuclear, e socializa a través da reciprocidade xeneralizada no campamento⁴⁴.

Así o recoñece mesmo un pouco sospeito (nestes asuntos) F. Hayek nunha pasaxe sobre o que cualifica, reveladoramente, como unha má (sic) herdanza dos nosos instintos morais⁴⁵,

“Os nosos herdados sentimentos morais constitúen o tenaz obstáculo á aprobación moral do sistema de mercado ao que debemos a nosa riqueza. Esixen que aspiremos constantemente a beneficiar outras persoas coñecidas. En contrapartida, na sociedade de mercado os efectos beneficiosos sobre outras persoas dos nosos esforzos sonnos descoñecidos na súa maior parte e non nos poden guiar. Para facer o maior ben, o individuo ten que deixarse guiar por signos abstractos e impersonais. Non pode pretender conscientemente o maior beneficio para outros, senón, como máximo, beneficio para si e para os seus socios. Esta norma de conduta choca cos instintos morais que herdamos da sociedade cara a cara en que o xénero humano viviu moitos centos de séculos máis que na sociedade de intercambio dos douscentos últimos anos. Estes instintos morais derivan do pequeno grupo cazador duns cincuenta homes e da posterior sociedade tribal, en que o interese de cada un polas necesidades coñecidas dos seus semellantes era esencial para a supervivencia do grupo... Quizá debamos comprender que a moitas persoas ben intencionadas, “compasivas”, lles desguste esta sociedade impersonal, abstracta, en que naceron e que ofrece pouca satisfacción aos seus sentimentos altruistas”.

Hayek podería estar a se referir perfectamente aos pobos supostamente sen alma que Rosendo Salvado coñeceu en Australia. Porque, certamente, durante centos de miles de anos eses devanceiros poderían levar unha existencia parsimoniosa en pequenos grupos de cazadores-colleiteiros, con poucos motivos de conflito debido á

43 Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 42, 88

44 Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 87, 93; polo contrario, o problema para estes pobos será adoptaren costumes individualistas e egoístas, Diamond, J. 2013: 115, 350.

45 Hayek, F.A. 1980: 77-78 e 80

escasa poboación do seu mundo. Por este motivo, as xerarquías estarían implantadas na nosa natureza menos do que creemos⁴⁶.

Non se debe supor, despois de todo o xa dito, unha secuencia lineal de cazadores a agricultores, nin tampouco unha separación rotunda (asociada a aquela) entre pobos nómades e sedentarios⁴⁷. O estado nómade é estable, apracible e, aínda que pareza paradoxal, sedentario, no sentido territorialmente amplo da palabra. Como se relatou nesta crónica, as charcas e cursos de auga son referentes territoriais clave para os pobos nómades. E durante a estación seca serán os puntos fundamentais para localizar os seus campamentos. En tal substrato de mobilidade, os homes trasladarán consigo os seus coñecementos tecnolóxicos; aínda non serán estes os que viaxen por si mesmos⁴⁸.

Tampouco se deben imaxinar demasiados incentivos a curto prazo para abandonar unha semana dunhas vinte horas de traballo, e a actividade de cazar, polo traballo duro e prolongado baixo o sol dun pobo sedentario⁴⁹. Como xa observou Rousseau⁵⁰,

"decidirse a perder algo para gañar moito máis tarde é unha precaución moi afastada da capacidade mental do home salvaxe que, como dixen, bastante ten con pensar pola mañá nas súas necesidades da tarde".

Está solidamente documentado que a curto prazo, e de non actuar factores críticos, os *¡kung* e outros moitos pobos cazadores-colleiteiros traballaban menos e gozaban de máis tempo libre que a maioría dos pobos agricultores⁵¹. Isto non impide que Rosendo Salvado teña moi claro, no entanto, que cando una sociedade agraria e gandeira irrompa no medio territorial dunha cazadora-colleiteira, esta para sobrevivir só teña a opción de se adaptar ás condicións agrícolas e de pastoreo⁵².

Será esa a razón pola cal os aborixes do *bush* australiano preferirán a súa vida sinxela de nómades á que ofrecía o traballo por conta dos colonos europeos⁵³. Aínda así, reiteramos, todo se trastorna cando un pobo gandeiro irrompe nos territorios dun

46 Waal, F. de 2005: 38, 83, 146, 248; nestas sociedades aínda que o homicidio é bastante común, a agresión organizada (a guerra) non o é, Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 42.

47 Fernández Buey, F. 2007: 127, sobre a chamada teoría dos catro estadios (lineal: caza, pastoreo, agricultura e comercio)

48 Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 79-80; Leroi-Gourhan, A. 1988: 34; Fernández-Armesto, F. 2004: 135; Cavalli-Sforza, L.L. 1996: 109

49 Smil, V. 2001: 209; Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 399

50 Rousseau, J.J. 1754: 260, cito pola edición de 1996

51 Wilson, E.O. 1980: 590 e Montaigne, M. 1595 ya citado

52 George Russo, M.A. 2001: 213, 221

53 Cipollone, G. e Orlandi, C. 2011: 223; Diamond, J. 2013: 41

pobo nómade e provoca a degradación do ecosistema e a da capacidade para a subsistencia dos cazadores-colleiteiros⁵⁴.

100 Considerar como unha certa progresión que os pobos cazadores pasen de forma natural a seren pastores e agricultores é unha hipótese tan simple e lineal que case non pode ser confirmada na realidade. Algúns pobos cultivan un pouco a terra, mentres a pesca, a caza e a recolección constitúen as súas ocupacións esenciais; outros viven da caza, da recolección de froitos salvaxes, da cría dalgúns bois e animais de curral e do cultivo dalgúns parcelas de mandioca⁵⁵.

Con todo, estes pobos serán denominados sen historia porque a súa base material colleiteira e cazadora case sempre se asocia a unha complexa cultura de base oral, non escrita⁵⁶. Unha cultura oral que chegaría até Homero nas nosas latitudes e que está baseada na repetición⁵⁷, a memoria, os patróns, a tradición; mentres que a escrita liberará a mente para o máis abstracto. Ademais, cando as palabras se escriben pasan a formar parte do mundo visual, perden a súa resonancia emocional e a súa énfase⁵⁸. Como moi ben analizou W. J. Ong⁵⁹,

“unha persoa que aprendeu a ler non pode recuperar plenamente o sentido do que a palabra significa para a xente que só se comunica de maneira oral”.

A medida que o cerebro se torna máis hábil para descifrar o texto e converter o que fora un esixente exercicio nun proceso que é esencialmente automático, poderanse dedicar máis recursos mentais á interpretación e análise do contido da mensaxe. Pensar mentres se fala é moi diferente a pensar mentres se le. Non podemos ser cabalmente conscientes do que supuxo a non utilización da escritura durante as primeiras e prolongadas fases do que máis tarde chegaríamos a nomear filosofía ou li-

54 Coa chegada dos gandeiros herero en 1920 á zona do Dube (do pobo ǀkung) segundo Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 83; e como documentamos nesta crónica coa chegada dos gandeiros ingleses en 1840 a Australia.

55 Leroi-Gourhan, A. 1988: 34; Mithen, S. 1998: 240; Levi-Strauss, C. 1955: 187, 203; non existiría un padrón ou secuencia obrigatoria de desenvolvemento da caza ao agrario segundo Gellner, E. 1988: 17; onde se produciu tal transición fíxoo hai 11.000 anos, Diamond, J. 2013: 22.

56 Primitivas, arcaicas, tradicionais, sen escritura, Eliade, M. 1975: 12

57 Iso explicaría que na primeira fase oral dos nenos, sexa universal o seu desexo de escoitaren unha e outra vez as mesmas historias (Havelock, E.A. 1986: 100-101), un residuo da nosa oralidade primixenia.

58 Ong, W.J. 1982: 32, 47, 83; Sennet, R. 1994: 48; McLuhan, M. 1962: 33; este último sinala como a imprenta acelerará a lectura e fará que perda sentido a lectura en voz alta, irase producindo un *“enmudecemento do lector”* de modo que da palabra falada pasaremos, primeiro, á palabra escrita e, despois, á palabra pensada (op. cit. p. 123, 181)

59 Ong, W.J. 1982: 21

teratura⁶⁰. E por iso non é estraño, senón cheo de lóxica, que os aborixes australianos se referisen aos libros occidentais como as follas que falan.

Así e todo, Rosendo non deixará de recoñecer o inmenso valor patrimonial daquelas culturas orais pois⁶¹,

"...a pesar da falta de rexistros e de testemuñas, e a pesar de non teren medio ningún de fixar os seus pensamentos con signos convencionais ou gravándoos sobre madeira ou outras materias... os indíxenas en poucas palabras, ditas como sentenzas, comunican as súas ideas con tanta enerxía e dozura, como nós nas abundantes riquezas dos nosos idiomas".

Tránsito tamén dunha sociedade de testemuñas persoais a unha sociedade de documentos. Tal sucede naqueles variados ritos de tránsito (nacemento, matrimonio, morte) que chegarían a ser en gran medida asuntos privados, mentres que nas sociedades orais eran sempre asuntos públicos⁶². O tránsito do oral ao escrito converterá en infrecuente algo que Rosendo aínda destaca⁶³,

"...o salvaxe sempre canta; canta se está tranquilo e alegre; canta se está de mal humor; canta famento ou sedento, canta cando está saciado. Nunha palabra; canta sempre que está sentado no seu fogar".

Para que se produza este tránsito, o habitual será asistir á transformación, dos ancestrais colleiteiros e cazadores nómades, en agricultores e gandeiros paulatinamente sedentarios. Un tránsito que, alí onde se produce, supón unha revolución que para Ernest Gellner terá consecuencias tanto no terreo da produción (o arado), o da coacción (a espada) e o cognitivo⁶⁴ (o libro, a escritura). Xa que, naquelas sociedades cazadoras-colleiteiras⁶⁵,

"... o home que compra algo do seu veciño do pobo non só está a tratar cun vendedor, senón tamén cun parente, colaborador, aliado ou rival, provedor potencial dunha muller para o seu fillo, compañeiro do xurado, participante nos mesmos ritos, camarada na defensa do pobo e dentro do consello do mesmo. Estas re-

60 Carr, N. 2010: 83; Havelock, E.A. 1986: 137; Goody, J. 1986: 126; este autor considera plausible unha maior acumulación de ideas inconformistas na cultura escrita (op. cit. p. 133)

61 Salvado, R. 1850: 363-365; Diamond, J. 2013: 440

62 Goody, J. 1986: 65, 167

63 Salvado, R. 1850: 404

64 Así se titula a súa obra sobre o particular "O arado, a espada e o libro" (Gellner, E. 1988)

65 Gellner, E. 1988: 43

lacións múltiples inflúen na operación económica e impiden a ambas as partes tomaren en conta só o lucro e a perda relacionadas directamente coa operación. Dentro deste contexto de factores múltiples, non pode haber unha conduta económica "racional" rexida pola intención única do máximo lucro. Tal comportamento sería desastroso ao non facer caso das múltiples consideracións e relacións implícitas no trato que o restrinxen. Estoutras consideracións entrelazadas son numerosas, abertas e a miúdo inconmensurables e, por tanto, non se prestan a un cálculo de custos e beneficios. En tales circunstancias, un home pode cumprir cunha norma, mais sen servir en realidade a un propósito único e claramente definible. As normas son complexas. Os propósitos deben ser simples e claros.

Unha racionalidade útil e máis ou menos cuantificada supón unha soa medida de valor, en cuxos termos é posible avaliar as estratexias alternativas. Cando existe unha multiplicidade de valores inconmensurables, algúns deles imponderables, un home só pode sentir e deixarse guiar nos seus sentimentos polas ideas preconcebidas ou expectativas xerais da súa cultura. Non é capaz de facer cálculos.

A perseveranza nun só obxectivo e a fría valoración das opcións, pola contra, cando si prevalecen, requiren un encadramento social bastante peculiar, que normalmente está ausente nas sociedades máis simples".

Nin os seus cálculos nin a súa racionalidade poden simplificarse da maneira que máis tarde vai permitir a produción nas sociedades agrarias. Tampouco necesitan crear sofisticados rexistros por medio da escritura. Neste punto, o lector farase facilmente cargo das xigantescas dificultades que tivo que afrontar Rosendo Salvado para incorporar aos aborixes australianos á racionalidade consubstancial dun agricultor ou gandeiro.

No terreo da coacción, tales sociedades, ao limitaren o tamaño da súa poboación e levaren unha vida móbil, conviven coa ausencia do sentido da propiedade e habitúan fuxir de quen pretenden oprimilos. É así que evitan en boa medida dous dos máis poderosos escenarios que reclaman a aparición da espada, o conflito ou a guerra. Anota Rosendo⁶⁶,

"... xamais garda o salvaxe nada de comida dun día para o seguinte, e se a súa caza é tan abundante que non basta a súa familia para comela toda nun só día, convida as familias veciñas".

66 Salvado, R. 1850: 406

Ao contrario, nas sociedades agrarias e gandeiras si veremos o conflito ao que as condena a presenza dun excedente almacenado⁶⁷. Para o citado Gellner, xa Platón observou que a existencia dun excedente é o que fai inevitables a defensa e a imposición dunha orde. Así xorde a coerción física (a espada) ou intelectual (a escritura) ao servizo do almacenamento de alimentos⁶⁸,

"a institución de producir e almacenar o alimento conduciu a un crecemento social e unha complexidade moitísimo maiores que calquera cousa posible con anterioridade, o cal permitiu e alentou a separación dos grupos de gobernantes, de especialistas na coerción e de marcadores humanos ou ben gardiáns dos marcadores simbólicos, é dicir, a clerecía ou intelectualidade. As actividades da produción, a coerción e a cognición separáronse entre si, sobre todo desde o inicio da almacenaxe conceptual por medio da escritura".

Conformarase unha elite clerical-militar, ben para controlar o devandito excedente agrario mediante a forza (polos donos do patrimonio da violencia), ben para realzar e xestionar o patrimonio virtual da sociedade. Por iso se cuadruplicarán as mortes relacionadas coa guerra en paralelo a esta transición⁶⁹. Nada disto encontrará Rosendo Salvado entre os aborixes australianos⁷⁰,

"Como todo pobo nómade, os australianos non teñen casas nin grutas fixas. Só nos días chuviosos constrúen as súas mulleres unha cabana, que abandonan así que o tempo se volve a pór sereno... cando serena o tempo, bota ao lume toda a armazón e cuberta da cabana, de xeito que ao día seguinte, ao marchar daquel lugar, non queda dela nin rastro".

Á súa vez, o paso de colleiteiro e cazador a agricultor-gandeiro, permitiría unha notable explosión demográfica, xa que o intervalo entre fillos calcúlase era de dous anos nos pobos agricultores, mentres que chega a catro entre os colleiteiros⁷¹. Deste xeito, até ese momento a poboación sería estable, ao redor de cinco a dez millóns en toda a Terra⁷²,

67 Waal, F. de 2009: 44 e 208, vincula as guerras a grande escala co sedentarismo e unha agricultura que permite acumular riquezas.

68 Gellner, E. 1988: 63; Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 93, 97

69 Diamond, J. 2013: 169, 188

70 Salvado, R. 1850: 408-409

71 Johnson, A.W. e Earle, T. 2003: 64, 83; Diamond 2013: 214; para Cohen, M.N. 1981: 17, 20, 25 sería a explosión demográfica a que precedería ao xurdimento da agricultura.

72 Cavalli-Sforza, L. e F. 1993: 234, 30, 148-149

"a explicación da baixa natalidade dos cazadores-colleiteiros é moi interesante, aínda que non se coñece por completo. Entre os cazadores-colleiteiros, as mulleres teñen un embarazo cada catro anos máis ou menos, o que supón cinco fillos ao longo da súa idade fértil. Tres destes cinco fillos morren, como media, antes de ter descendencia, de modo que a poboación se mantén en equilibrio demográfico, cun crecemento próximo ao cero. É probable que desta forma alcancen automaticamente un réxime de natalidade que lles permite non aumentar excesivamente a poboación".

Aínda que se producirá unha situación crítica cada vez que un destes pobos nómades teña que enfrontarse ao impacto da mortalidade derivada de contaxios con pobos gandeiros, como sucederá aos aborixes australianos⁷³.

Adoita datarse a eclosión agrícola na Asia do ano 9.000 a.C., de modo que nesa mesma transición e en apenas mil anos, a poboación do val de México aumentou dunhas poucas decenas de miles a dous millóns de habitantes⁷⁴. En suma, que en todos os casos onde se produciu a transición agrícola as poboacións medraron por riba dos seus teitos previos. Esta será a base dunha paulatina centralización política, das primeiras cidades e do deseño urbano⁷⁵.

Nada disto acontecera entre os pobos aborixes australianos cando en 1846 chegou a coñecelos Rosendo Salvado. Polo contrario, Rosendo documenta prácticas aborixes que freaban o crecemento demográfico das mulleres para evitaren un excesivo crecemento demográfico⁷⁶. Por iso Australia era entón unha illa-continente cunha estable e escasa poboación.

En contraposición, para o conxunto da poboación mundial, esta mudanza vai supor que nuns dez mil anos se pase de 20 a 750 millóns de individuos. Porén, coas iniciais tecnoloxías agrarias que usan enerxías que son fluxos (auga, vento, biomasa) as taxas de crecemento acumulativo anual aínda serán, con todo, inferiores ao un por cen⁷⁷. Avanzaremos así cara á ilusión tecnolóxica dun cambio que, en moitas

73 Rosendo Salvado documenta nos seus escritos máis dunha desas pragas e infeccións catastróficas que afectan os humanos e animais da misión entre 1860 e 1880, Salvado, R. 1883: 278, 377, 385, 400; novas doenzas contra as que os seus feiticeiros pouco podía facer, Eliade, M. 1975: 144

74 Harris, M. 2004: 142; Cavalli-Sforza, L.L. 1996: 99, entre el 9000 e o 6000 a.C. grazas ao trigo, a cebada e a cría de animais; nos 10.000 anos agrícolas, as 400 ou 500 xeracións que se sucederon farían aumentar a poboación en mil veces ou máis, Cavalli-Sforza, L. e F. 1993: 143.

75 Sennet, R. 1994: 115, remite ao Sumer as cidades máis antigas construídas co modelo que máis tarde se denominou de *cuadrícula romana*.

76 Salvado, R. 1850: 373

77 Cipolla, C.M. 1989: 17, 46, 53, 58, 91, 126, 129, cando se apliquen stocks de enerxía á produción de alimentos (carbón, petróleo), en só 200 anos pasaremos de 750 a 2500 millóns con taxas xa superiores ao un por cen (Cipolla, C.M. 1989: 58, 66, 129)

ocasións, conducirá ao colapso e ao esgotamento do recurso fértil. Este colapso está retroalimentado pola propia bomba demográfica que desencadea. Por iso os agricultores serán a primeira sociedade que afecte gravemente ao medio ambiente por causa da deforestación⁷⁸.

A transición da caza ao pastoreo suporá tanto vantaxes como inconvenientes. A compañía permanente dun animal pode ser prexudicial para o home, xa que as mandas e os rabaños son fontes de infeccións. Sen dúbida coñecían eses perigos da gandaría os *Lele*, pobo do Congo cerca do río Kasai, ao opinar que o bo alimento debe provir da selva onde é limpo e san, como o xabaril e o antílope; e iso a pesar de que pouco lles custaría manter rabaños de cabras⁷⁹. Non menos sabios eran os pobos aborixes australianos como consumados cazadores. E será por iso que moitas enfermidades van ser desde entón específicas de pobos gandeiros⁸⁰, o que implicará un alto risco para aqueles pobos que entren en contacto con eles e non evolucionen nesa dirección. Tal como nesta crónica documentamos⁸¹,

“os aborixes australianos foron literalmente exterminados por doenzas epidémicas introducidas a través do contacto europeo”.

Ben se deduce que, por razón da propagación de doenzas asociadas ás técnicas gandeiras, é aconsellable non ter unha visión acumulativa e progresiva para con estas técnicas. Debería evitarse unha tal visión, e non ignorar que os retrocesos tecnolóxicos forman parte con frecuencia do fluxo secular destas transformacións⁸². Retrocesos que se adoitan levar a cabo conscientemente e por boas razóns.

Anotemos aquí algúns exemplos: os aborixes australianos abandonaron o arco, os xaponeses as armas de fogo, os aborixes canarios a navegación. Tamén existiron pobos que manexaron metais e que, con todo, regresaron ao óso; que usaron coitelos de pedra e os substituíron por follas de madeira.

Como demostrou Rosendo cunha nena aborixe convertida en telegrafista, sobre os pobos sen historia non é razoable supor⁸³

78 Acot, P. 2003: 98, 105

79 Canetti, E. 1987: 124, 126

80 Diamond, J. 1998: 295; Diamond, J. 2013: 342-343

81 Diamond, J. 2013: 345

82 Basalla, G. 1988: 35

83 Diamond, J. 2013: 35-36, este autor refire como proba que entre 1931 e 2006 os montañeses de Nova Guinea aprenderon a escribir, a utilizar o computador e a pilotar avións.

"que os europeos son máis intelixentes, bioloxicamente avanzados e traballadores, mentres os aborixes australianos son menos intelixentes e ambiciosos e máis primitivos; non existen probas que corroboren estes postulados".

106

Non sempre se acumula e se avanza. Os aborixes de Tasmania abandonaron os útiles de óso e a pesca⁸⁴. Os *onje* da India perderían até a capacidade para acender o lume, limitábanse a mantelo pero xa non sabían acendelo⁸⁵. Os insulares do Pacífico Sur permitiron que o arco, a olaría ou a canoa se tornasen obsoletos, non porque dispuxesen dunha alternativa mellor, senón porque entraban en conflito con valores sociais e culturais máis poderosos⁸⁶. Quizais sexa este o motivo polo que Rosendo anote con certa perplexidade que⁸⁷,

"a pesar de abundar moitísimo o sal en todo o occidente da Australia, os salvaxes non o usan para nada absolutamente".

Abandonar as canoas ou a navegación podería descansar nas mesmas razóns que para facelo coa gandaría. Porque con frecuencia o coñecemento e uso letal de pragas e doenzas acompañou a navegantes e descubridores pertencentes a pobos gandeiros. Máis que acompañalos as pragas, parece que os precederon; aínda que probablemente foron causadas por enfermidades que eles mesmos traían. E así foi como os brancos estadounidenses exterminaron a moitos indixenas americanos: obsequiándolles mantas que serían utilizadas previamente por doentes de variola⁸⁸.

Sen tales desastres sería difícil explicarmos por que xa en 1618 a poboación de México descendera de vinte millóns a menos de dous millóns de habitantes. Aqueles amerindios estaban tan atrasados respecto dos europeos no cultivo de axentes patóxenos como na metalurxia, e é por iso que o intercambio de doenzas infecciosas foi unidireccional⁸⁹. A lista de enfermidades que o autodenominado vello mundo dos pobos con historia levou aos novos territorios descubertos non é pequena: variola, sarampelo, difteria, tracoma, tose ferina, varicela, peste bubónica, malaria, tifo, cólera, febre amarela, dengue, escarlatina, disentería ou a gripe. Tamén será así como, trescentos anos máis tarde, as doenzas dos civilizados europeos decimen os aborixes australianos.

Entre 1300 e 1800 os barcos e os avances na navegación levarían dun lado a outro as ratas portadoras das pulgas infectadas pola bacteria da peste bubónica. Por iso non

84 Fdez. Armesto, F. 2002:69; Leroi-Gourhan, A. 1988: 32-33; Diamond, J. 1998: 295

85 Cavalli-Sforza, L. e F. 1993: 33

86 Basalla, G. 1988: 227

87 Salvado, R. 1850: 403

88 Fdez. Armesto, F. 2006: 273, 332; Diamond, J. 1998: 228

89 Crosby, A.W. 1988: 220, 240, 313; Feynman, R.P. 2000: 94; Diamond, J. 1998: 241; Diamond, J. 2013: 35

debe estrañarnos que Darwin concluíse que as nacións ou razas civilizadas acaban⁹⁰ *“exterminando e substituíndo todas as salvaxes que están espalladas polo mundo”*. Neste punto, merece a pena transcribir directamente da súa obra as que el consideraba causas de tal exterminio⁹¹:

“Cando as nacións civilizadas entran en contacto coas bárbaras, a loita é curta, excepto alí onde o clima mortal axuda e favorece os nativos. Entre as causas que determinan a vitoria das nacións civilizadas, hai unhas que son simples e sinxelas, e outras, en contrapartida, escuras e complexas. O cultivo dos solos é fatal, baixo todos aspectos, para os salvaxes, porque non poden ou non queren cambiar de costumes. As novas doenzas e os novos vicios contraídos polos salvaxes ao contacto cos civilizados constitúen así mesmo unha poderosa causa de destrución, e parece que as doenzas novas producen gran mortalidade, durando até que conclúe con todos os individuos que son susceptibles á súa acción. O mesmo acontece talvez cos terribles efectos das bebidas espirituosas, polas que tanto gusto mostran os salvaxes. Alén disto, ocorre o feito, aínda que pareza extremadamente misterioso, que o contacto de pobos distintos, e até entón separados, xera certas doenzas. Sproat, que estudou moito a extinción da illa de Vancouver, afirma que a mudanza de hábitos, producida sempre coa chegada dos europeos, causa sempre gran número de doenzas. El atribúe gran parte a unha causa, en aparencia, de moi pouca importancia: que o novo xénero de vida amedrenta e entristece aos indíxenas, «perden todos os motivos dos seus esforzos e non os substitúen con outros»”

Un deses civilizadores –o portugués Duarte Pacheco Pereira- documenta⁹² no ano 1505 como se podía comprar un escravo negro polo equivalente a oito cairos de elefante e que, ao seu xuízo,

“son xente de moitos vicios, teñen as mulleres que queren, e a luxuria entre eles é totalmente común; son grandes ladróns, bébedos, mentireiros e ingratos.”

Un relato que pouca semellanza ten co que fixo A. Vespucio cando chegou ao Brasil⁹³,

“un país onde as almas non se destrúen na loita polo diñeiro, a propiedade e o poder. Un país que non coñece os príncipes, os reis, as sambesugas e os xefes

90 Darwin, Ch. 1871: 156, edición de 1999

91 Darwin, Ch. 1871: 142, 143, 179, onde fala de *maior grao de perfección e cume da civilización*; Levi-Strauss, C. 1955: 59, relata como entre 1918 e 1935 os indios de São Paulo desapareceron porque os europeos recollían *“nos hospitais as roupas infectadas das vítimas da variola para agregalas a outros presentes que colocaban ao longo das sendas frecuentados aínda polas tribos”*.

92 Pacheco, D. 1505: 616, 657, cito pola edición do ano 1991 (páxinas 128, 188)

93 Citado en Zweig, S. 1931: 52, edición de 2010

de prestaci3ns persoais, onde non hai que deixar a vida a traballar polo pan de cada d3a, onde a terra alimenta con compiacencia os homes e onde o home non 3 inimigo do home”.

- 108 As discrepancias entre Vespucio e Pacheco lémbrennos as que observamos séculos máis tarde entre Rosendo Salvado e boa parte dos seus contemporáneos europeos en Australia. Profundas discrepancias que tamén comprobamos no que atinxe á valoración e aprecio do seu aspecto físico. Porque, como vimos na nosa crónica, para Rosendo o seu aspecto era semellante ao que certifica o coñecido biólogo evolucionista Jared Diamond en relación aos pobos das Terras Altas de Nova Guinea⁹⁴: *“as fotos de hai 75 anos non mostran a un só papúa con sobrepeso: todo o mundo era esvelto e musculado”.*

Discrepancias que sempre nos sitúan no medio da encrucillada que padeceron os pobos que chamamos sen historia. Aínda que semella bastante excesivo rotularmos como sen historia a pobos que durante corenta mil anos (como os aborixes australianos) se adaptaron ao seu medio e sobreviviron. E autoproclamarnos sen complexos con historia os que apenas levaríamos catro mil anos a conseqüilo. Como sensatamente suxire S.J. Gould⁹⁵: *“algo que resiste durante centos ou milleiros de anos debe conter algunha cousa de valor”.*

Porque a d3a de hoxe non está clara estratexia evolutivamente máis estable de adaptación ao medio⁹⁶. A non ser que todo o vexamos desde a perspectiva dun longo amencer para a nosa explosión civilizadora final. E que, ademais, ignoremos os riscos de colapso, climático por exemplo, desta explosión final. Aquí latexa unha xustificación, racista e eurocéntrica, da nosa idea de progreso.

Polo contrario, desde a perspectiva dos pobos que denominamos sen historia, a abundancia material das nacións industriais, e a penuria simultánea doutros pobos, serían un fallo irracional, unha enorme contradición na estrutura do mundo. Porque para eles non se trataría tanto de quen vai máis rápido, senón de quen o fai mellor. Para eles, non desexaren significa non careceren. Son pobos para os que non había nada que non puidesen xuntar nun minuto, envolvelo nas súas mantas e levalo sobre os ombreiros⁹⁷.

E aínda que o noso mundo (aquela parte do mundo que se autoproclama civilizada) supoña que eles viven en comunidades fracasadas, ben poderíamos consideralas as sociedades máis exitosas da historia: alcanzarían un nirvana estable, preserva-

94 Diamond, J. 2013: 18

95 Gould, S.J. 2003: 181; seguirían o consello de Epicuro: *“pasa desapercibido na túa vida”* (Epicuro páxina 120 da edición das súas Obras Completas de 1999)

96 Cela, C.J. 1985: 172, 187; Nisbet, R. 1996: 212, 216, 405

97 Sahlins, M. 1974: 24-25

rían a súa cultura dos cambios e resistiron a axitación convulsa da modernidade. Renunciando ao crecemento, porían o seu foco principal na perduración, gañarían en estabilidade o que sacrificaron en posibilidade de crecemento⁹⁸.

Así era a cultura aborixe australiana que tivo a sabedoría de apreciar Rosendo Salvado, unha cultura que nos avantaxaba no uso da vista, do ouvido, do olfacto, do padal ou do tacto. Nela non era infrecuente alcanzar, xa daquela, setenta anos de idade ou aínda máis⁹⁹. Unha cultura que chegaría até nós na crónica dos paraísos perdidos de Américo Vespucci¹⁰⁰,

"de cando os homes vivían con inocencia e sen malicia, homes que estaban a saír do Paraíso Terreal en sociedades da abundancia, de modesta e austera abundancia".

Os supostamente civilizados europeos gábanse de poder facer con estes pobos o que lles apeteza. Porque, continúa a anotar o cronista¹⁰¹,

"Non teñen entre eles bens propios, porque todo é común; non teñen límites de reinos nin de provincia; non teñen rei nin obedecen a ningún: cada un é señor de si mesmo. Non administran a xustiza, a que non lles é necesaria, porque non reina neles cobiza. Habitan en común en casas feitas á maneira de cabanas moi grandes, e para xentes que non teñen ferro nin outro metal ningún, pódense considerar as súas cabanas, ou ben as súas casas, maravillosas, porque vin casas de 220 pasos de longo e 30 de largo, e construídas con arte, e nunha destas casas hai 500 ou 600 almas. Dormen en redes tecidas de algodón, penduradas no ar sen outra cobertura; comen sentados no chan: os seus alimentos son moitas raíces e herbas e froitas moi boas, infinito pescado, gran copia de mariscos, ourizos e cangrexos de mar, ostras, lagostas, camaróns, e moitas outras cousas que produce o mar... Son xentes que viven moitos anos, porque, segundo os seus recordos, coñecemos alí moitos homes que teñen até catro graos de descendentes. E non saben contar os días nin coñecen meses nin anos, salvo que contan o tempo por meses lunares, e cando queren mostrar algunha cousa, o seu tempo móstrano con pedras, pondo unha pedra por cada lúa. Atopei un home dos máis vellos que me indicou con pedras que vivira 1700 lunarios, que son, segundo creo, 132 anos, contando 13 lunarios ao ano ... E do que máis me marabillou desta

98 Huxley, A. 1979: 34; Fdez. Armesto, F. 2002:213; Wolf, E.R. 1987; Harris, M. 1990:379; Innerarity, D. 2002:182; Fdez. Armesto, F. 2006: 543; Canetti, E. 1987: 11; aconsella non ignorar estes pobos perdidos que se adoitan cualificar como primitivos ou atrasados (Einstein, A. 2000: 32)

99 Salvado, R. 1850: 393 e 411

100 Fernández Buey, F. 2007: 17, 77, 81

101 Vespucci, A. nas súas *Cartas de Viaje* p. 76-78, cito pola edición de 1986

guerra súa e crueldade, é que non puiden saber por eles mesmos por que fan a guerra o un ao outro, posto que non teñen bens propios nin dominio de imperio ou reinos, e non saben que cousa é cobiza, ou sexa bens ou avidez de reinar, a cal me parece que é a causa das guerras e de todo acto desordenado". E continúa¹⁰²: "Cada oito ou dez anos cambian as poboacións, e preguntando por que se puñan a tanto traballo, respondéronnos unha natural resposta: dixeron que o facían a causa do chan, que polas inmundicias xa estaba infecto e corrupto E causaba doenzas nos seus corpos: o que nos pareceu boa razón. As súas riquezas son plumas de paxaros de moitas cores, ou rosarios que fan con ósos de peixe ou pedras brancas ou verdes, que se incrustan nas fazulas e nos beizos e nas orellas, e doutras moitas cousas que nós non estimamos en nada. Non usan comercio ningún, nin compran nin venden: en conclusión, viven e conténtanse co que lles dá a natureza. As riquezas que usamos na nosa Europa e noutras partes, como ouro, xoias, perlas e outras riquezas, non as teñen en nada, e aínda que as posúen nas súas terras, non traballan por obtelas nin as estiman. Son liberais no dar, que poucas veces negan cousa ningunha, e en contraste, liberais no pedir... ". Son "pobos sen escritura máis que contan cun coñecemento espantosamente exacto do seu medio e de todos os seus recursos".

Trátase de sociedades igualitarias, con mecanismos niveladores e de redistribución de bens¹⁰³. Pois, como aínda puido documentarse na Australia que é obxecto desta crónica, e segundo relata Rosendo¹⁰⁴

"... máis dunha vez vimos pasar a mans de seis ou sete distintos donos, nun só espazo de tres ou catro días, unha camisa que obsequiáramos a un deles".

Estas sociedades, e o noso progreso alternativo, estarían situados en extremos opostos. Porque, por máis intenso que sexa o noso desafío contra a natureza, non significa que sexa necesariamente mellor. Nas súas culturas, a renovación das especies comestibles, animais e vexetais, equivale á renovación do mundo¹⁰⁵,

"os homes asumen a responsabilidade de manteren o mundo tal como foi creado polos Seres Sobrenaturais, e volven xeralo periodicamente por medio de ritos".

102 Vespucci, A. nas súas *Cartas de Viaje* p. 109, cito pola edición de 1986

103 Levi-Strauss, C. 1978: 33; Waal, F. de 2005: 83; cita en moitos casos crónicas de aborixes australianos (Canetti, E. 1987: 344); cando chega J. Cook a finais do XVIII aqueles aborixes con trinta mil anos de supervivencia non practicaran a agricultura (Cavalli-Sforza, L. e F. 1993: 31, 71), aínda que non terían futuro ningún (op. cit. p. 35)

104 Salvado, R. 1850: 407

105 Eliade, M. 1975: 67

E, a menor desafío, maior sustentabilidade no longo prazo. Habería aquí unha disxuntiva entre a desapiadada adaptación do medio ou unha astuta auto adaptación ao mesmo¹⁰⁶. De feito, segundo nos conta Rosendo, o canguro australiano¹⁰⁷

"... non teme ao home que está enfronte, por crer que é, talvez, un tronco carbonizado ou outra cousa calquera inanimada. Nestes casos, o salvaxe permanece tan inmóbil que non bastan as palabras para o describir, nin xamais europeo algún viu un home que pola soa forza da súa vontade, saiba paralizar de tal modo todos os seus membros".

Será por todas estas razóns que os pobos cazadores-colleiteiros poderían permanecer como tales indefinidamente¹⁰⁸. Como alternativa á nosa febril civilización, a actitude desas culturas reticentes debería ser considerada con moita máis atención do que se fixo até agora¹⁰⁹. Son sociedades nas que as persoas¹¹⁰,

"cazan pola mañá, van pescar pola tarde, crían gando á tardiña, son críticos despois de cear, segundo o cren conveniente, sen que por iso se convertan en cazadores, pescadores, pastores ou críticos".

Delas anota Montaigne, baseándose nas crónicas que lle ían chegando desde aqueles novos mundos¹¹¹,

"... cóntannos dos habitantes do Brasil que non morrían máis que de vellos, o que é atribuído á tranquilidade e serenidade do seu clima. Eu atribúoo máis ben á tranquilidade e serenidade da súa alma, libre de toda paixón, pensamento e tarefa ardua ou desagradable. A súa vida transcorría, en efecto, nunha admirable simplicidade e ignorancia, sen letras, sen lei, sen rei, sen relixión ningunha". Nacións onde¹¹² "a riqueza era vista con tal desdén que o máis mísero dos cidadáns non se dignaría a baixar o brazo para apañar unha bolsa de escudos".

106 A estratexia de adaptación do medio sería un particular monocultivo, unha civilización en masa (Levi-Strauss, C. 1955: 46)

107 Salvado, R. 1850: 394

108 Johnson, A.W. e Earle, T. 2003; tamén para o antropólogo C.S. Coon (1968: 440)

109 Fdez. Armesto, F. 2002: 51, 62, 161, 231

110 Arendt, H. 2005: 159, citando a Marx

111 Montaigne, M. de 1595: 718

112 Montaigne, M. de 1595: 137

Pola súa banda Stefan Zweig, relator sen dúbida excepcional¹¹³, anota que aqueles aborixes collían obxectos do barco de Magalhães, recentemente atracado na súa baía, porque,

112

"a aqueles sinxelos pagáns parécelles tan natural e corrente –os homes espidos descoñecen os petos– meterse entre os cabelos un par de chirimbolos brillantes, como aos españois, ao Papa e ao Emperador declararen propiedade legal do rei cristián todas aquelas illas, aínda sen descubrir, cos seus homes e as súas bestas".

Unha descrición que perfectamente se pode aplicar aos pagáns australianos que coñecemos nesta crónica centos de anos máis tarde.

Por todos eses motivos, as nosas culturas deberían apreciar moito máis tal socio-diversidade nos seus tratos e contactos con tales sociedades¹¹⁴. E é nese sentido que a reflexión intelectual, e a actividade social, de Rosendo Salvado na Australia da segunda metade do século XIX debe cualificarse de excepcionalmente valiosa. Ao considerar aquelas poboacións como moito máis semellantes á especie humana actual que aos chimpancés.

Mentres a maioría dos brancos proclamaban que os aborixes eran bestas, estes conformábanse con sospeitar que os primeiros eran deuses. Como sentenza un clarividente Claude Levi-Strauss¹¹⁵ (e Rosendo, sen dúbida, compartiría): *"a ignorancia igual, o último procedemento era certamente máis digno de homes"*.

113 Zweig, S. 1964: 205; se cadra isto explique que os holandeses comprasen Manhattan aos indios polo equivalente de vinte e catro dólares (Eco, U. 1977: 21)

114 Un consello que B. Rusell toma de Locke (Rusell, B. 1950: 35) cito pola edición de 2003

115 Levi-Strauss, C. 1955: 90 e 406; Diamond, J. 2013: 79 anota como a miúdo os papúas pensaban que os brancos eran xente chegada do ceo, e describe un primeiro contacto entre ambos (op. cit. 306-397) moi semellante ao que nós relatamos, da man de Rosendo, nesta crónica.

Capítulo 07

Tres retratos conmemorativos

113

No ano 2014, o día primeiro de marzo, cumpríanse douscentos anos do nacemento de Rosendo Salvado na cidade de Tui. Se pregunto por el a amigos e coñecidos, comprobo que, de coñeceren a súa existencia, esta fica asociada a ser o monxe que trouxo os primeiros eucaliptos australianos a Galicia. E (case sempre) pouco máis. É por iso que opino que Rosendo Salvado leva dous séculos baixo unha xigantesca montaña de ramas e follas de eucalipto.

Quen isto escribe non é defensor do abuso que se fai agora desa especie forestal en Galicia, baste dicir que dediquei a miña tese de doutoramento a realizar unha crítica diso mesmo. En calquera caso, non está claro se as sementes que enviou Rosendo fosen as primeiras, mais si o está que non foron as únicas que chegaron a España, segundo investigou Francisco Díaz-Fierros, gran divulgador da súa figura entre nós. Polo demais, é obvio que o noso personaxe non pode ser responsable do abuso que máis tarde se fixese de tal especie.

Tampouco son un católico practicante (se acaso de maior chegarei a ser agnóstico) e falamos dun singular beneditino, abade e bispo. Non obstante, creo que Rosendo Salvado é un xigante porque dedicou a súa vida (entre os anos 1846-1899) a demostrar, con feitos tanxibles, que os aborixes australianos eran tan humanos como os europeos e que, por selo, non merecían o prosaico destino dos animais salvaxes. E esa foi a súa tarefa en Australia; o do eucalipto é unha mera anécdota.

No momento da súa chegada a aquel xigantesco país, os negros aborixes estaban a ser afastados das súas terras por colonos europeos que as acaparaban para a ganaría. Dado que se trataba de tribos cazadoras-colleiteiras, que levaban non menos de vinte mil anos con ese réxime de vida, a irrupción deses colonos recentemente chegados trastornouno todo, e decidiu a súa poboación.

Nin as autoridades inglesas da colonia, nin as sucesivas ordes relixiosas que o tentaron conseguirían transformar os negros australianos de cazadores en gandeiros, de colleiteiros en agricultores. Só na misión e mosteiro impulsado por Rosendo en Nova Nursia se puido comprobar que aqueles supostos salvaxes eran en realidade pobos cunha cultura milenaria perfectamente adaptada ao seu territorio, que eran capaces de asimilaren a cultura occidental (idioma, lectura, música, tecnoloxía, etc.) e que podían ser hábiles agricultores ou gandeiros nas súas terras.

Fig 7.1. Imaxe da placa do monumento a Rosendo Salvado na súa cidade natal

Do carácter excepcional de tal empeño é proba o recente recoñecemento, no ano 2007, por parte do Goberno de Australia para coa tarefa humanística e social deste galego universal. Xa entón, e para o éxito desa tarefa, tivo que gañar a complicitade das autoridades protestantes da colonia e, ao tempo, evitar as dificultades que lle crearon tanto os bispos católicos daquela diocese de Australia Occidental como as autoridades de Roma para as misións. Saíu favorecido de todo iso grazas á súa intelixencia e vontade, xunto ás súas relacións directas con papas e reis. Isto obrigáralo

a realizar múltiples viaxes oceánicas cando cada unha delas ocupaba, ida e volta, medio ano de navegación. Un galego que se movía polas Illas Británicas, Francia, Italia, España ou Australia como pola súa propia casa.

Para divulgar a súa xigantesca tarefa, tan inxustamente escurecida polos eucaliptos, redacteí esta breve crónica ilustrada coas fotografías que realizou naqueles anos o seu propio irmán, Santos Salvado. É a crónica duns feitos que, como acontece só en moi contadas ocasións, aínda hoxe honran a quen nos reclamamos os seus paisanos.

Rosendo Salvado: precursor de Mandela e Ferrer

A Australia á cal chegou Rosendo Salvado no ano 1846 era unha colonia inglesa que só ben entrado o século XX cobrou crecente soberanía (aínda hoxe a súa raíña é Isabel II). A Suráfrica en que nace Nelson Mandela en 1918 estivo baixo o control británico até 1961. E a India á cal chega Vicente Ferrer no ano 1952 só deixara de estar baixo este control uns cinco anos antes. Que comparten estes dous últimos e moi populares personaxes co primeiro, ademais de viviren en países en que os colonos británicos dominaban a unha poboación aborixe non occidental?

Rosendo Salvado comparte con Nelson Mandela a loita activa contra o apartheid, a exclusión e o exterminio dos negros aborixes (australianos ou surafricanos segundo o caso). E así, mentres o segundo abriu o primeiro bufete de avogados dirixido por negros no ano 1953, cen anos antes o primeiro demostrará que os negros australianos eran capaces de seren profesores ou telegrafistas. Compartiron a idea da loita contra a segregación racial, pola convivencia igualitaria e a reconciliación.

Se Nelson Mandela encargou ao arcebispo Desmond Tutu a presidencia da Comisión para a Verdade e a Reconciliación en Suráfrica, Rosendo Salvado foi un moi singular bispo nunha Australia Occidental en que defendeu ideas semellantes cen anos antes. E é máis que unha casualidade que, igual que a relación entre rugby e apartheid deu unha viraxe na Suráfrica de 1995, tamén se dese unha viraxe semellante cen anos antes en Australia por obra e graza dun equipo de crícket formado por negros da misión en que era abade Rosendo Salvado.

Rosendo Salvado comparte con Vicente Ferrer que levaron a terras dos nativos (australianos ou indios) as ferramentas culturais, sanitarias, de vivenda, auga ou de técnicas agrícolas que favorecen a digna supervivencia dos pobos aos cales se achegan. Porén, con cen anos de diferenza, un no ano 1846 e o outro en 1952. Comparten tamén que deron menos importancia á oración (un como beneditino e o outro como xesuíta) ou aos privilexios da súa condición, que á acción e á transformación social. Ambos utilizaron o seu prestixio para financiaren a construción de escolas, vivendas, hospitais e explotacións agrarias viables.

Vicente Ferrer amplificou a gran escala, na rexión india de Anantapur, unha experiencia que Rosendo Salvado realizara un século antes en Australia Occidental. É verdade que moito tempo atrás foron realizadas tarefas semellantes por outros xesuítas (por exemplo no recentemente colonizado Brasil). Mais hai que dicir en favor de Rosendo que el axudou a aborixes negros, mentres que os negros portados ao Brasil eran escravos aos que aquelas misións xesuíticas tiñan pouco que ofrecer (por estaren centradas nos nativos brancos do país).

Este paralelismo con dous xigantes, e moi populares hoxe día, protagonistas mundiais da loita contra a discriminación social e racial converten o bicentenario do nacemento de Rosendo Salvado (Tui 1814-Roma 1900) nunha magnífica ocasión para reivindicarmos o valor humanístico e social dos seus afáns australianos.

Digo ben valor actual, porque haberá que esperar ao ano 1992 para que a Corte Suprema de Australia anule o concepto de terra de ninguén (*terra nullius*) que impedía aos negros aborixes australianos defenderen aquilo que Rosendo Salvado tivo xa moi claro cen anos antes.

Desde a Australia de 1850 ao Brasil de 2014

A comezos do ano 2014 celebrabamos o bicentenario do nacemento de Rosendo Salvado recollendo nunha crónica o sentido das súas actividades en Australia Occidental entre os anos 1850 e 1900. Destacamos a lucidez e o tesón de Rosendo Salvado na súa procura dunha saída digna para os aborixes australianos que estaban a ser atropelados polos colonos ingleses da época.

Estaba a producirse daquela un contacto de dimensións case extraterrestres entre a cultura occidental, coa súa economía industrial e de mercado, e a cultura de pobos denominados sen historia (escrita) que levaban decenas de miles de anos naquelas terras, a viviren como pobos cazadores e colleiteiros. No epílogo a aquela breve crónica (titulado: *País dos sen alma, pobo sen historia*) resumo os principais asuntos que están en xogo nun choque cultural destas dimensións.

Afortunadamente, nos últimos cen anos non empeoramos todos os aspectos da vida social. Existen algúns exemplos onde se comproba que o rastro do labor de Rosendo Salvado xerminou con boa fortuna. É o caso dos actuais pobos sen historia do Brasil que, por exemplo na Amazonia, estarían en serio perigo a causa do avance de intereses económicos (forestais, mineiros, de cultivos) que toman posesión do seu territorio e destrúen a súa sociedade e a súa cultura.

Na actualidade, a axencia governamental FUNAI (*Fundación Nacional do Indio*) ocúpase de salvagardar do contacto coa civilización occidental aqueles pobos indíxenas que se mantiveron illados até hoxe. Esta política asume que a conservación da súa

cultura é un ben universal de valor incalculable e que esta conservación sería imposible se se producise o contacto coa nosa civilización.

Creo que Rosendo Salvado chegaría a apoiar un empeño semellante nos tempos que lle tocou vivir; aínda que para facelo tivese que renunciar á súa tarefa misioneira por conta da Igrexa católica. Porque, tanto na Australia de Rosendo como na América actual, non é sinxelo garantir a salvagarda desas culturas evitando o seu contacto coa nosa ambición económica e arrogancia cultural. 117

Bibliografía

Bibliografía básica desta crónica

(por orde cronolóxica)

Salvado, R. (1850)

“Memorias históricas sobre la Australia y la misión benedictina de Nueva Nursia”, La Editorial Católica, Madrid, 1945 (edición orixinal en Nápoles en 1852)

Bérengier, T. (1878)

“Nouvelle-Nursie. Histoire d’une colonie bénédictine dans l’Australie Occidentale (1846-1878)”, Librairie Jacques Lecoffre, Paris.

Salvado, R. (1883)

“Relazione della Missione benedettina di Nuova Nurcia nell’Australia Occidentale (1844-1883)” en Cipollone, G. e Orlandi, C. *Aborigeno con gli aborigene*, Librería Editrice Vaticana, 2011

Linage, A. (1999)

“Rosendo Salvado or the odyssey of a galician in Australia”, Xunta de Galicia, Santiago de Compostela

George Russo, M.A. (2001)

“O Señor Abade do Ermo. A vida e a época do Bispo Salvado”, Consello da Cultura Galega, Santiago de Compostela (edición orixinal en inglés, Melbourne 1980)

Díaz-Fierros, F. e Bouzón, A. (2001)

“O Bispo dos sen alma”, Consello da Cultura Galega, Santiago de Compostela

Ride, A. (2007)

“The Grand Experiment. Two Boys, Two Cultures”, Hachette Australia, Sydney

Cipollone, G. y Orlandi, C. (2011)

“Aborigeno con gli aborigene”, Librería Editrice Vaticana, 2011

Outra bibliografía citada

- Bataille, G. (1997): *El erotismo*
Tusquets, Barcelona
- 120 Cavalli-Sforza, L.L. (2010): *Genes, pueblos y lenguas*
Crítica, Barcelona
- Darwin, Ch. (1839): *Viaje de un naturalista alrededor del mundo*
Akal, Madrid, 1983 ou Miraguano Ediciones, 2009
- Darwin, Ch. (1871): *El origen del hombre*
EDAF, Madrid (1999)
- Eliade, M. (1975): *Introducción a las religiones de Australia*
Ammorortu Editores, Buenos Aires
- Montaigne, M. (1595): *Los ensayos*
Acantilado, Barcelona (2008)
- Saint-Exupéry, A. de (1948): *Ciudadela*
Alba Editorial
- Sánchez Arteaga, J. (2007): *La razón salvaje. La lógica del dominio: tecnociencia, racismo y racionalidad*
Lengua de Trapo, Madrid
- Swift, J. (1726): *Viajes de Gulliver*
Austral-Espasa Calpe (2002)
- Vespucci, A. (1500-1504): *Cartas de viaje*
Alianza Editorial, 1986

Bibliografía do epílogo

- Acot, P. (2003): *Historia del clima*
El Ateneo, Buenos Aires
- Agustí, J. (2010): *El ajedrez de la vida*
Crítica, Barcelona
- Arendt, H. (2005): *La condición humana*
Paidós, Barcelona
- Arsuaga, J.L. (1999): *El collar de neandertal*
Temas de Hoy, Madrid
- Arsuaga, J.L. (2001): *El enigma de la esfinge*
Plaza Janés, Barcelona
- Arsuaga, J.L. y Martín-Loeche, M. (2013): *El sello indeleble*
Debate, Barcelona
- Ayala, F.J. y Cela, C.J. (2006): *La piedra que se volvió palabra*
Alianza, Madrid
- Basalla, G. (1988): *La evolución de la tecnología*
Crítica, Barcelona, 1991
- Bataille, G. (1997): *El erotismo*
Tusquets, Barcelona
- Bérenghier, T. (1878): “*Nouvelle-Nursie. Histoire d’une colonie bénédictine dans l’Australie Occidentale (1846-1878)*”
Librairie Jacques Lecoffre, Paris.
- Berlin, I. (1992): *El fuste torcido de la humanidad*
Península, Barcelona
- Birdsell, J. (1953): *Some environmental and cultural factors influencing the structure of Australian aboriginal populations*
American Naturalist 87: 171-207
- Bruckman, J. (edit) (2000): *La tercera cultura*
Tusquets, Barcelona
- Canetti, E. (1987): *Masa y poder*
Alianza, Madrid
- Carbonell, E, y Bermudez, J.M. (2004): *Atapuerca, perdidos en la colina*
Destino, Barcelona
- Carr, N. (2010): *Superficiales*
Taurus, 2011
- Carson, I.A. Ritchie (1986): *Comida y civilización*
Alianza Editorial, Madrid
- Cavalli-Sforza, L. y F. (1993): *Quiénes somos: historia de la diversidad humana*
Crítica, Barcelona
- Cavalli-Sforza, L.L. (1996): *Genes, pueblos y lenguas*
Crítica, Barcelona, 2010
- Cela, C.J. (1985): *De genes, dioses y tiranos*
Alianza, Madrid

- Cela, C.J. y Ayala, F.J. (2001): *Senderos de la evolución humana*
Alianza, Madrid
- Cipolla, C.M. (1989): *Historia económica de la población mundial*
Crítica, Barcelona
- Cipollone, G. y Orlandi, C. (2011): “*Aborigeno con gli aborigene*”
Librería Editrice Vaticana, 2011
- Cohen, M.N. (1977): *La crisis alimentaria de la prehistoria*
Alianza, Madrid, 1981
- Coon, C.S. (1968): *La historia del hombre*
Guadarrama, Madrid
- Crosby, A.W. (1988): *Imperialismo ecológico*
Crítica, Barcelona
- Darwin, Ch. (1839): *Viaje de un naturalista alrededor del mundo*
Akal, Madrid, 1983 o Miraguano Ediciones, 2009
- Darwin, Ch. (1859): *A orixe das especies*
USC-Fundación BBVA, Santiago, 2003
- Darwin, Ch. (1871): *El origen del hombre*
EDAF, Madrid (1999)
- Debray, R. (2001): *Introducción a la mediología*
Paidós, Barcelona
- Diamond, J. (1998): *Armas, gérmenes y acero*
Debate Pensamiento, Madrid
- Diamond, J. (2013): *El mundo hasta ayer. ¿Qué podemos aprender de las sociedades tradicionales?*
Debate, Barcelona
- Díaz-Fierros, F. e Bouzón, A. (2001): “*O Bispo dos sen alma*”
Consello da Cultura Galega, Santiago de Compostela
- Eco, U. (1977): *La estrategia de la ilusión*
Lumen, Barcelona
- Einstein, A. (2000): *Mis ideas y opiniones*
Antoni Bosh, Barcelona
- Eliade, M. (1975): *Introducción a las religiones de Australia*
Ammortu Editores, Buenos Aires
- Epicuro (IV a III a.C.): *Obras Completas*
Cátedra, 1999
- Fernandez-Armesto, F. (2002): *Civilizaciones*
Santillana, Madrid
- Fernandez-Armesto, F. 2004): *Historia de la comida*
Tusquets, Barcelona
- Fernandez-Armesto, F. (2006): *Los conquistadores del horizonte. Una historia mundial de la exploración*
Destino, Barcelona
- Fernández Buey, F. (2007): *Utopías e ilusiones naturales*
El Viejo Topo, Barcelona

- Feynman, R.P. (2000): *El placer de descubrir*
Crítica, Barcelona
- Ganten, D.; Deichmann, T. y Spahl, T. (2008): *Vida, naturaleza y ciencia*
Taurus, Madrid
- García Tapia, N. (selec.) (1994): *Historia de la técnica*
Prensa Científica, Barcelona
- Gellner, E. (1988): *El arado, la espada y el libro*
FCE, 1992
- George Russo, M.A. (2001): “O Señor Abade do Ermo. A vida e a época do Bispo Salvado”,
Consello da Cultura Galega, Santiago de Compostela
(edición orixinal en inglés, Melbourne 1980)
- Goody, J. (1986): *La lógica de la escritura y la organización de la sociedad*
Alianza, Madrid, 1990
- Gould, S.J. (2003): *Érase una vez el zorro y el erizo*
Crítica, Barcelona, 2010
- Harris, M. (1990): *Antropología cultural*
Alianza, Madrid
- Harris, M. (2004): *Caníbales y reyes*
Alianza, Madrid
- Havelock, E.A. (1986): *La musa aprende a escribir*
Paidós, Barcelona, 1996
- Hayek, F.A. (1980): *Sindicatos, ¿para qué?*
Unión Editorial, Madrid, 2009
- Huxley, A. (1979): *La situación humana*
Edhasa, Barcelona
- Innerarity, D. (2002): *La transformación de la política*
Península, Barcelona
- Johnson, A.W. y Earle, T. (2003): *La evolución de las sociedades*
Ariel, Barcelona
- Lafargue, P. (1883): *El derecho a la pereza*
Fundamentos, 1983
- Leroi-Gourhan, A. (1988): *El hombre y la materia*
Taurus, Madrid
- Lévi-Strauss, C. (1955): *Tristes trópicos*
Paidós, Barcelona, 2006
- Lévi-Strauss, C. (1962): *El pensamiento salvaje*
FCE, México, 1982
- Lévi-Strauss, C. (1978): *Mito y significado*
Edições 70, Lisboa
- Maddox, J. (1999): *Lo que queda por descubrir*
Debate Pensamiento, Madrid
- Mayr, E. (1998): *Así es la biología*
Debate, Madrid

- McLuhan, M. (1962): *La galaxia Gutenberg*
Circulo de lectores, 1998
- Mithen, S. (1998): *Arqueología de la mente*
Crítica, Barcelona
- Montaigne, M. (1595): *Los ensayos*
Acantilado, Barcelona (2008)
- Nisbet, R. (1996): *Historia de la idea de progreso*
Gedisa, Barcelona
- Ong, W.J. (1982): *Oralidad y escritura*
FCE, México, 1996
- Pacheco, D. (1505): *Esmeraldo de situ orbis*
F.C. Gulbenkian, 1991
- Pinker, S. (2001): *El instinto del lenguaje*
Alianza
- Rousseau, J.J. (1754): *Sobre el origen y los fundamentos de la desigualdad entre los hombres*
Alianza, Madrid, 1996
- Russell, B. (1950): *Ensayos inoportunos*
Edhasa, Barcelona, 2003
- Sahlins, M. (1974): *Economía de la edad de piedra*
Akal, Madrid, 1983
- Saint-Exupéry, A. de (1948): *Ciudadela*
Alba Editorial
- Sala, R. (2003): *Diccionario crítico de mitos y símbolos del nazismo*
Acantilado, Barcelona
- Salvado, R. (1850): “*Memorias históricas sobre la Australia y la misión benedictina de Nueva Nursia*”,
La Editorial Católica, Madrid, 1945 (edición orixinal en Nápoles en 1852)
- Salvado, R. (1883): “*Relazione della Missione beneditina di Nuova Nurcia nell’Australia Occidentale (1844-1883)*” en Cipollone, G. y Orlandi, C. *Aborigeno con gli aborigene*, Librería Editrice Vaticana, 2011
- Sánchez Arteaga, J. (2007): *La razón salvaje. La lógica del dominio: tecnociencia, racismo y racionalidad*
Lengua de Trapo, Madrid
- Sennet, R. (1994): *Carne y piedra*
Alianza, Madrid, 1997
- Simone, R. (2001): *La tercera fase*
Taurus, Madrid
- Smil, V. (2001): *Energías: una historia ilustrada de la biosfera y la civilización*
Crítica, Barcelona
- Swift, J. (1726): *Viajes de Gulliver*
Austral-Espasa Calpe (2002)
- Vespucci, A. (1500-1504): *Cartas de viaje*
Alianza Editorial, 1986
- Waal, F. de (2005): *El mono que llevamos dentro*
Tusquets, Barcelona, 2007

Waal, F. de (2009): *La edad de la empatía*
Tusquets, Barcelona, 2011

Watson, P. (2006): *Ideas. Historia intelectual de la humanidad*
Crítica, Barcelona

Wilson, E.O. (1980): *Sociobiología*
Omega, Barcelona

Wolf, E.R. (1987): *Europa y la gente sin historia*
FCE, México

Zweig, S. (1931): *Americo Vespucio*
Capitán Swing, Madrid, 2010

Zweig, S. (1964): *Magallanes*
Juventud, Barcelona

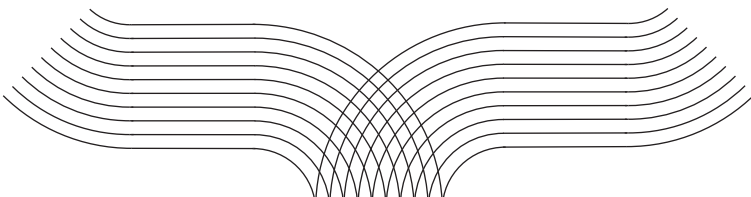
Outras referencias de utilidade

Australians for Native Title and Reconciliation
www.antar.org.au

European Network for Indigenous Australian Rights
www.eniar.org

National Indigenous Times
www.nit.com.au

Reconciliation Australia
www.reconciliation.org.au

Últimas publicacións fóra de colección

6 días, 6 poetas. Antoloxía para el recuerdo. (2021)
Manuel Morquecho Barral (coord.)

Dicionario do Galego de Asturias (2021)
Carlos Xesús Varela Aenlle

Libro-Obxecto e Xénero: Estudos ao redor do libro infantil como artefacto (2019)
Isabel Mociño González (coord.)

O país dos sen alma

Rosendo Salvado en Australia (1846-1899)

Partindo do material biográfico básico recollido hai anos para a confección dun posible guión para unha película documental sobre os sorprendentes feitos protagonizados polo tudense Rosendo Salvado en Australia, Albino Prada presenta a súa historia neste volumen, unha narración comparable a outras máis coñecidas sobre aventureiros, exploradores ou predicadores de diversas nacionalidades polo mundo adiante.

Con tal intención divulgativa duns feitos e imaxes que ata o de agora só estaban dispoñibles en voluminosas edicións de difícil

acceso (algunhas polo seu ano de publicación, e, no caso das máis recentes, por non estar dispoñibles en galego), Albino Prada constrúe esta historia que se algo aporta, ademais da súa vontade de síntese, é a de ter sido elaborada cunha perspectiva aconfesional, laica e independente. Rosendo transita entre o século XIX e o XXI coma un cosmopolita e culto tudense que na engranaxe dunha institución globalizadora –e non sen atrancos serios– deixou unha pegada premonitoria, e aínda actual, para este século XXI: a idea de que outra globalización era posible.

Servizo de Publicacións

Universidade de Vigo